

દીનદયાળ દિવ્યાંગજન પુનઃસ્થાપન યોજના

(તા. 1લી એપ્રિલ 2018થી અમલમાં આવતી સુધારેલી
માર્ગદર્શિકા)

દિવ્યાંગજન સશક્તિકરણ વિભાગ,
સામાજિક ન્યાય અને અધિકારિતા મંત્રાલય,
ભારત સરકાર, નવી દિલ્હી

અનુક્રમણિકા

ભાગ અ. યોજના

ફકરાનં. સામગ્રી પાન નં.

1 પરિચય

2 સુધારો કરવાની જરૂરિયાત

3.1 ઉદ્દેશો

3.2 અભિગમ અને વ્યૂહરચના

3.3 નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાઓ

3.4 કાર્યક્રમનો અમલ કરવા ઇચ્છતી સંસ્થા માટે પાત્રતાની શરતો

3.5 નાણાકીય સહાય માટેનાં ધારાધોરણો

3.6 અરજી કરવાની પદ્ધતિ અને મંજૂરી

3.7 કાર્યક્રમ વ્યવસ્થાપન

3.8 DDRS નીચે સહાયની અન્ય શરતો

3.9 નિરીક્ષણ અને સુનિયંત્રણ

3.10 સામાયિક પત્રકો

3.11 ઉપયોગિતા પ્રમાણપત્ર

3.12 ધારાધોરણોમાં છૂટછાટ મૂકવાની સત્તા

ભાગ બ. નમૂનારૂપ પ્રાયોજનની રૂપરેખા

અનુ.નંબર પ્રાયોજનનું નામ

1 શાળા પૂર્વેનો સમયગાળો તેમજ વહેલાસરની દરમિયાનગીરી અને તાલીમની પ્રાયોજના

2 (અ) બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા

(બ) શ્રવણ અને વાચાની દિવ્યાંગતા

(ક) દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળાઓ માટેની પ્રાયોજના

3 સેરિબ્રલ પાલ્સીવાળાં બાળકો માટેની પ્રાયોજના

4 કુષ્ટરોગથી સાજા થયેલાઓ માટેના પુનઃસ્થાપનની પ્રાયોજના

- 5 માનસિક રીતે બીમાર વ્યક્તિઓની સારવાર બાદ નિયંત્રિત થયેલા બીમારીવાળા વ્યક્તિઓની માનસિક-સામાજિક પુનઃસ્થાપન માટેના હાફ વે હોવા માટેની પ્રાયોજના
- 6 ગૃહ-આધારિત પુનઃસ્થાપન અને ઘર-વ્યવસ્થાપન
- 7 સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન માટેની પ્રાયોજના
- 8 ઓછી દૃષ્ટિ ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટેના કેન્દ્રની પ્રાયોજના
- 9 માનવ સંસાધન વિકાસ માટેની પ્રાયોજના

બિડાણ

અનુ.નં. વિગત

- 1 ઉપયોગિતા પ્રમાણપત્ર (GFR-19-A)
- 2 કર્મચારીઓની માહિતી
- 3 લાભાર્થીઓની યાદી
- 4 પદાધિકારીઓ/સંસ્થાની વ્યવસ્થાપક સમિતિની વિગતો
- 5 અંદાજપત્ર/નવી પ્રાયોજના અને ચાલુ પ્રાયોજના માટે ધોરણસરની ગણતરી
- 6 વર્ષ દરમિયાન આઇટમ-દીઠ/જગાદીઠ ખર્ચની વિગતવાર માહિતીનો નમુનો
- 7 સરકારી ગ્રાન્ટમાંથી સંપૂર્ણરીતે કે અંશતઃ વસાયેલી અસકયામતો. ગ્રાન્ટ મેળવતી સંસ્થા દ્વારા નિભાવાતું પત્રક
- 8 ઠરાવ
- 9 બોન્ડ
- 10 સંસ્થાના બેન્કના ખાતામાં જ બારોબાર ગ્રાન્ટની રકમ જમા કરાવવા સંબંધિત અધિકાર પત્ર
- 11 મંજૂરીની શરતો અને બોલીઓ સ્વીકાર્ય હોવાનું જાણ કરતો નમુનો
- 12 દરેક કર્મચારીગણના પ્રકાર માટે લાયકાતની વિગતો
- 13 માનવસંસાધન કર્મચારીના માનદવેતનની વિગતો
- 14 માનદવેદન સિવાયની અન્ય આવર્તક ખર્ચ માટેની ઉપલી મર્યાદા
- 15 અનાવર્તક પ્રકારના ખર્ચ માટેની ઉપલી મર્યાદા
- 16 છ માસિક ભૌતિક પ્રગતિ અહેવાલ
- 17 RPWD અધિનિયમ, 2016 અંતર્ગત દિવ્યાંગતાની યાદી
- 18 દેશના સીમા સરહદના જિલ્લાઓની યાદી

દીનદયાળ દિવ્યાંગજન પુનઃસ્થાપન યોજના

ભાગ 'અ' : યોજના

1 પરિચય

1.1 વર્ષ 2011ની વસતિગણતરી અનુસાર ભારતમાં કુલ દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની સંખ્યા 2.68 કરોડ છે. જે કુલ વસતિના 2-21% થાય છે.

1.2 ભારતના બંધારણનો એ આદેશ છે કે તમામ વ્યક્તિઓની સમાનતા, ન્યાય અને ગૌરવ સુનિશ્ચિત કરવાં જેનો અર્થ થાય છે તમામ, ખાસ કરીને વંચિતો માટે સમાવેશક સમાજ. ભારતના બંધારણના ભાગ IV ની કલમ 41 (રાજ્યનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો) જે ખાસ કરીને દિવ્યાંગજનો સંબંધિત છે તેમાં આ પ્રમાણે કહેવાયું છે:-

“41. અમુક કેસોમાં કામ કરવાનો, શિક્ષણનો અને જાહેર સહાય મેળવવાનો અધિકાર રાજ્ય, પોતાની આર્થિક ક્ષમતા અને વિકાસની મર્યાદામાં રહીને, બેરોજગારી, વૃદ્ધાવસ્થા, બીમારી અને દિવ્યાંગતા તેમજ અન્ય અપાત્ર જરૂરિયાતના કેસોમાં કામ કરવાનો અધિકાર, શિક્ષણનો અધિકાર આપવા માટે અસરકારક જોગવાઈ કરશે”

1.3 વિશેષમાં સરકારે દિવ્યાંગજનોના કલ્યાણ અને સશક્તિકરણ માટે કાયદા ઘડ્યા, નીતિ બનાવી જેમાં અન્ય સહિત નીચેનો સમાવેશ થાય છે :-

(i) દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ (સમાન તક, અધિકારોની સુરક્ષા અને સંપૂર્ણ ભાગીદારી) અધિનિયમ, 1995 પસાર કર્યો (જેને PWD અધિનિયમ તરીકે ઓળખાય છે) જેમાં દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટે શિક્ષણ, રોજગારી, ભેદભાવરહિત વર્તન અને સામાજિક સલામતીની જોગવાઈ છે. (હવે આ કાયદો પાછો ખેંચી લેવામાં આવેલ છે.)

(ii) દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટે ફેબ્રુઆરી 2006માં રાષ્ટ્રીય નીતિ અપનાવી જેનો હેતુ દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓના ભૌતિક, શૈક્ષણિક અને આર્થિક પુનઃસ્થાપનનો હતો.

(iii) સંયુક્ત રાષ્ટ્રના દિવ્યાંગજનોના અધિકાર સંબંધિત કરાર (UNCRPD) ઉપર સહી કરી, જે કરાર તા. 3જી મે 2008થી અમલી બન્યો.

1.4 1999માં PWD અધિનિયમ 1995ની કલમ 66ના વધુ અસરકારક અમલ કરવાના હેતુથી, દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓના પુનઃસ્થાપન માટેની તે સમયે અસ્તિત્વમાં હતી તે ચારેય યોજનાઓને એકત્રિત કરીને એક નવી યોજના “દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટે સ્વૈચ્છિક કાર્યને પ્રોત્સાહન માટેની યોજના” કેન્દ્રીય ક્ષેત્રની છત્રરૂપ યોજના તરીકે બનાવવામાં આવી. આ એકત્રિત કરાયેલી યોજનાને તા. 1-4-2003થી સુધારવામાં આવી અને તેને “દીનદયાળ દિવ્યાંગજન પુનઃસ્થાપન યોજના”નું નામ આપવામાં આવ્યું. તે અંગેનાં ખર્ચનાં ધારાધોરણો પણ તા. 1-4-2009થી અસરથી સુધારવામાં આવ્યાં.

1.5 ભારતે UNCRPD કરારમાં સહી કરી હોવાથી; તે કરારને સુસંગત રહીને 28-12-2016ના દિવસે સરકારે દિવ્યાંગજનોના અધિકાર માટેના અધિનિયમ (RPWD Act) 2016 ઘડ્યો, અને તેથી અગાઉનો PWD Act, 1995 પાછો ખેંચી લેવામાં આવ્યો. નવો દિવ્યાંગજનોના અધિકાર માટેનો અધિનિયમ 19-4-2017ની તારીખથી અમલી બન્યો. આ અધિનિયમ, દિવ્યાંગજનો માટે સામાજિક સલામતી, શિક્ષણ, આરોગ્ય, પુનઃસ્થાપન, રમતગમત સાથે મનોરંજન ઉપર ખાસ ભાર મૂકે છે. આ અધિનિયમની કલમ 27 સરકારને, દિવ્યાંગજનો માટે આરોગ્ય, શિક્ષણ અને રોજગારીની સેવાઓ અને કાર્યક્રમો હાથ ધરવા માટે આદેશ ફરમાવે છે. આ ઉપરાંત તે સરકારને, આ પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા માટે બિનસરકારી સંગઠનોને નાણાકીય સહાય મંજૂર કરવા માટે પણ આદેશ ફરમાવે છે.

1.6 વર્ષ 2015માં, સરકારે દિવ્યાંગજનો માટે કૌશલ્ય વિકાસ કાર્યક્રમ માટેની રાષ્ટ્રીય કાર્યયોજના (NAP) શરૂ કરી. આ રાષ્ટ્રીય કાર્ય યોજના (NAP) દિવ્યાંગજનોને વિવિધ ઉદ્યોગો માટેનાં કૌશલ્યો શીખવવાનો ઉદ્દેશ ધરાવે છે. જેથી સરકારી અને ખાનગી એમ બંને ક્ષેત્રોમાં તેમની રોજગાર મેળવવાની ક્ષમતામાં વધારો થાય તેમજ તેમનો સ્વ-રોજગારી માટેનો વ્યાપ પણ વિસ્તૃત બની શકે. તદ્દનુસાર, ખાતાની, દિવ્યાંગજનો માટેના અધિકાર માટેના અધિનિયમની અમલ માટેની યોજના (SIPDA) અંતર્ગત કૌશલ્ય વિકાસ અંશની વિશેષ કાળજી લેવામાં આવી છે. તે જ રીતે “જાગૃતિ પેદા કરવી અને પ્રચાર”ની એક અલગ યોજના પણ તા. 1-4-2014થી SIPDA નીચે નાણાકીય સહાય ઉપલબ્ધ કરવા માટે દાખલ

કરવામાં આવી છે. આમ, DDRS નીચે એક સમાન મોડેલ ધરાવતી યોજનાઓ ચાલુ રાખવામાં આવી નથી. બિનસરકારી સંગઠનો “NAP” અથવા “જાગૃતિ ફેલાવવી અને પ્રચાર ” નીચે નાણાકીય સહાયનાં સ્ત્રોત શોધી શકે. ઉપરાંત, અગાઉ DDRS નીચે જેનું નાણાભંડોળ ફાળવવામાં આવતું હતું તે દીનદયાળ દિવ્યાંગજન પુનઃસ્થાપન કેન્દ્રો (DDRC)માં હવેથી “SIPDA”નીચે નાણાભંડોળ ફાળવવામાં આવશે.

- 1.7 RPWD અધિનિયમ, 2016 અંતર્ગત હવે દિવ્યાંગતાના પ્રકારો 7 હતા તે વધીને 21 થયા છે. આ અધિનિયમ હેઠળ જાહેર કરવામાં આવેલી વિવિધ પ્રકારની દિવ્યાંગતાઓની યાદી બિડાણ 17માં આપી છે. સરકાર નવા પ્રકારની દિવ્યાંગતાઓ નીચે વ્યક્તિઓની જરૂરિયાતો માટે અભ્યાસ કરી રહી છે જેથી તેને DDRS નીચે નાણાકીય સહયોગ ઉપલબ્ધ કરી શકાય. બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા (જેમાં માનસિક પછાતપણાનો પણ સમાવેશ થાય છે) તે શબ્દસમૂહનો આ વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબનો અર્થ થશે પરંતુ તેમાં ઓટિઝમ (Autism) અને અમુક ખાસ પ્રકારની શીખવા સંબંધિત દિવ્યાંગતાનો સમાવેશ થશે નહિ.
- 1.8 વિશેષ પ્રકારના વ્યવસાયનું પુનઃસ્થાપન: સંસદના સને 1992ના અધિનિયમ હેઠળ સ્થાપવામાં આવેલી ભારતની પુનઃસ્થાપન કાઉન્સિલ (RCI), પુનઃસ્થાપનના કાર્ય માટે પ્રવૃત્ત વ્યાવસાયિકો અને કર્મચારીઓની તાલીમનું નિયમન અને સુનિયંત્રણ કરે છે તેમજ પુનઃસ્થાપન અને વિશિષ્ટ શિક્ષણ ક્ષેત્રે સંશોધનને પ્રોત્સાહિત કરે છે.
- 1.9 દિવ્યાંગજનોને સહાયક સાધનો અને ઉપકરણો વિભાગની અન્ય કેન્દ્રીય ક્ષેત્રની યોજના “Scheme of Assistance to Disabled Persons for Purchase / fitting of Aids/Appliances (ADIP)”નીચે ઉપલબ્ધ કરાય છે.

2 સુધારો કરવાની જરૂરિયાત

- 2.1 નીચેનાં કારણોસર DDRS યોજનામાં સુધારો કરવાની જરૂરિયાત ઉપસ્થિત થઈ:
- 2007 પછી થયેલા ભાવવધારાને સમતોલ કરવા. આ યોજનાનાં ખર્ચનાં ધારાધોરણો છેલ્લે 2009માં સુધારવામાં આવ્યાં હતાં.
 - કેટલીક મોડેલ યોજનાઓમાં અમુક કિસ્સાઓમાં કેટલાંય વર્ષોથી સ્વૈચ્છિક સંગઠનો તરફથી ખાસ માંગ ન હતી તેથી તેવી કેટલીક મોડેલ

પ્રાયોજનાઓ રદ કરવામાં આવી અને બીજી અમુક મોડેલ પ્રાયોજનાઓ માટે એક જ સ્વતંત્ર એકાકી યોજના શરૂ કરવામાં આવી.

3 સુધારેલી યોજના

સુધારેલી યોજનાની શરૂઆત:

ઉપર દર્શાવેલાં કારણોને અનુલક્ષીને આ યોજનાને સુધારવામાં છે જે 1લી એપ્રિલ, 2018થી અમલી બને છે. આ સુધારેલી યોજનાની જોગવાઈ નીચે દર્શાવવામાં આવી છે.

3.1 ઉદ્દેશો

યોજનાના ઉદ્દેશો આ પ્રમાણે છે:-

3.1.1 દિવ્યાંગજનો માટે સમાનતક, ન્યાયયુક્તતા, સમાજિક ન્યાય અને સશક્તિકરણ સુનિશ્ચિત કરી શકાય તેવું વાતાવરણ પેદા કરવું.

3.1.2 દિવ્યાંગજનોના અધિકાર અધિનિયમ 2016નો અસરકારક અમલ સુનિશ્ચિત કરવા માટે સ્વૈચ્છિક કાર્યને પ્રોત્સાહિત કરવું.

3.2 અભિગમ અને વ્યૂહરચના

આ યોજનાનો અભિગમ, વહેલાસરની દરમિયાનગીરી, રોજ-બ-રોજના જીવન માટેનાં કૌશલ્યોના વિકલ્પ, શિક્ષણ અને તાલીમ સહિત દિવ્યાંગજનોના પુનઃસ્થાપન માટે જરૂરી એવી તમામ કક્ષાઓની સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરવા માટે સ્વૈચ્છિક સંગઠનોને નાણાકીય સહાય ઉપલબ્ધ કરવાનો છે. દિવ્યાંગજનોનો સમાજની મુખ્ય પ્રવાહમાં સમાવેશન કરવાના ઉદ્દેશથી અને તેમનામાં રહેલી ક્ષમતાઓને વાસ્તવિક બનાવવા માટે શિક્ષણ અને તાલીમ કાર્યક્રમો ઉપર વધારે ઝોક મૂકવામાં આવશે. યોજનાના ઉદ્દેશ પ્રાપ્ત કરવાના માટેની મુખ્ય ચાવીરૂપ વ્યૂહરચના આ પ્રમાણે રહેશે:-

- (i) તમામ કક્ષાએ અને તમામ સ્વરૂપમાં શૈક્ષણિક તકોને વિસ્તારવી તેમજ વ્યાવસાયિક અને ધંધાદારી તકોનો, આવક પેદા કરવાનો અને લાભદાયી તકોનો વ્યાપ વિસ્તૃત બનાવવો.
- (ii) શહેરી અને ગ્રામીણ વાતાવરણમાં આઉટરીચ અને સઘન સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન કાર્યક્રમોનો અમલ કરવો.

- (iii) દિવ્યાંગજનો માટેના તમામ કાર્યક્રમો / પ્રાયોજનાઓ / પ્રવૃત્તિઓ માટે તમામ કક્ષાએ આવશ્યક એવી માનવશક્તિને તાલીમબદ્ધ કરવા માટે માનવશક્તિ વિકાસ પ્રવૃત્તિઓને સમર્થન ઉપલબ્ધ કરવું.
- (iv) સંકલન, સહયોગ અને નેટવર્કિંગ તેમજ બહુક્ષેત્રીય જોડાણને પ્રોત્સાહન પૂરું પાડવું.
- (v) જે પ્રાયોજનાઓ પર્યાવરણ માટે મૈત્રીપૂર્ણ હોય અને શુદ્ધ પર્યાવરણને માટે પ્રોત્સાહક હોય તેવી પ્રાયોજનાઓમાં દિવ્યાંગજનોને સહયોગ ઉપલબ્ધ કરવો.
- (vi) મનોરંજન, નવરાશની વેળા માટેની પ્રવૃત્તિઓ, ટૂંકા પ્રવાસ, રચનાત્મક અને અભિનયયુક્ત કલાઓ, સાંસ્કૃતિક અને સામાજિક સમાવેશક પ્રવૃત્તિઓ ઇત્યાદિ સુવિધાઓ પ્રસ્થાપિત કરવી અને તેને સહયોગ આપવો.
- (vii) યોગ્ય પ્રકારના આવાસો, ગૃહો અને છાત્રાલય પ્રવૃત્તિને સહયોગ આપી અનુકૂળતા કરી આપવી.
- (viii) અન્ય જે કોઈ ઉપાયો દિવ્યાંગજનોની જરૂરિયાતો પૂર્ણ કરે અને કાયદામાં સૂચિત કરવામાં આવેલી જવાબદારીઓ નિભાવવા માટે ઉપયોગી હોય તેને સહયોગ પૂરો પાડવો.

3.3 નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાઓ

3.3.1 આ યોજના નીચે, નીચે પ્રમાણેની નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાઓ માટે નાણાકીય સહયોગ અપાશે :

1. શાળા પૂર્વેના કાર્યક્રમો અને વહેલાસરની દરમિયાનગીરી અને તાલીમ
2. અ. બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા
 - બ. શ્રવણ અને વાચાની દિવ્યાંગતા
 - ક. દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશેષ શાળાઓ માટેની પ્રાયોજના
3. સેરિબ્રલ પાલ્સીવાળાં બાળકો માટેની પ્રાયોજના
4. કુષ્ટરોગથી સાજા થયેલાઓ માટેના પુનઃસ્થાપનની પ્રાયોજના

5. માનસિક રીતે બીમાર વ્યક્તિઓની સારવાર બાદ નિયંત્રિત થયેલા બીમારીવાળા વ્યક્તિઓની માનસિક-સામાજિક પુનઃસ્થાપન માટેના હાફ વે હોમ માટેની પ્રાયોજના
6. ગૃહ-આધારિત પુનઃસ્થાપન અને ઘર-વ્યવસ્થાપન
7. સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન માટેની પ્રાયોજના
8. અલ્પ દૃષ્ટિ ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટેના કેન્દ્રની પ્રાયોજના
9. માનવ સંસાધન વિકાસ માટેની પ્રાયોજના

3.3.2 આ યોજના અંતર્ગત નીચેની નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાઓ માટેનો નાણાકીય સહયોગ બંધ કરવામાં આવશે.

1. વ્યાવસાયિક તાલીમ કેન્દ્રો
2. શેલ્ટર્ડ વર્કશોપ
3. સર્વે, આઇડેન્ટીફિકેશન અને અવેરનેસ સેન્સીટાઇઝેશન
4. સેમિનાર/વર્કશોપ/ગ્રામીણ શિબિરો
5. કોમ્પ્યુટર/વિશિષ્ટ સોફ્ટવેર માટે ગ્રાન્ટ
6. મકાન બાંધકામ
7. કાનૂની સાક્ષરતા જેમાં કાનૂની સલાહસૂચન, કાનૂની સહાય અને વિશ્લેષણ અને પ્રવર્તમાન કાયદાઓના મૂલ્યાંકનનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે.
8. જિલ્લા દિવ્યાંગજન પુનઃસ્થાપન કેન્દ્રો – DDRC

3.3.3 ફકરાનં. 3.3.1 અને 3.3.2 માં દર્શાવ્યા સિવાયની પણ બીજી કેટલીક પ્રાયોજનાઓને આ વિભાગ નાણાકીય સહયોગ પૂરો પાડે છે. જો તેમની સિદ્ધિ સંતોષકારક જણાશે તો તે પ્રાયોજનાઓ પણ ચાલુ રાખવામાં આવશે.

3.3.4 ફકરાનં. 3.3.1 માં દર્શાવેલી નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાઓ માટેની શરતો અને બોલીઓ આ માર્ગદર્શિકાના ભાગ બ માં દર્શાવવામાં આવી છે.

3.3.5 ભવિષ્યમાં દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણ માટેના વિભાગના સચિવશ્રીની મંજૂરીથી દિવ્યાંગજનોના પુનઃ સ્થાપન માટેની નવી નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાઓ પણ ઘડી

કાઢવામાં આવશે. જેમાં DDRS યોજના અંતર્ગત નવા પ્રકારની દિવ્યાંગતાઓની યાદી પણ ઉમેરવામાં આવશે.

3.4 કાર્યક્રમનો અમલ કરવા ઇચ્છતી સંસ્થા માટે પાત્રતાની શરતો

3.4.1 નીચેના પ્રકારની સંસ્થાઓ આ યોજના અંતર્ગત નાણાકીય સહાય મેળવવા માટેની પાત્રતા ધરાવે છે:

- (i) સોસાયટીઝ રજિસ્ટ્રેશન અધિનિયમ, 1860 (1860નો 21મો) નીચે અથવા રાજ્યના તેવા સંબંધિત અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલી સંસ્થા
- (ii) ભારતીય ટ્રસ્ટ અધિનિયમ, 1882 અથવા જે તે સમયે અસ્તિત્વમાં હોય તેવા કોઈ અધિનિયમ હેઠળ નોંધાયેલ ટ્રસ્ટ અથવા
- (iii) કંપનીઝ એક્ટ, 2013 અથવા જે – તે સમયે અસ્તિત્વમાં હોય તેવા તે પ્રકારની સંસ્થા હેઠળ નોંધાયેલ “નહિ નફા”ના ધોરણે કામ કરતી કંપની નોંધ:- આ યોજનાનો અમલ કરતી સંસ્થા હવેથી કાર્યક્રમનો અમલ કરતી સંસ્થા (PIA) તરીકે ઓળખાશે.

3.4.2 ઉપરાંત, આ યોજના અંતર્ગત ગ્રાન્ટ માટે અરજી કરતી વખતે સંસ્થાની નોંધણી ઓછામાં ઓછાં બે વરસથી અમલી હોવી જોઈએ.

3.4.3 કાર્યક્રમનો અમલ કરતી સંસ્થા (PIA)એ આ યોજના અંતર્ગત કાનૂની માગણી કરતી વખતે નીતિ આયોગ પોર્ટલ(NGO – Darpan Portal)માં નોંધણી કરાવવી પડશે અને આ યોજના નીચે ગ્રાન્ટ માટે અરજી મોકલતાં પહેલાં નીતિ આયોગનું Unique ID of NGO Darpan મેળવી લેવું પડશે.

3.4.4 ગ્રાન્ટ ઇન એઇડ ઇચ્છતી હરકોઈ સંસ્થા જે તે સમયે અસ્તિત્વમાં હતી તે PWD Act, 1995 અથવા અત્યારે અમલી બનેલ છે. તે RPWD Act, 2016 નીચે નોંધાયેલ હોવી જોઈએ.

3.4.5 ઉપરના ફકરા 3.4.1 (iii)માં સૂચિત કરેલી સંસ્થા પાસે નીચેની લાક્ષણિકતાઓ હોવી જોઈએ :

- (i) તે સંસ્થા પાસે પોતાનું વ્યવસ્થાપક તંત્ર – હોવું જોઈએ. જેની સત્તાઓ, ફરજો અને જવાબદારીઓ સ્પષ્ટ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરેલી હોય અને મેમોરેન્ડમ ઓફ એસોસિએશનમાં દર્શાવવામાં આવેલી હોય

(ii) સંસ્થા પાસે કાર્યક્રમ હાથ ધરવા માટેનાં સંસાધનો, સુવિધાઓ અને અનુભવ હોવાં જોઈએ.

(iii) તે સંસ્થા કોઈ એક વ્યક્તિ અથવા અમુક વ્યક્તિઓના જૂથના હિત કે નફા માટે કામ કરતી હોવી જોઈએ નહિ.

નોંધ:- ઉપરના ફકરા 3.4.1 અને 3.4.2માં અનુક્રમે જે સંસ્થાના પ્રકાર અને તેમનો અનુભવ સૂચવવામાં આવ્યો છે. તે શરત દિવ્યાંગજનોના અધિકાર માટેના વિભાગના સચિવશ્રી દ્વારા નાણાકીય સલાહકાર સાથે પરામર્શનમાં રહીને અથવા અપવાદરૂપ કિસ્સામાં તે માટેનાં કારણો લેખિતમાં દર્શાવીને હળવી કરી શકશે.

3.5 નાણાકીય સહાય માટેનાં ધારાધોરણો

3.5.1 (અ) પાત્રતા ધરાવતી કાર્યક્રમનો અમલ કરતી સંસ્થા (બિનસરકારી સંગઠન), તેમની પ્રાયોજનાને સક્ષમ સત્તાતંત્ર દ્વારા મંજૂરી મળે તે પછી આ સુધારેલી યોજનાના સૂચિત કરાયા મુજબનાં ખર્ચનાં ધારાધોરણ અનુસાર ગણતરી કર્યા મુજબની રકમના 90% ગ્રાન્ટ મેળવવાને પાત્ર બનશે.

(બ) જો કોઈ પ્રાયોજના ખાસ વિસ્તારોમાં સ્થાપવામાં આવેલી હોય તો સુધારેલી યોજનાઓ સૂચિત કરાયા મુજબનાં ખર્ચનાં ધારાધોરણ અનુસાર ગણતરી કર્યા મુજબની 100% રકમ મંજૂર કરાશે.

(ક) શહેરી વિસ્તારોમાં પણ ગ્રાન્ટની રકમ ક્રમશઃ ઓછી કરવામાં આવશે નહિ. અગાઉ જે પ્રથા હતી તે અનુસાર આવી ગ્રાન્ટ ઇન એઇડ ક્રમશઃ ઓછી કરવાની (tapering) પદ્ધતિ બંધ કરવામાં આવી છે.

નોંધ: ઉપરના મુદ્દા (બ)માં જે ખાસ વિસ્તારોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ છે તે નીચે પ્રમાણે છે:

(i) આઠ ઉત્તરપૂર્વીય રાજ્યો

(ii) હિમાલય વિસ્તારમાં આવેલાં રાજ્યો (સમગ્ર જમ્મુ અને કાશ્મીર, હિમાચલ પ્રદેશ, ઉત્તરાખંડ અને પ. બંગાળના બે જિલ્લાઓ દાર્જિલિંગ અને જલપાઈગુડી)

(iii) ગૃહ મંત્રાલયે જે તે ડાબેરીપાંખના અંતિમવાદીઓથી ગ્રસ્ત વિસ્તારો જાહેર કરેલા છે તે તમામ વિસ્તારો અને

(iv) બિડાણ xviiiમાં દર્શાવવામાં આવેલા, આંતરરાષ્ટ્રીય સરહદને સ્પર્શતા જિલ્લાઓ

3.5.2 ગ્રાન્ટની ગણતરી કરવા માટે બે આધાર લેવામાં આવેલ છે:-

(i) એવી પ્રાયોજનાઓમાં જેમાં લાભાર્થીદીઠ ખર્ચની ગણતરી કરી શકાય તેમ છે:

(અ) વર્ષ 2009માં જે લાભાર્થીદીઠ ખર્ચની રકમ નક્કી કરવામાં આવી છે ; તેને 2.5થી ગુણવામાં આવશે.

(શાળા પૂર્વેની અને વહેલાસરની દરમિયાનગીરીની પ્રાયોજના, વિશિષ્ટ શાળાઓ, સેરિબ્રલ પાલ્સીવાળાં બાળકો, કુષ્ટરોગમાંથી સાજા થયેલા લોકોનું પુનઃસ્થાપન, ગૃહ આધારિત પુનઃસ્થાપન)

(ii) અ. ગ્રાન્ટગણતરીનાં ખર્ચનાં ધારાધોરણોની હાલની ગણતરીની પ્રથા ચાલુ રખાશે અને તે ખર્ચનાં ધારાધોરણોને 2.5થી ગુણવામાં આવશે. (સારવાર અપાયેલ અને નિયંત્રિત થયેલ માનસિક બીમાર વ્યક્તિઓના માનસિક-સામાજિક પુનઃસ્થાપન માટેનાં હાફ વે હોમ; સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન, અલ્પ દૃષ્ટિ કેન્દ્રો, માનવ સંસાધન વિકાસ

3.5.3 લાભાર્થીઓની સંખ્યા

સહાયક ગ્રાન્ટની ગણતરી, નિરીક્ષણ અહેવાલના આધાર પર, પાત્રતા ધરાવતા લાભાર્થીઓની સંખ્યાના આધાર પર કરવામાં આવશે. આ હેતુ માટે નિરીક્ષણના દિવસના અગાઉના 30 દિવસ પૈકી ઓછામાં ઓછા 15 દિવસ માટે હાજર હશે તેમને ગણતરીમાં લેવાશે. નિરીક્ષક અધિકારી પોતાના અહેવાલમાં આવા લાભાર્થીઓની સંખ્યાનો નિર્દેશ અવશ્યપણે કરશે.

3.5.3.1 આગલા વર્ષના લાભાર્થીઓની સંખ્યા પર તે પછીના વર્ષે કેટલા ટકા વધુ લાભાર્થીઓને પ્રવેશ આપી શકાશે તેની ઉપર સંખ્યાની ટોચમર્યાદા રાખવામાં આવી નથી. પરંતુ તે માટે કાર્યક્રમનો અમલ કરતી સંસ્થા પાસે પૂરતી માળખાકીય સુવિધા અને માનવશક્તિ ઉપલબ્ધ હોવાં જોઈએ.

3.5.4 માનદવેતન સિવાયના આવર્તક સહાયક ગ્રાન્ટ માટે તેમજ અનાવર્તક સહાયક ગ્રાન્ટ માટેનાં ધારાધોરણો અનુક્રમે બિડાણ XIV અને XV માં દર્શાવવામાં આવેલ છે.

- 3.5.5 સહાયક ગ્રાન્ટ મેળવવા ઇચ્છુક સંસ્થાઓએ પ્રમાણિત કરવું પડશે કે તેમણે આવા સમાન હેતુ માટે કે સમાન પ્રકારની પ્રવૃત્તિ માટે અન્યત્ર ભારત સરકારના કોઈ મંત્રાલયમાં કે રાજ્ય સરકારના કોઈ વિભાગમાં ગ્રાન્ટ મેળવવા માટેની અરજી કરી નથી.
- 3.5.6 DDRS નીચે સહાયક ગ્રાન્ટ પ્રાપ્ત કરતી તમામ કાર્યક્રમનો અમલ કરતી સંસ્થાઓએ આવશ્યકપણે, આ યોજના હેઠળ મેળવેલાં નાણાંનું વિતરણ કરવા માટે જાહેર નાણાકીય વ્યવસ્થાપન વ્યવસ્થા (PFMS)ના ખર્ચ, એડવાન્સ અને ટ્રાન્સફર (EAT) ના મોડ્યુલનો ઉપયોગ કરવો પડશે.
- 3.5.7 જે કિસ્સામાં સેન્ટ્રલ ફાયનાન્સિયલ સહાય (CFA) મંજૂર કરવામાં આવી હશે તે કિસ્સામાં ગ્રાન્ટ મેળવતી સંસ્થા પોતાના ઓડિટ કરાયેલા હિસાબી પત્રકોના સમર્થનથી એવો સંપૂર્ણ પુરાવો ઉપલબ્ધ કરે કે ખર્ચ કરવામાં આવ્યું છે તો તે કિસ્સામાં એક જ હપ્તામાં ગ્રાન્ટ છૂટી કરવામાં આવશે.
- 3.5.8 અત્યારની પદ્ધતિ અનુસાર જુદાં જુદાં રાજ્યોમાં અંદાજપત્રની Notional (ધારણાત્મક) ફાળવણી કરવામાં આવે છે તેને બદલે હવેથી જુદા જુદા પ્રકારની દિવ્યાંગતાઓ પ્રમાણે અંદાજપત્રની Notional ધારણાત્મક ફાળવણી કરવામાં આવશે; જેમાં RPWD અધિનિયમ, 2016માં ઉમેરેલી તમામ પ્રકારની દિવ્યાંગતાઓનો પણ સમાવેશ થઈ જશે.
- 3.5.9 કુલ ગ્રાન્ટ પૈકી અનાવર્તક ખર્ચ માટેની ગ્રાન્ટ 20 % કરતાં વધુ હશે નહિ.
- 3.5.10 નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાની રૂપરેખાના તેમજ ભાગ 2 માં સૂચવવામાં આવ્યું છે તે પ્રમાણે કુલ વાર્ષિક ખર્ચ નક્કી કરીને તે સંદર્ભમાં સમગ્ર પ્રાયોજના માટેની સહાયની રકમ નક્કી કરવામાં આવશે. નવી નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાઓ અને પ્રવર્તમાન નમૂનારૂપ પ્રાયોજનામાં ફેરફારો, ભાગ 2 માં સૂચવવામાં આવેલાં ખર્ચનાં ધારાધોરણો અનુસાર વિભાગ દ્વારા જરૂરિયાત અનુસાર તેમજ અમલના અનુભવના આધાર પર વખતોવખત કરવામાં આવશે.
- 3.5.11 એવું પણ બની શકે કે અગાઉ જેને નાણાભંડોળ ઉપલબ્ધ કરવામાં આવ્યું છે તેવી સંસ્થા પાસે એક કરતાં વધુ પ્રવૃત્તિઓની બનેલી પ્રાયોજના હોઈ શકે. ઉદાહરણ તરીકે કોઈ એવી પ્રાયોજના જેમાં સમીક્ષા, જાગૃતિ ફેલાવવી, વહેલાસરની દરમિયાનગીરી, વિશિષ્ટ શાળા સહ-વ્યાવસાયિક તાલીમ કેન્દ્ર જેવી

એક કરતાં વધુ અંશો હોય જે સૂચિત કરવામાં આવેલી એક કરતાં વધુ પ્રાયોજનાઓની રૂપરેખામાં આવૃત્ત હોય. આવી પ્રવર્તમાન હાઇ-બ્રિડ પ્રાયોજના માટે ખર્ચમાં ધારાધોરણો તદનુસાર વિસ્તૃત કરાશે અને તે સંસ્થાએ અલગ અલગ રીતે જુદી જુદી પ્રવૃત્તિઓ માટેના લાભાર્થીઓ, કર્મચારીગણ અને ખર્ચની આઇટમોની તારવણી કરવાની રહેશે. આવી પરિસ્થિતિમાં સંસ્થાને મદદરૂપ થવા માટે પ્રવર્તમાન જરૂરિયાતોની સાથે સુમેળમાં આવવા માટે વધારાનો સમય જોઈએ તો તે માટે વિચારણા કરી શકાશે પરંતુ તેને કારણે ખર્ચનાં ધારાધોરણોમાં વધારો કરી શકાશે નહિ. પ્રાયોજનનાને માટે આવર્તક અને અનાવર્તક ખર્ચની આઇટમો વિચારણામાં લેવાશે.

3.6 અરજી કરવાની પદ્ધતિ અને મંજૂરી

3.6.1 નવી પ્રાયોજના માટે

3.6.1.1 DDRS નીચે સહાયક ગ્રાન્ટ લેવા માટે ઇચ્છુક સંસ્થાએ વિભાગના ઓનલાઇન પોર્ટલ ઉપર (e-Anudaan) (www.ngograntsje.gov.in) અરજી કરીને સંપૂર્ણ દરખાસ્ત જિલ્લા સમાજ સુરક્ષા અધિકારીને મોકલી આપવી.

3.6.1.2 e-Anudaan portal પર સંસ્થા નીચેના દસ્તાવેજો અપલોડ કરશે :

- (i) સોસાયટીઝ રજીસ્ટ્રેશન અધિનિયમ, 1860 અથવા ટ્રસ્ટ ડીઝ અથવા સર્ટિફિકેટ ઓફ ઇનકોર્પોરેશન (જે લાગુ પરંતુ હોય તે)ની પ્રમાણિત નકલ
- (ii) PWD Act, 1995 અથવા RPWD Act, 2016 નીચેના નોંધણી પ્રમાણપત્રની પ્રમાણિત નકલ
- (iii) સંસ્થાના બંધારણ (મેમોરેન્ડમ ઓફ એસોસિએશન), નિયમો, નિયમનો/પેટાનિયમોની નકલ જેમાં સંસ્થાના હેતુઓ અને ઉદ્દેશો દર્શાવવામાં આવ્યા હોય.
- (iv) સંસ્થાના છેલ્લા બે વર્ષના ઓડિટ કરાયેલા હિસાબો. આ હિસાબોની અંદર (1) આવક અને ખર્ચનું પત્રક (2) પ્રાપ્તિ અને ચુકવણીનું પત્રક (3) સરવૈયું અને (4) ઓડિટરનો અહેવાલ સામેલ હોવાં જોઈએ.
- (v) કર્મચારીઓની યાદી (બિડાણ 2 મુજબ નિયત નમૂનામાં)
- (vi) તેમની લાયકાતનાં પ્રમાણપત્રની નકલ

- (vii) ચાલુ વર્ષના લાભાર્થીઓની યાદી (બિડાણ 3 મુજબ નિયત નમૂનામાં)
- (viii) તમામ લાભાર્થીઓનાં દિવ્યાંગતા પ્રમાણપત્ર
- (ix) સંસ્થાનો આગલાં બે વર્ષની પ્રવૃત્તિઓના વાર્ષિક અહેવાલો
- (x) ચાલુ વર્ષ માટે પ્રાયોજના માટેના અંદાજપત્રના અંદાજો, વિસ્તૃત વાજબીકરણ સાથે જુદી જુદી આઇટમોના ખર્ચની આઇટમો સહિત
- (xi) જો પ્રાયોજના ગ્રામીણ વિસ્તારમાં શરૂ કરવાની હોય તો રાજ્ય સરકારના મહેસૂલ વિભાગ પાસેથી મેળવેલું ગ્રામીણ વિસ્તારનું પ્રમાણપત્ર
- (xii) સંસ્થાની વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્યોની યાદી, તેમની નિમણૂક તારીખ અને સમયગાળા સહિત
- (xiii) નોન-જ્યુડિસિયલ રૂ. 20/-ના સ્ટેમ્પ પેપર ઉપર કરારનામું (બિડાણ 9 મુજબ)
- (xiv) બેન્ક માટેનો અધિકારપત્ર (NEFT મેન્ડેટ ફોર્મ) (બિડાણ 10 મુજબ)
- (xv) જો પ્રાયોજના ભાડાના મકાનમાં ચાલતી હોય તો નોટરી દ્વારા પ્રામાણિત ભાડા કરાર.

3.6.1.3 સંબંધિત જિલ્લાના સમાજ સુરક્ષા અધિકારી સંસ્થાનું ભૌતિક નિરીક્ષણ હાથ ધરશે અને પોર્ટલ (e-Anudaan) માં પોતાની ભલામણ નોંધીને રાજ્ય સરકારના દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણની બાબત સાંભળતા હોય તે સંબંધિત વિભાગને રજૂ કરશે.

3.6.1.4 રાજ્ય સરકારનો સંબંધિત વિભાગ દરખાસ્તની ચકાસણી કરશે, પોતાની ભલામણ નોંધશે અને ઓનલાઇન પોર્ટલ મારફતે તે ભલામણ સહિતની દરખાસ્ત દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણ માટેના વિભાગને મોકલી આપશે. જે વર્ષમાં રાજ્ય સરકારની આ ભલામણ પ્રાપ્ત થઈ હશે તે જ વર્ષ પૂરતું આ ભલામણ ગ્રાહ્ય રહેશે. રાજ્યોએ જે વિસ્તારોમાં હજી સેવાઓની જરૂરિયાતો સંતોષાઈ નથી તેવા વિસ્તારોને પસંદગી આપવાનો આગ્રહ રાખવો.

3.6.1.5 ગ્રાન્ટ મેળવવા ઇચ્છુક કાર્યક્રમના અમલ કરતી દરેક સંસ્થાઓએ તેમને ગ્રાન્ટ મળી હોય કે ન મળી હોય તો પણ માત્ર ઓનલાઇન જ અરજી કરવી.

3.6.1.6 રાજ્ય સરકારો પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલી તમામ નવી દરખાસ્તો, દિવ્યાંગજનો સશક્તિકરણ માટેના વિભાગ હસ્તકની સ્કિનિંગ કમિટી વિચારણામાં લેશે. સ્કિનિંગ કમિટીની વિચારણા બાદ તેણે કરેલી ભલામણ તે વિચારણામાં લીધેલ વર્ષોના પછીના નાણાકીય વર્ષના અંત સુધી માન્ય ગણાશે. ઉદાહરણ તરીકે સ્કિનિંગ કમિટીએ જે દરખાસ્તની વિચારણા 2017-18 દરમિયાન કરી હશે તે ભલામણ 31-3-2019 સુધી માન્ય ગણાશે.

3.6.1.7 સ્કિનિંગ કમિટીએ ભલામણ કરેલ કેસોને તેની મંજૂરીની તારીખ ધ્યાનમાં લીધા વિના, સમગ્ર નાણાકીય વર્ષ માટેની ગ્રાન્ટ, છૂટી કરવામાં આવશે ; જેમાં રાજ્ય સરકાર કે રાજ્ય કમિશનરની ભલામણ પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.

3.6.2 ચાલુ પ્રાયોજનાઓ માટે

3.6.2.1 DDRS નીચે ગ્રાન્ટ લેવા માટે ઇચ્છુક સંસ્થાઓ વિભાગના ઓનલાઇન પોર્ટલ (e-Anudaan) www.ngograntsje.gov.in ઉપર અરજી કરશે અને સંપૂર્ણ દરખાસ્ત જિલ્લા સમાજ સુરક્ષા અધિકારીને મોકલશે.

3.6.2.2 સંસ્થા e-mail Anudaan Portal પર નીચેના દસ્તાવેજો અપલોડ કરશે :

- (i) સોસાયટીઝ રજિસ્ટ્રેશન અધિનિયમ, 1860 હેઠળના નોંધણી પ્રમાણપત્રની પ્રમાણિત નકલ અથવા ટ્રસ્ટ ડીડની અથવા સર્ટિફિકેટ ઓફ ઇનકોર્પોરેશનની પ્રમાણિત નકલ (જે લાગુ પડતું હોય તે)
- (ii) PWD Act, 1995 અથવા RPWD Act, 2016 હેઠળના નોંધણી પ્રમાણપત્રની પ્રમાણિત નકલ
- (iii) સંસ્થાના મેમોરેન્ડમ ઓફ એસોસિએશન (બંધારણ)ની નકલ, નિયમો, નિયમનો, પેટા-નિયમોની નકલ જેમા સંસ્થાના હેતુઓ અને ઉદ્દેશો દર્શાવવામાં આવેલા હોય.
- (iv) પ્રાયોજનાના છેલ્લા વર્ષના ઓડિટેડ હિસાબો. આ ઓડિટેડ હિસાબોની અંદર (1) આવક અને ખર્ચનું પત્રક (2) પ્રાપ્તિ અને ચુકવણીનું પત્રક (3) સરવૈયું અને (4) ઓડિટરનો અહેવાલ સામેલ હોવા જોઈએ.
- (v) સમગ્ર સંસ્થાના આગળના વર્ષના સંકલિત એકત્રિત ઓડિટ કરેલા હિસાબો આ હિસાબોની અંદર (1) આવક અને ખર્ચનું પત્રક (2) પ્રાપ્તિ

અને ચુકવણીનું પત્રક (3) સરવૈયું અને (4) ઓડિટરનો અહેવાલ સામેલ હોવા જોઈએ.

- (vi) બિડાણ-6માં દર્શાવેલ નમૂના મુજબનું ઓડિટ કરાવેલું આઇટમ દીઠ અને જગા દીઠ આગલા વર્ષનું ખર્ચનું પત્રક જેમાં ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટે શાહીથી સહી કરેલી હોવી જોઈએ અને સંસ્થાના અધિકૃત પદાધિકારીની આખી સહી કરેલી હોવી જોઈએ.
- (vii) આગલા વર્ષે છૂટી કરવામાં આવેલી ગ્રાન્ટનું ઉપયોગિતા પ્રમાણપત્ર બિડાણ-1માં સૂચવવામાં આવેલા નમૂના મુજબ
- (viii) બિડાણ-2 મુજબના નમૂનામાં કર્મચારીઓની યાદી
- (ix) કર્મચારીઓની લાયકાતનાં પ્રમાણપત્રોની નકલ
- (x) ચાલુ વર્ષના લાભાર્થીઓની યાદી, સૂચિત નિયત નમૂના-3 મુજબ
- (xi) તમામ લાભાર્થીઓનાં દિવ્યાંગતાનાં પ્રમાણપત્રોની નકલ
- (xii) સંસ્થાના આગલાં બે વર્ષની પ્રવૃત્તિઓના વાર્ષિક અહેવાલ
- (xiii) ચાલુ વર્ષ માટે સંસ્થાની પ્રાયોજનાના અંદાજપત્ર અંદાજો જુદા જુદા ખર્ચની વિગતોના વાજબીકરણ સહિત
- (xiv) જો પ્રાયોજના ગ્રામીણ વિસ્તારમાં કાર્યરત હોય તો રાજ્ય સરકારના મહેસૂલ વિભાગ તરફથી મેળવવામાં આવેલું ગ્રામીણ વિસ્તારનું પ્રમાણપત્ર
- (xv) સંસ્થાના વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્યોનાં નામની યાદી તેમણી નિમણૂક તારીખ અને તેમના સમયગાળા સહિત
- (xvi) નોન-જ્યુડિસિયલ રૂ. 20/-ના સ્ટેમ્પ પેપર ઉપર કરારનામું બિડાણ 9 મુજબ
- (xvii) બેન્કને અધિકૃત કરતો પત્ર (NEFT મેન્ડેટ ફોર્મ) બિડાણ 10 મુજબ
- (xviii) જો પ્રાયોજના ભાડાના મકાનમાં રાખતી હોય તો ભાડા કરારની નકલ નોટરી દ્વારા પ્રમાણિત

3.6.2.3 સંબંધિત જિલ્લાના જિલ્લા સમાજ સુરક્ષા અધિકારી સંસ્થાનું ભૌતિક નિરીક્ષણ કરશે અને પોતાની ભલામણ પોર્ટલ e-anudaanમાં નોંધીને તે રાજ્ય સરકારની દિવ્યાંગજનની સશક્તિકરણની બાબત સંભાળતા વિભાગને તે મોકલી આપશે.

3.6.2.4 રાજ્ય સરકારનો આ વિભાગ દરખાસ્તની ચકાસણી કરશે અને પોતાની ભલામણ નોંધીને તે ભલામણ સહિતની દરખાસ્ત ઓનલાઇન પોર્ટલ મારફતે દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણ માટેના વિભાગને મોકલી આપશે.

3.6.2.5 જો રાજ્ય સરકાર સૂચિત દરખાસ્ત બાબતે 60 દિવસની અંદર કોઈ નિર્ણય નહિ કરે તો દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણ માટેનો વિભાગ, આ યોજના નીચે સહાયક ગ્રાન્ટ મેળવતા બિન સરકારી સંગઠન માટે નિરીક્ષણ અધિકારીએ જે નિરીક્ષણ અહેવાલ મોકલેલ છે તેના આધાર પર દરખાસ્ત સંબંધિત નિર્ણય લઈ શકે છે.

3.6.2.6 ચાલુ કેસો સંબંધિત કાર્યવાહી ત્રણ પ્રકારે હાથ ધરાય છે: -

- (i) એવા કેસ, જેમાં રાજ્ય સરકારે ભલામણ કરી મોકલેલ છે;
- (ii) એવા કેસ, જે સંબંધે હજી રાજ્ય સરકારે ભલામણ કરી નથી પરંતુ સંગઠને e-anudaan પોર્ટલ પર અરજી મોકલી છે;
- (iii) સમય પછી આવેલી તેમજ બંધ કરાયેલી પ્રાયોજનાઓ

આ ત્રણે પ્રકારના કેસો પ્રક્રિયાગત કરવા માટે આવશ્યક દસ્તાવેજોની વિગત એકસમાન છે અને તેની યાદી નીચે દર્શાવેલી છે:-

- (i) એવા કેસો જેની ભલામણ રાજ્ય સરકારે કરી મોકલી છે;

(અ) તેને માટે નિરીક્ષણ અહેવાલ માટે રાજ્ય સરકારની ભલામણ અનિવાર્ય છે.

(બ) એવાં રાજ્યો જેના સંબંધમાં તેમના તરફથી ભલામણો તો પ્રાપ્ત થઈ ગઈ છે, પરંતુ જે કિસ્સામાં એક કરતાં વધુ વરસથી ગ્રાન્ટનું ઉપયોગિતા પ્રમાણપત્ર પ્રાપ્ત થયું નથી તેમને માટે ગ્રાન્ટ છૂટી કરી શકાશે નહિ.

(ક) આવા કિસ્સાઓમાં ગ્રાન્ટનું પ્રમાણ 75 % અથવા 100% રહેશે.

75% એવા કેસોમાં જ્યાં સંસ્થાએ પોતે પૂરેપૂરું ખર્ચ કરેલું છે તે

મતલબના પ્રમાણપત્રની સંપૂર્ણ સાબિતી સંસ્થાએ મોકલી નથી.

100% એવાં કેસોમાં જેમાં સંસ્થાએ અગાઉ કરેલ પૂરેપૂરા ખર્ચની સંપૂર્ણ વિગતો અને સાબિતી મોકલી આપી છે.

(ii) એવા કેસો, જેમાં રાજ્ય સરકારની ભલામણ હજી સુધી પ્રાપ્ત થઈ નથી પરંતુ સંસ્થાએ ગ્રાન્ટ માટે e-anudaan પોર્ટલ પર અરજી મોકલી આપી છે.

(અ) કાર્યક્રમનો અમલ કરતી જે સંસ્થાને આ વિભાગ અંતર્ગત ચાલતી યોજના નીચે, સંસ્થાકીય પ્રકારની અંદર સંબંધિત પ્રકારનો રાષ્ટ્રીય પુરસ્કાર (નેશનલ એવોર્ડ) પ્રાપ્ત થયેલ છે તેમજ જે બિનસરકારી સંગઠનો છેલ્લાં ત્રણ વરસથી કે તેથી વધુ સમયથી નિયમિત રીતે ગ્રાન્ટ મેળવતાં રહ્યાં છે તેવી સંસ્થાઓ ચાલુ નાણાકીય વર્ષ માટેની ગ્રાન્ટ એડવાન્સમાં મેળવવા માટે પાત્ર બનશે. જોકે આ મુદ્દે કોઈપણ સંસ્થા ગ્રાન્ટ મેળવવા માટે હક કે અધિકાર હોવાનો દાવો કરી શકશે નહિ.

(બ) એડવાન્સમાં ગ્રાન્ટ ચુકવવાના કિસ્સામાં ગ્રાન્ટનું પ્રમાણ આગલા વર્ષની ગ્રાન્ટના 75% નું રહેશે, જે સામાન્ય નાણાકીય નિયમો, 2017ને આધીન રહેશે.

(ક) બીજો હપતો, રાજ્ય સરકારની સંતોષકારક ભલામણની પ્રાપ્તિ પછી જ, છૂટો કરાશે. જો રાજ્ય સરકાર કોઈ બિનસરકારી સંગઠન કોઈ સ્વૈચ્છિક સંસ્થાના કેસની ભલામણ ન કરવાનો નિર્ણય કરે તો, વિભાગ રાજ્ય સરકારને તે માટેનાં ચોક્કસ કારણ જણાવવા માટે વિનંતી કરશે કે શા માટે તે સંસ્થાની ભલામણ કરવામાં આવતી નથી. તે પછી સંબંધિત પક્ષને સાંભળવાની યોગ્ય તક પૂરી પાડવામાં આવશે. તેવા બિન-સરકારી સંગઠન/સ્વૈચ્છિક સંસ્થાના પ્રથમ હપતાની રકમ પણ શિક્ષાત્મક વ્યાજ સાથે પરત વસૂલ કરવામાં આવશે.

(i) સમય વીતી ગયા પછી મળેલી અને બંધ થઈ ગયેલી પ્રાયોજનાઓ

(અ) આવા કેસો નાણા મંત્રાલય દ્વારા વખતોવખત સુધારવામાં આવેલા સામાન્ય નાણાકીય નિયમો, 2017ના નિયમન 230(15)ની જોગવાઈ અનુસાર હાથ ધરવામાં આવશે.

(બ) આવા કેસો નીચેની બે પદ્ધતિએ હાથ ધરી શકાય:-

- i. આવા કેસોમાં જેમાં સંસ્થાની કામગીરી સંતોષકારક જણાઈ હોય અને બિનસરકારી સંગઠને આવશ્યક ઔપચારિકતા સમયસર નિભાવી હોય પરંતુ કેન્દ્ર સરકાર કે રાજ્ય સરકારની સિસ્ટમની કોઈ ક્ષતિને કારણે જો ગ્રાન્ટ છૂટી ન કરી શકાઈ હોય તો સામાન્ય નાણાકીય નિયમોની જોગવાઈ અનુસાર ગ્રાન્ટ મંજૂર થયા તારીખથી 24 મહિના સુધીનું એરિયર્સ ચૂકવી શકાય ; પરંતુ તે માટે દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણ માટેના વિભાગના સચિવે કેસને ફરીથી ખોલવો જોઈએ અને ફરી ખોલવાની તારીખ દર્શાવવી જોઈએ.
- ii. જો નિરીક્ષણ અહેવાલોમાં સંસ્થાની કામગીરી અસંતોષકારક માલૂમ પડી હોય અને તે કારણસર ગ્રાન્ટ ચૂકવવાનું બંધ કરવામાં આવ્યું હોય તો વિભાગને સંતોષ થાય તે પ્રકારે તેમની કામગીરીમાં સુધારો કરવામાં આવે તો તે કેસનું પુનરુત્થાન કરી શકાય. જે નાણાકીય વર્ષમાં કેસનું પુનરુત્થાન હાથ ધરાય તે પૂરા નાણાકીય વર્ષ માટે સહાયક ગ્રાન્ટની ગણતરી કરી શકાશે. આવા પ્રકારના કેસો સ્કેનિંગ કમિટી સમક્ષ મૂકવાની જરૂર નથી.

3.7 કાર્યક્રમ વ્યવસ્થાપન

3.7.1 રાજ્ય સરકારમાં નોડલ વિભાગ

દરેક રાજ્ય સરકાર પોતાના વિભાગ પૈકી કોઈ એક વિભાગને આ કાર્યક્રમ માટે નોડલ વિભાગ તરીકે જાહેર કરશે. નોડલ વિભાગ એવી રીતે પસંદ કરવો જોઈએ કે તે વિભાગ ખૂબ જ અસરકારક રીતે સમગ્ર રાજ્યમાં કાર્યક્રમના અમલ માટે નોડલ જવાબદારી બજાવી શકે. દરેક રાજ્યને સલાહ આપવામાં આવે છે કે દિવ્યાંગતા સંબંધિત યોજનાઓની દરખાસ્તોની ભલામણ કરવા માટે ગ્રાન્ટ ઇન એઇડ સમિતિની રચના કરે. કેસોનો ઝડપી નિકાલ કરવાના ઉદ્દેશથી આવી સમિતિની રચના કરવાની બાબત રાજ્ય સરકારોની વિવેક બુદ્ધિ ઉપર રહેશે અને જો તેઓ આવી ગ્રાન્ટ ઇન સમિતિની રચના કરવાની પ્રક્રિયા ટાળવા ઇચ્છે તો સંસ્થાઓની દરખાસ્તો સંબંધિત રાજ્યના અગ્રસચિવ/મુખ્ય સચિવની ભલામણથી મોકલવી જોઈએ.

કોઈપણ કેસની ભલામણ જે તે નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન હાથ ધરાનાર નિરીક્ષણ અહેવાલના આધાર પર જ થવી જોઈએ.

3.7.2 જિલ્લા કક્ષાએ નોડલ જવાબદારી

દરેક રાજ્ય સરકાર જિલ્લા કક્ષાએ નોડલ અધિકારી અથવા નોડલ સંસ્થા જાહેર કરશે જેમને જિલ્લા કક્ષાએ આ કાર્યક્રમના એકંદર અસરકારક અમલ કરવાની જવાબદારી સોંપવામાં આવશે.

3.7.3 સ્થાનિક કક્ષાએ વ્યવસ્થાપન

રાજ્ય સરકાર, સ્થાનિક કક્ષાએ કાર્યક્રમના અસરકારક અમલ અને દેખરેખની જવાબદારી યોગ્ય તે તંત્ર, જેમકે ગ્રામપંચાયત, નગરપાલિકા/ મહાનગરપાલિકાને, જે લાગુ પડતું હોય તેને સોંપશે.

3.8 DDRS નીચે સહાયની અન્ય શરતો

- 3.8.1 સહાયિત સંગઠન/સંસ્થા, કેન્દ્ર સરકાર અને રાજ્ય સરકારના અધિકારી માટે અથવા તેમણે નિયુક્ત કરેલ કોઈ સત્તાતંત્ર કે એજન્સી જેને વિભાગે તે અંગેની જવાબદારી સોંપી હોય તેના દ્વારા નિરીક્ષણ માટે ખુલ્લી રહેશે.
- 3.8.2 સંસ્થાએ જે હેતુ માટે સહાયક ગ્રાન્ટ મેળવવા માટે આ યોજનાની અરજી કરી હોય તે જ હેતુ માટેની ગ્રાન્ટ સંસ્થાને કોઈ અન્ય અધિકૃત સ્રોત મારફતે પ્રાપ્ત થઈ હોય તો તેવી અધિકૃત સ્રોતમાંથી મળેલી ગ્રાન્ટ ધ્યાનમાં લઈને જ કેન્દ્ર સરકારની ગ્રાન્ટ માટેની સમીક્ષા સામાન્ય રીતે કરવામાં આવશે.
- 3.8.3 સહાયિત સંસ્થા આ યોજના અંતર્ગત તેમને મળેલી ગ્રાન્ટના અલગથી હિસાબ નિભાવશે. ભારત સરકાર તરફથી નિયુક્ત કરવામાં આવે તેવા કોઈપણ અધિકારી દ્વારા તેની ચકાસણી કરવા માટે તે ખુલ્લી રહેશે. વળી, આંતરિક ઓડિટ અથવા સહવર્તી ઓડિટની વ્યવસ્થા માટે પણ તે ખુલ્લી રહેશે. આ ઉપરાંત ભારતના કોમ્પ્રોલર અને ઓડિટર જનરલના નમૂનારૂપ ચેકિંગ/ચકાસણી માટે પણ તે ખુલ્લી રહેશે.
- 3.8.4 સહાયિત સંસ્થા પોતાના સ્ટોક રજિસ્ટરમાં સરકારની સહાયથી સંપૂર્ણપણે અથવા આંશિક રીતે વસાવેલી અસકયામતોનું રેકર્ડ નિભાવશે અને ઓડિટર દ્વારા જ્યારે પણ તેની માંગણી કરવામાં આવશે ત્યારે રજૂ કરશે. આ બાબતમાં, સામાન્ય નાણાકીય નિયમો, 2017 (ભારત સરકાર)ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે.

3.8.5 સંસ્થાને સહાયક ગ્રાન્ટ મંજૂર કરવા માટેની પૂર્વશરત

(અ) જ્યારે ગ્રાન્ટ મેળવી કોઈપણ સંસ્થા નિયમિત ધોરણે વીસ કરતાં વધુ સંખ્યામાં કર્મચારીઓની ભરતી કરે ત્યારે અને જો તે સંસ્થાનું પચાસ ટકા કરતાં વધુ આવર્તક ખર્ચ કેન્દ્ર સરકારની ગ્રાન્ટ ઇન એઇડમાંથી કરવામાં આવતું હોય અને / અથવા

(બ) સંસ્થા જ્યારે નોંધાયેલી મંડળી હોય અથવા સહકારી સંગઠન હોય અને જો તે ભારતના Consolidated Fund (એકત્રિત ભંડોળ)માંથી સામાન્ય હેતુ માટે વાર્ષિક રૂપિયા વીસ લાખથી વધુ રકમની ગ્રાન્ટ ઇન એઇડ મેળવતા હોય તો સંસ્થાએ સૂચિત કરેલ માર્ગદર્શિકા અનુસાર પોતાના મહેકમમાં અનુસૂચિત જાતિઓ અને અનુસૂચિત જનજાતિઓ માટે અથવા અન્ય પછાત વર્ગો માટે અનામત ઉપલબ્ધ કરવી જોઈએ.

3.8.6. ગ્રાન્ટ મેળવી સંસ્થાઓ કે સંગઠનો, તેમની મળતી ગ્રાન્ટની રકમ ગમે તેટલી નાની મોટી હોય તો પણ સરકારની ગ્રાન્ટ માટેના પૂરક હિસાબો નિભાવવા જોઈએ અને તેના ઓડિટેડ હિસાબોના સેટ સરકારને રજૂ કરવો જોઈએ. આવા ઓડિટેડ હિસાબોનાં પત્રકો, ગ્રાઇન્ટ ઇન એઇડનો ઉપયોગ કર્યા પછી અથવા જ્યારે જ્યારે માંગવામાં આવે ત્યારે રજૂ કરવાં જોઈએ.

3.8.7 કાર્યક્રમનો અમલ કરતી સંસ્થા જેને રૂપિયા પચાસ લાખ કે તેથી વધુ રકમની આવર્તક સહાયક ગ્રાન્ટ પ્રાપ્ત થતી હોય તેઓએ વાર્ષિક અહેવાલો અને હિસાબોની પૂરતી અને માંગવામાં આવે તેટલી સંખ્યામાં નકલો વિભાગને, જે તે નાણાકીય વર્ષ પૂરું થયાના છ માસની અંદર સંસદના બંને ગૃહોના ટેબલ ઉપર રજૂ કરવા માટે, મોકલવી જોઈએ.

3.8.8 આ યોજના નીચે, યોજનાનો અમલ કરતી સંસ્થા દ્વારા જ્યારે સહાયક ગ્રાન્ટની માગણી કરવામાં આવે ત્યારે તેમણે સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે લાભાર્થીઓની યાદીમાં સૂચિત કરવામાં આવેલી વિગતો જેમકે, લાભાર્થીની દિવ્યાંગતાની ટકાવારી વગેરે પ્રકારની અંગત વિગતો કોઈ જાહેર વિભાગ સમક્ષ કે સંસ્થાની વેબસાઇટ પર રજૂ કરવામાં ન આવે.

3.8.9 પ્રાયોજના સ્થળમાં ફેરફાર કરવા માટેની મંજૂરી તો જ આપવામાં આવશે જો તે માટે રાજ્ય સરકારના સમક્ષ અધિકારી પાસેથી, સ્થળ બદલાવાના ચાર માસની

અંદર ચોક્કસ પ્રકારની મંજૂરી મેળવી લેવામાં આવી હશે અને તેની જાણ દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણ માટેના વિભાગને 10 દિવસની અંદર કરવામાં આવી હશે.

3.8.10 કાર્યક્રમનો અમલ કરતી સંસ્થા દ્વારા લાભાર્થીઓ પાસેથી કોઈપણ પ્રકારની ફી કે અન્ય કોઈપણ પ્રકારનો ચાર્જ, જેમકે લાભાર્થીઓને વાહનની સુવિધા ઉપલબ્ધ કરવા અંગેનો ચાર્જ પણ વસૂલ કરી શકાશે નહિ.

3.8.11 બિનસરકારી સંગઠનોને સહાય કરતા માનવ સંસાધન કર્મચારીઓ કેન્દ્ર સરકારના કે વિભાગના કર્મચારીઓ નથી. આ યોજનાની અંદર માનવ સંસાધન કર્મચારીઓની યાદીમાં તેમની RCI સંબંધિત લાયકાતનો ઉલ્લેખ કરવાની જે જોગવાઈ દર્શાવી છે તેનો અર્થ હરગીજ એવો થતો નથી કે જેથી તે માનવ સંસાધન કર્મચારીઓને સરકારીક્ષેત્રમાં અન્ય સંસ્થાઓ કે તંત્રો માટે મળતા કર્મચારીઓની સમકક્ષ વેતન મેળવવાનો દાવો કરવાનો હક પ્રાપ્ત થાય.

3.9 નિરીક્ષણ અને સુનિયંત્રણ

3.9.1 આ યોજના અંતર્ગત સહાયક ગ્રાન્ટ મેળવતાં સંગઠનો/સંસ્થાઓ નિયમિત ફીડબેક માટે તેમજ સુનિયંત્રણ માટે નિયમિત ધોરણે, નિયત નમૂનામાં વિભાગને સામાયિક અહેવાલો પાઠવશે. રાજ્ય સરકારે કે વિભાગ દ્વારા સૂચિત કરવામાં આવે તેવી કોઈપણ સંસ્થા આ સંગઠન / સંસ્થાનું નિયમિત ધોરણે નિરીક્ષણ હાથ ધરશે અને તેનો અહેવાલ દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણ માટેના વિભાગને મોકલી આપશે. વિશેષજ્ઞો, સૂચિત કરવામાં આવે તેવી કોઈપણ સુનિયંત્રણ અને નિરીક્ષણ માટેની સંસ્થા દ્વારા સ્વતંત્ર મૂલ્યાંકન પણ હાથ ધરવામાં આવશે.

3.9.2 વિભાગ આ યોજના અંતર્ગત મળેલી અરજીઓની પ્રાથમિક તપાસની કામગીરી આઉટ સોર્સ એજન્સીને સોંપી શકે તેમજ તેનો માહિતી-આધાર (ડેટાબેઝ)ને વિકસાવી શકે જેથી કરીને વિભાગની ચાલક ક્ષમતા વિસ્તીર્ણ બને.

3.9.3 સહાયિત સંગઠનો માટે એ અગત્યનું છે કે તેઓ કોમ્પ્યુટરાઇઝડ ડેટાબેઝ પ્રસ્થાપિત કરે અને નિભાવે. તેનાથી સંદેશાવ્યવહાર વધુ કાર્યક્ષમ બનશે અને મૂલ્યાંકનના હેતુ માટે અહેવાલો પણ સમયસર મોકલી શકાશે.

3.9.4 DDRSની યોજનાઓની અસરના મૂલ્યાંકનના અભ્યાસ ત્રાહિત તૃતીય પક્ષ દ્વારા દર ત્રણ વરસે હાથ ધરાશે. આ અભ્યાસ માટેનો ખર્ચ આ યોજના નીચે જે વહીવટી ખર્ચની જોગવાઈ છે તેમાંથી મેળવવામાં આવશે.

3.9.5 જરૂર જણાય, તે મુજબ, સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓના સુનિયંત્રણ અને નિરીક્ષણ, સૂચિત કરવામાં આવે તે પ્રકારની એજન્સીએ દ્વારા હાથ ધરવા માટે તેમજ હાઇકોર્ટ / સુપ્રિમ કોર્ટ તરફથી કોઈ સૂચનાઓ પ્રાપ્ત થાય તે અનુસાર જો કોઈ છૂટછાટ મૂકવાની થાય તે માટે ખર્ચની જરૂરિયાત પૂરી કરવા માટે વિભાગ દ્વારા જુદું ભંડોળ અંકિત કરવામાં આવશે. યોજના અંતર્ગત વહીવટી ખર્ચ જે તે નાણાકીય વર્ષમાં યોજના નીચે રાખવામાં આવતા કુલ અંદાજપત્રના 2% રહેશે.

3.10 સામાયિક પત્રકો

સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન સંબંધિત પ્રાયોજના માટે છ માસિક સામાયિક પત્રક સૂચવવામાં આવ્યું છે. તેનો નમૂનો બિડાણ 15 ઉપર દર્શાવેલ છે.

3.11 ઉપયોગિતા પ્રમાણપત્ર

દરેક સંગઠન / સંસ્થા જે આ યોજના અંતર્ગત સહાય ક ગ્રાન્ટ મેળવે છે તેણે દરેક નાણાકીય વર્ષના અંતે બિડાણ 1માં દર્શાવેલ નમૂનામાં ઉપયોગિતા પ્રમાણપત્ર રજૂ કરવાનું રહેશે.

3.12 ધારાધોરણોમાં છૂટછાટ મૂકવાની સત્તા

જ્યારે જ્યારે તેમ કરવાની જરૂર જણાય અને તે માટેનું વાજબીકરણ હોય તો ધારાધોરણોમાં જે ઉપલી કક્ષા દર્શાવી છે તે માપદંડમાં નીચેની કક્ષા અનુસરવા માટેનો હક વિભાગ પોતાને હસ્તક અનામત રાખે છે. આ માપદંડમાં અપવાદરૂપ અને યોગ્ય કેસોમાં તેમજ ખાસ કરીને સિક્કિમ સહિતનાં ઉત્તરપૂર્વ વિસ્તારમાં રાજ્યો તેમજ હિમાલયન પ્રદેશનાં રાજ્યો તેમજ ડાબેરી પાંખની અંતિમવાદથી ગ્રસ્ત રાજ્યોમાં સરહદી જિલ્લાઓ અથવા કુદરતી આપત્તિઓ માટે ભોગ બનેલા પ્રદેશોમાંથી આવતી દરખાસ્તોમાં દિવ્યાંગજનોના સશક્તિકરણ માટેના વિભાગના સચિવની ખાસ મંજૂરીથી છૂટછાટ મૂકી શકાશે. પરંતુ તે માટે વિભાગને સંતોષ થવો જોઈએ કે તેમ કરવા માટેનાં વાજબી અને સાચાં કારણો છે. આ બાબતે વિભાગનો નિર્ણય આખરી ગણાશે.

ભાગ બ.

નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાઓની રૂપરેખા

1 શાળા પહેલાંના સમયગાળા માટે તેમજ વહેલી દરમિયાનગીરી અને તાલીમ શાળા પહેલાંની દરમિયાનગીરી મુખ્યત્વે દિવ્યાંગ બાળકોને વિશિષ્ટ શાળા અને / અથવા યોગ્ય તબક્કે નિયમિત પ્રકારની શાળાઓમાં સંકલિત શિક્ષણ માટે તૈયાર કરવા માટે છે. આ પ્રાયોજના અંતર્ગત નાના શિશુઓ અને છ વર્ષની વય સુધીનાં દિવ્યાંગ બાળકોને આવરી લેવામાં આવે છે. આ પ્રાયોજના અંતર્ગત સહાયક ગ્રાન્ટ મેળવવા ઇચ્છુક સંસ્થાઓએ પોતાના લાભાર્થીઓને કામકાજના તમામ દિવસોએ ગરમ ભોજન ઉપલબ્ધ કરાવવા છે. આવી પ્રત્યેક શાળાઓમાં વર્ગોનો સમય ઓછામાં ઓછો 6 કલાકનો રાખવો જોઈએ.

1(અ) શ્રવણ સંબંધિત દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકોનો વિભાગ

1. ઉદ્દેશ

- i. નિયમિત પ્રકારની શાળાઓમાં સંકલિત શિક્ષણ સુલભ્ય બની શકે તે માટે વાચાની ક્ષમતાનો વિકાસ પ્રાપ્ત કરવા માટેના પ્રયાસો કરવા અને તે દિશામાં થયેલા પ્રયાસોની તીવ્રતા એ આ પ્રાયોજનાની સિદ્ધિ માપવા માટેનો સૂચકાં ગણાશે. શક્ય તેટલા પ્રમાણમાં આ શાળાઓમાંથી નિયમિત પ્રકારની શાળાઓમાં તબદીલી થવી જરૂરી છે.
- ii. વાચા અને શ્રવણક્ષમતાનાં ક્ષેત્રોમાં યોગ્ય તે સારવાર સેવાઓ નક્કી કરવી અને તે ઉપલબ્ધ કરવી.
- iii. બાળકની રોજબરોજની કામગીરી માટેનું વ્યવસ્થાપન બાળકોને ઉપલબ્ધ કરવું.
- iv. પ્રાથમિક તૈયારી માટેની દરમિયાનગીરીનું અંગભૂત તત્વ છે બાળકોના માતાપિતાઓને કાઉન્સેલિંગ દ્વારા તેમાં સાંકળવાં અને વહેલાસરની દરમિયાનગીરીના કાર્યક્રમોમાં તેમની સક્રિય ભાગીદારી સુનિશ્ચિત કરવી.

2. પ્રાયોજનાનું કદ

શાળા પૂર્વેની દરમિયાનગીરી માટેના એકમમાં લાભાર્થીઓની સંખ્યા

શ્રવણમંદ બાળકોના કિસ્સામાં 15થી 50ની પ્રત્યેક પ્રકારની (વાયાની અને શ્રવણની દિવ્યાંગતા) માટે. જો એક કરતાં વધુ પ્રકારની દિવ્યાંગતાને આવરી લેવામાં આવતી હોય તો વધુ લાભાર્થીઓને પણ આવરી લઈ શકાય.

3. માળખું

આ પ્રકારની શાળા માટેની માળખાકીય વ્યવસ્થા શ્રવણમંદ બાળકોને સુવિધા રહે તે પ્રકારની હોવી જોઈએ.

4. માન્ય રહેતી સહાય

આમાં લાભાર્થીદીઠ સહાયનું ધારાધોરણ માન્ય રહેશે. જો આ પ્રાયોજના નિયમિત પ્રકારની દિવ્યાંગતા માટેની વિશિષ્ટ શાળા સાથે સંલગ્ન હોય તો વધારાની વહીવટી જગા મંજૂર કરવામાં આવશે નહિ.

લાભાર્થી દીઠ અગાઉની વાર્ષિક સહાયકનું ધોરણ	લાભાર્થી દીઠ સુધારેલું વાર્ષિક સહાયનું ધોરણ	લાભાર્થીદીઠ માસિક સહાય
રૂ. 15,192	રૂ. 37,980	રૂ. 3165

અનાવર્તક

1. પાયાનાં સાધનો રમકડાં અને રમતગમતનાં સાધનો રૂ. 10,000
2. 15 લાભાર્થીદીઠ 1 કબાટ સહિત કુલ ફર્નિચર રૂ. 14,000
3. શ્રવણક્ષમતા માટેનાં સહાયક મશીન (હિયરિંગ એઇડ) વાજબી લાગે તેવી જરૂરિયાત

અનુસાર

પ્રાયોજના માટે સંસ્થાએ નીચે પ્રમાણેના કર્મચારીગણની નિયુક્તિ કરવી જોઈએ :

જગા જગાઓની સંખ્યા

1. પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર / સંકલનકાર 1
2. સ્પેશ્યલ શિક્ષક 2
3. આયા / એટેન્ડેન્ટ 1
4. તબીબ / બાળરોગ નિષ્ણાત- અંશકાલીન અને મુલાકાત

દીઠ માનદવેતનના આધાર પર (અઠવાડિયે એક
મુલાકાત ફરજિયાત) 1

5. ઓડિયોલોજિસ્ટ / થેરાપિસ્ટ અંશકાલીન

મુલાકાત દીઠ માનદવેતનના આધાર પ (અઠવાડિયે
મુલાકાત ફરજિયાત)

1 (બ) બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા ધરાવતાં બાળકો અને સેરિબ્રલ પાલ્સી વિભાગનાં બાળકો
માટે

1. ઉદ્દેશ

- i. સારવાર સંબંધિત જરૂરિયાત ઓળખી પિછાણીને યોગ્ય પ્રકારની
સારવાર સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરવી.
- ii. દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકોને તેમના રોજબરોજના જીવનમાં ઉપયોગી
થાય તેવા પ્રકારનાં કૌશલ્યો શીખવીને વહેલાસરની દરમિયાનગીરી
ઉપલબ્ધ કરવી.
- iii. બાળકની દિન- સંભાળ વ્યવસ્થા ઉપલબ્ધ કરવી.
- iv. પ્રાથમિક તૈયારી માટેની દરમિયાનગીરીનું અંગભૂત તત્વ છે બાળકોનાં
માતાપિતાઓને કાઉન્સેલિંગ દ્વારા તેમાં સાંકળવાં અને વહેલાસરની
દરમિયાનગીરીના કાર્યક્રમોમાં તેમની સક્રિય ભાગીદારી સુનિશ્ચિત
કરવી.

2. પ્રાયોજનાનું કદ

શાળા પૂર્વેની દરમિયાનગીરી માટેના એકમમાં લાભાર્થીઓની સંખ્યા જુદા
જુદા પ્રકારની દિવ્યાંગતાદીઠ 15થી 25 બાળકોની રહેશે.

3. માળખું

શાળાની માળખાકીય વ્યવસ્થા બૌદ્ધિક રીતે દિવ્યાંગ બાળકો અને સેરિબ્રલ
પાલ્સી વાળાં બાળકોને સુવિધા થાય તે પ્રકારની હોવી જોઈએ.

4. માન્ય સહાય

માન્ય સહાયનું ધોરણ દરેક લાભાર્થીદીઠ ગણાશે. જો આ પ્રાયોજના નિયમિત પ્રકારની દિવ્યાંગ માટેની વિશિષ્ટ શાળા સાથે જોડાયેલ હશે તો વધારાની વહીવટી જગા મંજૂર કરવાની રહેશે નહિ.

અગાઉનું લાભાર્થી દીઠ વાર્ષિક સહાયકનું ધોરણ	સુધારેલું લાભાર્થી દીઠ વાર્ષિક સહાયનું ધોરણ	માસિક ધોરણે લાભાર્થીદીઠ સહાયનું ધોરણ
રૂ. 16,102	રૂ. 41,255	રૂ. 3,440

અનાવર્તક ખર્ચ

1. પાયાનાં સાધનો રમકડાં અને રમતગમતનાં સાધનો રૂ. 10,000
 2. 15 લાભાર્થીદીઠ 1 કબાટ સહિત કુલ ફર્નિચર રૂ. 14,000
- પ્રાયોજના માટે સંસ્થાએ નીચે પ્રમાણેના કર્મચારીગણની નિયુક્તિ કરવાની રહેશે:

જગા જગાઓની સંખ્યા

1. પ્રોજેક્ટ સુપરવાઇઝર 1
2. સ્પેશ્યલ શિક્ષક 2
3. આયા / એટેન્ડેન્ટ 2
4. તબીબ / બાળરોગ નિષ્ણાત અંશકાલીન
મુલાકાત દીઠ માનદવેતનના આધાર પર (અઠવાડિયે બે મુલાકાત ફરજિયાત)
5. થેરાપિસ્ટ અંશકાલીન
મુલાકાત દીઠ માનદવેતનના આધાર પર(અઠવાડિયે બે મુલાકાત ફરજિયાત)

નોંધ:

1. ભાડા માટેની સહાય, ઉપરની મર્યાદાની અંદર, તેની સાથે સંકળાયેલા માપદંડ ધ્યાનમાં લઈને, કેટલો વિસ્તાર વપરાશમાં લેવાનો છે, લાભાર્થીઓની સંખ્યા તેમજ હાલમાં ચાલતા અને PwD દ્વારા જે તે વિસ્તારમાં ચાલતા દરની સમીક્ષા કરાયેલા ભાડાના દર તેમજ ભાડા કરારમાં દર્શાવેલ દર વગેરે માપદંડ ધ્યાનમાં લેવાશે.

2. કન્ટીજન્સી ખર્ચના હેડ નીચે જેમકે પોસ્ટેજ, વાહનખર્ચ, ટેલિફોન, સ્ટેશનરી, દવાઓ, ઓફિસ ખર્ચ, વીજળી, પાણીનું ખર્ચ, સામાન્ય મરામત, સાધનો અને તેનો નિભાવ વગેરે બાબતોને આવરી લેવાશે.
3. આવા પ્રકારની યોજનાઓમાં લાભાર્થીઓની સંભાળ માત્ર અમુક કલાકો પૂરતી જ રાખવાની હોય છે. તેથી શિક્ષકોની, આયાની, એટેન્ડેન્ટની સેવાઓ વારાફરતી લઈ શકાય. આ પરિબલ ધ્યાનમાં લઈને ખરેખર કેટલી જગાની જરૂર પડે તે બાબતો નિયંત્રિત કરાશે.

2 દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળાઓ

વિશિષ્ટ શાળાઓનો હેતુ દિવ્યાંગજનોને ભવિષ્યમાં તેઓ શિક્ષણ માટેની સામાન્ય નિયમિત શાળામાં શિક્ષણ લઈ શકે તેમજ બૃહદ સમાજમાં પણ સામાન્ય જીવન જીવી શકે તે પ્રકારનાં કૌશલ્યો અને રોજબરોજના જીવનમાં ઉપયોગી પ્રવૃત્તિઓ શીખવી તેમના જીવનમાં નોંધપાત્ર બદલાવ લાવવાનો છે. જે હેતુથી ત્યાં રહેણાંકીય અથવા બિનરહેણાંકીય સેવા સંભાળ અને શિક્ષણ / તાલીમ ઉપલબ્ધ કરવામાં આવે છે. દિવ્યાંગતાના વિવિધ પ્રકારો અને પેટા-પ્રકારોના પ્રમાણમાં જે તે બાળકોની જરૂરિયાતો લક્ષમાં લઈને નિયત આપૂર્તિરૂપ અભ્યાસક્રમ આ સંસ્થાઓમાં ઉપલબ્ધ કરવામાં આવે છે. જેથી તેમના વર્તાવ / વર્તનમાં પરિવર્તન લાવી શકાય તેમજ તેમની જ્ઞાનેન્દ્રિયને વિકસાવી શકાય (વિશેષ કરીને બૌદ્ધિક રીતે દિવ્યાંગ બાળકોના કિસ્સામાં) તેમજ તેમને વિશિષ્ટ કૌશલ્યો શીખવી શકાય જેથી તેમનું પુનઃસ્થાપન સરળતાથી થઈ શકે. તેમાં એવા પ્રકારની શારીરિક પ્રવૃત્તિઓનો પણ સમાવેશ થાય છે. જેનાથી બહારના વિશ્વના સંદર્ભમાં તેમના જીવનમાં બદલાવ આવે ; જેમકે નૃત્ય, અભિનય, યોગ, માર્શલ આર્ટ, તેમજ એવી પ્રવૃત્તિઓ જે સૌંદર્યાભિમુખ હોય, જેમકે સંગીત, ચિત્રકામ, ઉપરાંત અન્ય રચનાત્મક વ્યાવસાયિક તાલીમ ઇનપુટ વગેરે આ શાળાઓ પાસેની અપેક્ષિત લાક્ષણિકતાઓ છે.

એ ઇચ્છનીય છે કે સ્વૈચ્છિક સંગઠન કોઈ એક જ પ્રકારની દિવ્યાંગતા ઉપર પોતાનું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે અથવા તો વિવિધ પ્રકારની દિવ્યાંગતા ધરાવતા લાભાર્થીઓ પ્રત્યે તેમનું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે. નહિ કે વધુ પ્રકારની દિવ્યાંગતાઓમાં તેમની પ્રવૃત્તિઓનો પથારો કરે. સાથે સાથે એ પણ અપેક્ષિત

છે કે સ્વૈચ્છિક સંગઠનો પોતાની આજબાજુ નજીકમાં જે પ્રકારની સેવાઓ દિવ્યાંગ બાળકો માટે ઉપલબ્ધ છે કે જુદા જુદા પ્રકારની અન્ય સંસ્થાઓ પણ કાર્યરત છે તેનો પણ ઉચિતતમ ઉપયોગ કરે ; જેથી સેવાઓમાં સહક્રિયાત્મકતા(synergy)નો લાભ મળી શકે. આદર્શ રીતે, વિશિષ્ટ શાળાઓનો અંતિમ ઉદ્દેશ તો દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકોને નિયમિત પ્રકારની શાળાઓમાં સંકલિત શિક્ષણ માટે તૈયાર કરવાનો છે જેથી સમાજના મુખ્ય પ્રવાહમાં તેઓ ભળી શકે. આ પશ્ચાદભૂમિકામાં, આવી વિશિષ્ટ શાળાઓની ભૂમિકા સંસાધન ઉપલબ્ધકાર કે સહાયક તરીકેની છે.

આ પ્રાયોજના નીચે જે કોઈ સંગઠન ગ્રાન્ટ મેળવવા માટે ઇચ્છુક હોય તેમણે કામકાજના તમામ દિવસોએ લાભાર્થીઓને ગરમ ભોજન ઉપલબ્ધ કરવું જોઈએ. કામકાજના દિવસો દરમિયાન વિશિષ્ટ શાળા પ્રત્યેક દિવસે ઓછામાં ઓછા છ કલાક ચાલવી જોઈએ.

આ વિભાગ દ્વારા વિશિષ્ટ શાળાઓ માટે અનુદાન મુખ્ય પ્રકારની દિવ્યાંગતાઓ માટે આપવામાં આવે છે પરંતુ ખાસ કરીને હલનચલનની અક્ષમતાવાળાં દિવ્યાંગ બાળકોના કિસ્સામાં વિભાગનો અભિગમ આ પ્રકારનાં બાળકોને નિયમિત શાળાઓમાં મોકલવામાં આવે અને તેમને માટેની સુવાંગ વિશિષ્ટ શાળાઓને પ્રોત્સાહન નહિ આપવાનો રહ્યો છે. આની પાછળનો સિદ્ધાંત એ છે કે આ પ્રકારના દિવ્યાંગો માટે વિશિષ્ટ પ્રકારના શિક્ષણની વાસ્તવમાં કોઈ જરૂરિયાત જે નથી. આથી, અત્યારે જ કોઈ સંસ્થાઓને આ હેતુ માટે સહાય આપવામાં આવી રહી છે એ શરતે ચાલુ રહેશે કે તેમની કામગીરી સંતોષકારક હોવી જોઈએ.

પર્યાવરણ રીતે મૈત્રીપૂર્ણ પ્રાયોજના માટેની જોગવાઈ વિશિષ્ટ શાળાઓનો જ એક હિસ્સો છે. આવી પ્રાયોજના માટેનાં ધારાધોરણો નીચે પ્રમાણે છે :

“પર્યાવરણીય રીતે મૈત્રીપૂર્ણ અને પર્યાવરણને પ્રોત્સાહક પ્રાયોજનાને દિવ્યાંગ બાળકો માટે સહાય કરવાનો ઉદ્દેશ ઉદ્યાન, બાગાયત, નર્સરી, વૃક્ષારોપણ વગેરેને આવરી લેવાનો છે. પ્રત્યેક પ્રાયોજના દીઠ વધુમાં વધુ 25 લાભાર્થીઓ માટે લાભાર્થીદીઠ માસિક રૂ. 500/- આ હેતુ માટે ઉપલબ્ધ કરાશે.”

દિવ્યાંગ બાળકોને વિશિષ્ટ શિક્ષણ ઉપલબ્ધ કરવા માટે જે વિશિષ્ટ શાળાઓને

આ વિભાગ દ્વારા સહાય કરવામાં આવનાર છે તે નીચે પ્રમાણે છે :

1. બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળા
2. શ્રવણ વિષયક તેમજ વાચા વિષયક દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકોને વિશિષ્ટ શિક્ષણ આપવા માટેની શાળા
3. દૃષ્ટિવિષયક દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળા

2 (અ) બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળા

આ પ્રકારની વિશિષ્ટ શાળા, બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકોના જીવનમાં જુદી જુદી કક્ષાએ બદલાવ અને સુધારો લાવવા માટે તેમને રહેણાંકીય તેમજ બિન-રહેણાંકીય સારસંબાળ ઉપલબ્ધ કરવાની નેમ રાખે છે. આમાં, તેમને તેમના રોજ-બરોજના જીવન માટે ઉપયોગી કૌશલ્યો શીખવવાથી માંડી તેમને નિયમિત શાળાઓમાં સંકલિત શિક્ષણ માટે તૈયાર કરવા તેમજ સમગ્ર સમાજમાં તેમનું સંકલન થઈ શકે ત્યાં સુધીની વિવિધ હારમાળા (range) રહેલી છે. ખાસ કરીને બૌદ્ધિક રીતે દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકોના સંદર્ભમાં મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે પ્રમાણે છે:

- i. દરેક બાળકની યોગ્ય સમીક્ષા અને નિદાન કરવાં
- ii. બાળકની મનોવૈજ્ઞાનિક જરૂરિયાત અને સારવારની જરૂરિયાત પારખવી
- iii. દરેક બાળકની ક્ષમતાનો બરાબર અભ્યાસ કરવો અને તદ્દનુસાર તેમને જુદા જુદા જૂથમાં કે જુદા જુદા વર્ગમાં મૂકવા. (આ બાબતે નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ફોર એમ્પાવરમેન્ટ ઓફ પર્સન્સ વીથ ઇન્ટેલેક્યુઅલ ડિઝેબિલિટીસ, સિકંદરાબાદનાં વિશિષ્ટ શાળાઓ માટેનાં સૂચિત કરેલાં ધોરણો અને સૂચનાઓ લક્ષમાં લેવાં.)
- iv. વર્તન સંબંધિત સમસ્યાઓ હલ કરવી અને વિશિષ્ટ કૌશલ્યો, સ્વ-સહાય કૌશલ્યો શીખવવાં અને બૌદ્ધિક રીતે દિવ્યાંગ બાળકોની સારવાર સંબંધિત જરૂરિયાતને પરિપૂર્ણ કરવી.
- v. તેમની શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક જરૂરિયાતો સંતોષવી.
- vi. બૌદ્ધિક અક્ષમતા ધરાવતા બાળકોમાં સંવાદ અને વાતચીતનાં કૌશલ્યો વિકસાવવા માટે વિશેષ આપૂર્તિ ઉપલબ્ધ કરવી.

- vii. RCI એ જે ન્યૂનતમ લાયકાત સૂચવી છે અને સ્વીકૃત કરી છે તે અનુસારની લાયકાત ધરાવતા અને બૌદ્ધિક અક્ષમતાવાળા બાળકોની જરૂરિયાતોને સારી રીતે સમજી / સ્વીકારી શકતા તાલીમબદ્ધ શિક્ષકો
- viii. લાભાર્થીઓની અનેકવિધ સારવાર વિષયક જરૂરિયાતો એક જ સ્થાને ઉપલબ્ધ કરવી. RCIએ વાચા વિષયક સારવાર, સ્નાયુઓ વિષયક સારવાર, વ્યવસાય વિષયક સારવાર તેમજ મનોવૈજ્ઞાનિક સારવાર અને માતાપિતાઓને કાઉન્સેલિંગ વગેરે ઉપલબ્ધ કરવા માટે BRS સ્નાતકને સ્વીકૃત ગણ્યા છે, તેથી આ હેતુ માટે તેવા RCI સ્વીકૃત BRS સ્નાતકને નિયુક્ત કરવામાં આવે તે ઇચ્છનીય છે. તેમની જ સેવાઓ મેળવવાનો આગ્રહ રાખવો અને જુદી જુદી સારવાર માટે અલગ અલગ કર્મચારી નીમવાની પ્રથાને તિલાંજલિ અપાવેલી.

2. પ્રાયોજનાનું કદ

- i. વિશિષ્ટ શાળાઓમાં આ લાભાર્થી બાળકોની ઉંમર 5 વર્ષથી 18 વર્ષ સુધીની હોઈ શકે. ઉપલી વયમર્યાદામાં જરૂર જણાય તો છૂટછાટ મૂકવી. 5 વર્ષથી નીચેની ઉંમરના બાળકોનો સમાવેશ શાળા પૂર્વેની દરમિયાનગીરી અને ગૃહ વ્યવસ્થાન સંબંધિત પ્રાયોજનામાં કરવાનો છે.
- ii. શાળાનું કદ એટલું હોવું જોઈએ કે તેમાં નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટે સૂચિત કરેલાં વિવિધ ગ્રેડનાં બાળકોનો સમાવિષ્ટ કરી શકાય. આ દરેક સંસ્થામાં 25થી 50 અથવા તેથી વધારે બાળકોને રાખી શકાય. આ માટે શિક્ષક:લાભાર્થી પ્રમાણ 1 : 8થી માંડી 1 : 12 સુધીનું રાખી શકાય અને એક કરતાં વિશેષ દિવ્યાંગતા ધરાવતાં બાળકોને પણ તેમાં આવરી લઈ શકાય. એ બાબત ઉપર ભાર મૂકવામાં આવે છે કે બહુવિધ પ્રકારની દિવ્યાંગતા ધરાવતાં બાળકો માટે દિવસમાં 1 કે 2 કલાક માટે વિશેષ ધ્યાન આપવું જરૂરી છે તેથી શિક્ષકો દિવસભરમાં આવાં 4થી 6 બાળકોને જ સાચવી લઈ શકે. આથી બહુવિધ દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળામાં શિક્ષક લાભાર્થીનું પ્રમાણ 1 : 4 થી માંડીને 1 : 6 નું રાખવાનું સ્વીકાર્ય બને તેમ છે.

3. માળખું

શાળાની માળકીય વ્યવસ્થા બૌદ્ધિક રીતે સક્ષમ બાળકોને સુવિધાપૂર્ણ બને તેવી હોવી જોઈએ અને શક્ય હોય ત્યાં સુધી તે અવરોધરહિત અને જોખમ રહિત હોવી જોઈએ.

4. મળવાપાત્ર સહાય

હાલ વિશિષ્ટ શાળાઓ બૌદ્ધિક રીતે દિવ્યાંગ બાળકો માટે, વ્યાવસાયિક તાલીમના અંશ સાથે ચાલુ છે. તેમને સહાય આપવાનું ચાલુ રહેશે. પ્રાયોજના માટેના લાભાર્થી દીઠ સહાયનાં ધારાધોરણો નીચે પ્રમાણે છે :

અગાઉનું લાભાર્થી દીઠ વાર્ષિક સહાયનું ધોરણ રૂ. 28,849
સુધારેલું લાભાર્થી દીઠ વાર્ષિક સહાયનું ધોરણ રૂ. 72,123
રહેણાંકીય સુવિધાવાળા લાભાર્થી દીઠ માસિક રૂ. 6,510
બિનરહેણાંકીય સુવિધાવાળા લાભાર્થી દીઠ માસિક રૂ. 5,510

અનાવર્તક ખર્ચ

1. ફર્નિચર (ઓછી કિંમતનું, બહુવિધ ઉપયોગિતાવાળું અને ફેરફાર કરી શકાય તેવા ફર્નિચરનો ઉપયોગ કરવો.)
સહાયનું ધોરણ લાભાર્થી દીઠ વધુમાં વધુ રૂ. 2000/-
ખરેખર જરૂરિયાતની સમીક્ષાને આધીન.
(ત્રણ વરસમાં એક વખત) (રૂ. 2000 x 50) 1,00,000
2. રમતગમતનાં સાધનો/પરિસ્થિતને અનુકૂળ બનાવી શકાય તેવાં સાધનો રૂ. 10,000 કે ખરેખર જે ખર્ચ થયું હોય તે બૈ પૈકી જે ઓછું હોય તે. 10,000
3. ફિઝિયોથેરાપીના સાધનો આ માટે
4. એક્ઝ્યુપેશનલ થેરાપીના સાધનો આ નમૂનારૂપ
5. સ્પીચ થેરાપીનાં સાધનો પ્રાયોજનાના
6. સ્પેશ્યલ ટિચીંગ એઇડ અને રમકડાં બિડાણમાં
7. નાનાં બાળકો માટે ખાસ બનાવેલાં રમકડાં જુઓ
8. શીખવવા માટેનો અરીસો

9. કોમ્પ્યુટર હાર્ડવેર અને સામગ્રી (અધિકૃત વિક્રેતા પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલ ભાવપત્રક અનુસાર ખરેખર ખર્ચને આધીન 50,000

10. વિશિષ્ટ પ્રકારનાં સોફ્ટવેર/સ્પે. કી. બોર્ડ/

access technology (અધિકૃત વિક્રેતા પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલ ભાવપત્રક અનુસાર, ખરેખર ખર્ચને આધીન 60,000

સંસ્થાએ નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણેના કર્મચારીગણની નિમણૂક આ પ્રાયોજના માટે કરવાની રહેશે :

1. આચાર્ય 1

2. તાલીમબદ્ધ શિક્ષક (બૌદ્ધિક દિવ્યાંગ બાળકો માટે પ્રમાણ 1 : 8 અને બહુવિધ દિવ્યાંગ બાળકો માટે પ્રમાણ 1 : 2) સ્પે. એજ્યુકેટર; તાલીમબદ્ધ સ્નાતક શિક્ષક : મદદનીશ શિક્ષકનું પ્રમાણ 50 લાભાર્થીઓ માટે 1 : 2 : 2

3. જુનિયર સ્પીચ થેરાપિસ્ટ (અંશકાલીન મુલાકાત દીઠ માનદ વેતનના આધાર પર અઠવાડિયામાં 2 મુલાકાત આવશ્યક) 1

4. મનોવૈજ્ઞાનિક (અંશકાલીન મુલાકાત દીઠ માનદ વેતનના આધાર પર અઠવાડિયામાં 2 મુલાકાત આવશ્યક) 1

5. ફિઝિયોથેરાપિસ્ટ (અંશકાલીન મુલાકાત દીઠ માનદ વેતનના આધાર પર અઠવાડિયામાં 2 મુલાકાત આવશ્યક) 1

6. ઓક્યુપેશનલ થેરાપિસ્ટ (અંશકાલીન મુલાકાત દીઠ માનદ વેતનના આધાર પર અઠવાડિયામાં 2 મુલાકાત આવશ્યક) 1

7. તબીબ (અંશકાલીન મુલાકાત દીઠ માનદ વેતનના આધાર પર અઠવાડિયામાં 1 મુલાકાત આવશ્યક) 1

8. યોગ/પી.ટી./સંગીત શિક્ષક (અંશકાલીન મુલાકાત દીઠ માનદવેતનના આધાર પર અઠવાડિયામાં 3 મુલાકાત આવશ્યક) 2

9. વોર્ડન 1

10. રસોઈયા અને મદદનીશ રસોઈયા બંને 1-1

5

11. હિસાબનીશ 1

12. સફાઈ કામદાર સહ પટાવાળા 1

13. એટેન્ડન્ટ / આયા (15 લાભાર્થી દીઠ 1) 1

14. વાહનભથ્થું માનતવેતનનાં 10

%

નોંધ:

- 1 મકાન માલિકીનું હોય કે ભાડાનું ; પરંતુ તે સ્વચ્છ, વિશાળ, હવા-ઉજાસવાળું જેમાં તાલીમાર્થી / લાભાર્થીઓ સુવિધાપૂર્ણ રહી શકે અને શીખી શકે તેવું હોવું જોઈએ. મકાનમાં અને વર્ગખંડમાં અવરોધરહિત પ્રવેશની સુવિધા જરૂરિયાત પ્રમાણે ઉપલબ્ધ કરવી જોઈએ.
- 2 મકાનના ભાડા માટેની સહાયની રકમ, તેની સાથે સંકળાયેલા માપદંડ ધ્યાનમાં લઈને, પ્રાયોજના દ્વારા વપરાશમાં લેવાતા અને કબજે લેવાયેલા વિસ્તારને ધ્યાનમાં લઈને, લાભાર્થીઓની સંખ્યા અને જાહેર બાંધકામ વિભાગે સમીક્ષા કરેલા પ્રવર્તમાન ભાડા દર તેમજ ભાડા કરારની વિગતો ધ્યાનમાં લઈને, ઉપરની ટોચ મર્યાદાની અંદર નિયંત્રિત કરાશે.
- 3 શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી વચ્ચેનું પ્રમાણ બૌદ્ધિક રીતે દિવ્યાંગતા બાળકોના કિસ્સામાં 1 : 8 અને બહુવિધ દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકોના કિસ્સામાં 1 : 2 નક્કી કરવામાં આવેલ છે. તેમ છતાં નાણા સહાયનું પ્રમાણ જુદાં જુદાં પરિબળોના આધારિત રહેશે ; જેમકે, સરકાર પાસે સાધનોની ઉપલબ્ધિ, બિનસરકારી સંગઠનની નાણાકીય ક્ષમતા, સેવાઓનું વિતરણ બિનસરકારી સંગઠનની પ્રવૃત્તિઓની કક્ષા તેમજ સંસ્થાએ રજૂ કરેલ જરૂરિયાત અને વાજબીકરણ વગેરે વગેરે.
- 4 જુદા જુદા કિસ્સામાં ઘરથી શાળા સુધીનું અંતર ઓછું-વધતું રહેવાનું ; એ હકીકત ધ્યાનમાં રાખીને, શાળાના સત્તાવાળાઓને વાહનભથ્થાની રકમનું એડજસ્ટમેન્ટ, ઘર અને શાળા વચ્ચેના અંતરના તફાવતને તેમજ તે હેતુ માટે તેમના વિદ્યાર્થીઓને / લાભાર્થીઓને કરવા પડતા ખર્ચને ધ્યાનમાં રાખીને, કરવાની છૂટ રહેશે.
- 5 જો સંસ્થા પોતે લાભાર્થીઓને વાહનની સુવિધા પૂરી પાડે તો વાહનભથ્થાની રકમ સંસ્થા રાખી લઈ શકશે.

- 6 એટેન્ડેન્ટ/આયાની જગા માટે 15 લાભાર્થી દીઠ 1 નું ધોરણ રાખેલું છે. (આ પ્રમાણ ઊંચી મર્યાદા સૂચવે છે ; પરંતુ તેમની સંખ્યાનો આધાર દિવ્યાંગતાની તીવ્રતા અને લાભાર્થીઓના વયજૂથ પર નિર્ભર છે.)
- 7 જુદી જુદી સારવાર (therapy) માટે અંશકાલીન અલગ અલગ કર્મચારી નિયુક્ત કરવાને બદલે બહુવિધ જાણકારી ધરાવતા BRS સ્નાતકની સેવાઓ મેળવવા માટેના પ્રયાસો કરવા જોઈએ.
- 8 યોગ શિક્ષક, સંગીત શિક્ષક વગેરે પ્રકારના ખાસ વિષયો માટેની જગાઓ ત્યારે જ વિચારણામાં લેવાશ જ્યારે એ સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે કે તેને લગતા લાભાર્થીઓ વૈજ્ઞાનિક રીતે નક્કી કરી તેની સમીક્ષા કરવામાં આવી છે. જો એમ ખાતરી થાય કે તેઓ આવી સેવાઓની જરૂરિયાત ધરાવે છે તેમજ તેના થકી તેમના જીવનમાં સુધારો આવશે ; અને નહિ કે સામાન્ય પ્રકારે અને યોજનામાં તેને માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે માટે આવી નિમણૂક કરી લેવી. ઉપરાંત આ સેવાઓ અંશકાલીન ધોરણે અને પ્રતિ મુલાકાત માનદ વેતન ચૂકવવાના આધાર પર કાર્યાન્વિત થશે.
- 9 કન્ટીજન્સીના મથાળા નીચે પોસ્ટેજ, વાહનખર્ચ, ટેલિફોન, સ્ટેશનરી, દવાઓ, ઓફિસખર્ચ, વીજળી ખર્ચ, પાણીનું ખર્ચ, મકાનની સામાન્ય મરામત, સાધનો અને તેનો નિભાવ વગેરેના ખર્ચને આવરી લેવાશે. જો પ્રાયોજનામાં કોઈ ભારે મશીનરીનો વપરાશ હોય અને તે ચલાવવા માટે વધારે વીજળી ખર્ચ થતો હોય તો તેને અલગથી વિચારણામાં લેવામાં આવશે.
- 10 સ્ટાઇપેન્ડ અને હોસ્ટેલ નિભાવ ખર્ચની ગ્રાન્ટ માત્ર એવા આશ્રિત લાભાર્થીઓના કિસ્સામાં વિચારી શકાશે જેના કુટુંબની વાર્ષિક આવક તમામ સ્ત્રોતમાં થઈને રૂપિયા 1 લાખ કરતાં ઓછી છે. છાત્રાલયમાં રહેતા લાભાર્થીઓ માટે છાત્રાલય નિભાવ ગ્રાન્ટનો હેતુ ભોજન અને અન્ય છાત્રાલયના ખર્ચને ભરપાઈ કરવાનો છે. આ માટે લાભાર્થી દીઠ વધુમાં વધુ માસિક રૂ. 850/- મંજૂર રખાયા છે. જે તાલીમાર્થીઓ/લાભાર્થીઓ છાત્રાલયમાં રહેતા નથી તેવા લાભાર્થીઓ માટે, તેમને માટે મર્યાદિત ખર્ચને આવરી લેવા મહત્તમ મર્યાદા માસિક રૂ. 200/- સૂચવેલ છે.

11 એ અપેક્ષિત છે કે વોર્ડન (ગૃહપતિ) તરીકેની ફરજો સંસ્થાના કોઈ એક કર્મચારી જ બજાવે જેમને વધારાનું ભથ્થું કે માનદવેતન ચૂકવી શકાય. તેથી વોર્ડન માટેની નિયમિત જગા માટેની વિચારણા એવી પરિસ્થિતિમાં જ થઈ શકશે જેમાં અન્ય કર્મચારી ; ખાસ કરીને શિક્ષક / ઇન્સ્ટ્રક્ટર/વહીવટી કામ સંભાળતા કર્મચારી આવી વધારાની જવાબદારી ઉપાડી લેવા માટે અસમર્થ હોય અથવા જ્યાં રહેણાંકીય સુવિધા છોકરા-છોકરીઓ બંનેને માટે હોય. આ બાબત તમામ પ્રકારની રહેણાંકીય સુવિધા માટે લાગુ પડે છે.

બિડાણ - બૌદ્ધિક રીતે દિવ્યાંગ બાળકો સંબંધિત પ્રાયોજના માટે શીખવવા અને તાલીમ આપવા માટેની સામગ્રી અને સાધનોની માત્ર દૃષ્ટાંત રૂપ યાદી ઇન્ડોર સાધનો

- મોટા કદના મણકા (જુદા જુદા રંગના અને જુદા જુદા કદના પ્રત્યેકની સંખ્યા 100) તથા બ્લોક (રંગીન તેમજ રંગ વગરના લાકડાના અથવા એકેલિકના) બાળકો ગળી ન જાય તેવા કદના
- ધાતુની ખીલી (nails) અને બોર્ડનાં સાધનો
- લટકાવી શકાય તેવાં (Peg) બોર્ડ અલગ અલગ આકારનાં
- દડા (જુદા જુદા કદના)
- કુલાવી શકાય તેવાં રમકડાં
- રમકડાં અને અન્ય ઉપકરણો (સ્પર્શજન્ય અનુભૂતિ માટે)
- ધુધરા, ધાવણી, રમકડાનું ઢોલ
- દોરીથી ખેંચી શકાય તેવાં રમકડાં (ટ્રેક્ટર, કાર, ટ્રેન, પ્લેન વગેરે)
- ચિત્રોની, સંખ્યાદર્શક ચોપડીઓ, રંગીન માટી, લખોટા
- હાથથી વગાડી શકાય તેવા ઢોલ, ઘંટ, રેકર્ડર, ટેપ (સંગીત સાથે)
- બ્લેકબોર્ડ, ફેલ્ટ બોર્ડ, ચુંબકીય બોર્ડ
- શેતરંજી/જાજમ/પાથરણું
- ડબા, નાની ટોપલીઓ, વાડકા, વાડકી, પીપ

- ફ્લેનલ, પ્લાસ્ટિકનું કપડું, કાપડ, ઘઉંનો લોટ (આંગળીથી ચિતરામણ કરવા માટે) અને ડબા
- અરીસો (મોટો)
- ત્રાજવું અને વજન / વજનકાંટો
- તૂટે નહિ તેવી બોટલ (પાણીમાં રમવા માટે)
- બાલવાડીથી ધોરણ 5 સુધીનાં વિવિધ પુસ્તકો
- બગીચા માટેનાં તમામ સાધનો, પાવડો, પાણી સિંચવાનું સાધન, લાંબી પાઇપ
- મોન્ટેસરી સાધનો અને રમકડાં
- ઊંચાઈ માપવા માટેનું સાધન
- કટલરી, વાસણો
- વ્યાવસાયિક તાલીમ માટેનાં સાધનો
- સુથારીકામનાં સાધનો – સ્ક્રૂ ડ્રાઇવર, પક્કડ, હથોડી, કરવત
- અન્ય વપરાશી સાધનો

આઉટડોર સાધનો

- સીડી, લાકડાના બેઠકવાળા ઘોડા, બોટ, લપસણી, See-Saw (ઉપર-નીચે) ચકડોળ

નોંધ: આ યાદી માત્ર દૃષ્ટાંતરૂપ છે. શીખવવા કે તાલીમ આપવા માટેનાં વ્યાવસાયિક તાલીમ કેન્દ્ર માટે, શેલ્ટર્ડ વર્કશોપ માટે વગેરેના પ્રકાર, તેનું આયુષ્ય, સહાય માટેનો સમયગાળો વગેરે અલગ અલગ ધોરણો ગુણવત્તાના આધાર પર નક્કી કરાશે. આ હેડ નીચે સહાયની ઉપલી મર્યાદા શૈક્ષણિક અને તાલીમી સંસ્થા માટે રૂ. 60,000 અને વ્યાવસાયિક તાલીમ અને પુનઃસ્થાપન કેન્દ્ર માટે રૂ. 2,00,000ની મર્યાદામાં નિયંત્રિત કરાશે.

2 (બ) શ્રવણ અને વાચાની દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળા

જે બાળકો શ્રવણની દિવ્યાંગતા ધરાવે છે તેવા બાળકોની વિશિષ્ટ શિક્ષણનો ઝોક ભાષા અને સંદેશાવ્યવહારનાં કૌશલ્યો અને અભ્યાસ વિષયક કૌશલ્ય

વિકસાવવાનો હોય છે. તેમના માટેનું વિશિષ્ટ શિક્ષણ એ “બહેરાશ ધરાવતા બાળકોને શિક્ષણ મારફતે શક્ય તેટલું સામાન્ય જીવન જીવવા માટેની સહાયનો હેતુ ધરાવે છે.”

1. ઉદ્દેશ

- i. શ્રવણમંદ વ્યક્તિઓને વિશિષ્ટ શિક્ષણ મારફતે ઉત્પાદક નાગરિક બનાવવા માટે સશક્ત બનાવવા
- ii. ઉંમરને અનુરૂપ અને વ્યાવહારિક જ્ઞાન આપવું.
- iii. શ્રવણની દિવ્યાંગતા ધરાવતાં બાળકોમાં, જ્યાં યોગ્ય જણાય ત્યાં ઇશારાની ભાષા દ્વારા સંદેશાવ્યવહારનું કૌશલ્ય ખીલવવું.
- iv. શ્રવણમંદ બાળકોને તેમની પાસે જે કંઈ શ્રવણક્ષમતા બચી છે તેનો મહત્તમ ઉપયોગ કરવામાં સહાય કરવી.
- v. શ્રવણમંદ બાળકો ગ્રહણશક્તિ અને અભિવ્યક્તિની ભાષાકૌશલ્યની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી શકે તે માટે તેમને સહાય કરવી.
- vi. શ્રવણમંદ બાળકોને તેમની વાચાશક્તિ સુધારવામાં સહાય કરવી.
- vii. સામાન્ય શિક્ષણમાં તેમનું સંકલન કરી શકાય તેવા હેતુથી તેમની સામાન્ય સાક્ષરતા કક્ષા સુધારીને તેમને સામાન્ય શિક્ષણમાં સંકલિત રીતે જોડાઈ શકે તે માટે તૈયાર કરવા અને તક પૂરી પાડવી જે અંતે તેમના સામાજિક એકીકરણ તરફ દોરી જાય.
- viii. શ્રવણમંદ બાળકોનાં માતાપિતાને તેમના શૈક્ષણિક વિકાસમાં ભાગીદાર બનવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવાં અને તે કાર્યમાં તેમને સાંકળવાં.
- ix. શ્રવણમંદ બાળકને સમાજમાં અન્ય વ્યક્તિઓ સાથે આંતર-સંબંધો રાખવામાં સહાય કરવી.
- x. શ્રવણમંદ બાળકોને વૃદ્ધિ અને વિકાસના તંદુરસ્ત વિકાસ માટે પ્રોત્સાહક વાતાવરણ પેદા કરવા માટે સમાજમાં જાગૃતિ ફેલાવવી.
- xi. પોતાના વિદ્યાર્થીઓ અન્ય સંકલિત / સમાવેશક શિક્ષણ આપતી નિયમિત શાળાઓ તરફ ગતિ કરે તે માટે તેમને સહાયરૂપ બનવું.

2. પ્રાયોજનાનું કદ

શાળાનું કદ એટલું હોવું જોઈએ કે 25થી 50 કે તેથી વધુ બાળકોને

જરૂરિયાત પ્રમાણે જુદી જુદી ગ્રેડની કક્ષામાં તેમને સમાવી શકાય અને તેમાં શિક્ષક લાભાર્થીનું પ્રમાણ 1 : 8નું ગોઠવી શકાય. આવી વિશિષ્ટ શાળામાં દાખલ થવા માટે બાળકની વય 5થી 18 વર્ષ સુધીની રાખવામાં આવશે. 5 વર્ષથી નીચેની વયનાં બાળકોનો શાળા પૂર્વેની અને વહેલી દરમિયાનગીરી તેમજ ગૃહ વ્યવસ્થાપન પ્રાયોજના નીચે આવરી લેવાશે. એમ અપેક્ષિત છે. શાળાએ બને તેટલું જલદી પોતાનાં બાળકો નિયમિત શાળામાં સંકલિત શિક્ષણ વ્યવસ્થામાં જોડાય તે માટેનાં સઘન પ્રયાસો કરવા જોઈએ. જે બાળકો આ રીતે સંકલિત શિક્ષણ વ્યવસ્થાવાળી નિયમિત શાળામાં જોડાય તેમને, તેમની જરૂરિયાત પ્રમાણે ઉપાયાત્મક અને સમર્થનકારી આપૂર્તિ આપવાનું ચાલુ રાખવું જોઈએ જે માટે તેમનાં માતાપિતા પાસેથી વાજબી ચાર્જ વસૂલ કરી શકાય.

3. માળખું.

શાળાની નાણાકીય સુવિધા શ્રવણમંદ બાળકોને અનુકૂળ આવે તે પ્રકારની હોવી જોઈએ.

4. મળવાપાત્ર સહાય

અગાઉનું લાભાર્થી દીઠ વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. 23,133

સુધારેલું લાભાર્થી દીઠ વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. 57,828

રહેણાંકીય સુવિધા ભોગવતા લાભાર્થી દીઠ માસિકખર્ચ રૂ. 5,320

બિનરહેણાંકીય સુવિધા ભોગવતા લાભાર્થી દીઠ માસિકખર્ચ રૂ. 4,320

અનાવર્તક ખર્ચ

1. ફર્નિચર, (ઓછી કિંમતનું, બહુવિધ ઉપયોગિતાવાળું અને

અનુકૂળ કરી શકાય તેવું ફર્નિચર વાપરવું.) લાભાર્થી દીઠ

વધુમાં વધુ રૂ. 2000/- અને ખરેખર જરૂરિયાત પ્રમાણે

સમીક્ષા કર્યા મુજબ (રૂ. 2000 x 50) ત્રણ વરસ માટે રૂ. 1,00,000

2. રમતગમતનાં સાધનો રૂ. 10,000 અથવા ખરેખર

ખર્ચ પૈકી જે ઓછું હોય તે. ત્રણ વરસમાં એકવાર રૂ. 10,000

3. વ્યક્તિગત હિયરિંગ એઇડ નમૂનારૂપ
4. ગ્રૂપ હિયરિંગ એઇડ, 10 માઇક્રોફોન સાથે લુપ ઇન્કશન પ્રોજેક્ટમાં
વ્યવસ્થા સાથે દર્શાવ્યા
5. ક્લિનિકલ અને પ્યોર ટોન ઓડિયો મીટર અનુસાર
6. સ્પીચ ટ્રેનર
7. કોમ્પ્યુટરાઇઝ વાચા-સારવાર સંભાળ સાધન
8. અરીસો
9. કોમ્પ્યુટર હાર્ડવેર અને સામગ્રી રૂ. 50,000
10. વિશિષ્ટ પ્રકારનાં સોફ્ટવેર (જેમ કે ટેક્સ્ટ કન્વર્ઝન
ઇન ઓડિયો ફાઇલ (અધિકૃત વિકેતા પાસેથી પ્રાપ્ત
થયેલ ભાવપત્રક અનુસાર, રૂ. 60,000

પ્રાયોજના માટે સંસ્થાએ નીચે પ્રમાણેના કર્મચારીગણની નિમણૂક કરવાની રહેશે.

જગાનું નામ જગાની સંખ્યા

1. આચાર્ય 1
2. તાલીમબદ્ધ શિક્ષકો (શિક્ષક : વિદ્યાર્થી પ્રમાણ 1 : 8)
ખાસ એજ્યુકેટરનું/તાલીમબદ્ધ સ્નાતક શિક્ષકોનું પ્રમાણ /
મદદનીશ શિક્ષકોનું પ્રમાણ 50 લાભાર્થીઓ માટે 1 : 2 : 2
3. સ્પીચ થેરાપિસ્ટ / ઓડિયોલોજિસ્ટ (અંશકાલીન, મુલાકાત
દીઠ માનદ વેતનના આધાર પર; અઠવાડિયામાં 2
મુલાકાત અનિવાર્ય) 1
4. કાન, નાક, ગળાના નિષ્ણાત (અંશકાલીન, મુલાકાત દીઠ
માનદ વેતનના આધાર પર) (દર મહિને 1 મુલાકાત આવશ્યક) 1
5. તબીબ (અંશકાલીન, મુલાકાતદીઠ માનદ વેતનના
આધાર પર) (અઠવાડિયામાં 1 મુલાકાત આવશ્યક) 1
6. વોર્ડન 1
7. રસોઈયા અને મદદનીશ રસોઈયા બંને 1-1
8. હિસાબનીશ 1

9. પટાવાળા-સહ સફાઈ કામદાર 1

10. એટેન્ડન્ટ / આયા (15 લાભાર્થી દીઠ 1) 1

11. વાહનભથ્થું માનતવેતનના 10

%

નોંધ:

- 1 મકાન માલિકીનું હોય કે ભાડાનું ; પરંતુ તે સ્વચ્છ, વિશાળ, હવા-ઉજાસવાળું જેમાં તાલીમાર્થી / લાભાર્થીઓ સુવિધાપૂર્ણ રહી શકે અને શીખી શકે તેવું હોવું જોઈએ. મકાનમાં અને વર્ગખંડમાં અવરોધરહિત પ્રવેશની સુવિધા જરૂરિયાત પ્રમાણે ઉપલબ્ધ કરવી જોઈએ.
- 2 મકાનના ભાડા માટેની સહાયની રકમ, તેની સાથે સંકળાયેલા માપદંડ ધ્યાનમાં લઈને, પ્રાયોજના દ્વારા વપરાશમાં લેવાતા અને કબજે લેવાયેલા વિસ્તારને ધ્યાનમાં લઈને, લાભાર્થીઓની સંખ્યા અને જાહેર બાંધકામ વિભાગે સમીક્ષા કરેલા પ્રવર્તમાન ભાડા દર તેમજ ભાડા કરારની વિગતો ધ્યાનમાં લઈને, ઉપરની ટોચ મર્યાદાની અંદર નિયંત્રિત કરાશે.
- 3 શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી વચ્ચેનું પ્રમાણ બૌદ્ધિક રીતે દિવ્યાંગતા બાળકોના કિસ્સામાં 1 : 8 નક્કી કરવામાં આવેલ છે. તેમ છતાં નાણા સહાયનું પ્રમાણ જુદાં જુદાં પરિબલોના આધારિત રહેશે ; જેમકે, સરકાર પાસે સાધનોની ઉપલબ્ધિ, બિનસરકારી સંગઠનની નાણાકીય ક્ષમતા, સેવાઓનું વિતરણ બિનસરકારી સંગઠનની પ્રવૃત્તિઓની કક્ષા તેમજ સંસ્થાએ રજૂ કરેલ જરૂરિયાત અને વાજબીકરણ વગેરે વગેરે.
- 4 જુદા જુદા કિસ્સામાં ઘરથી શાળા સુધીનું અંતર ઓછું-વધતું રહેવાનું ; એ હકીકત ધ્યાનમાં રાખીને, શાળાના સત્તાવાળાઓને વાહનભથ્થાની રકમનું એડજસ્ટમેન્ટ, ઘર અને શાળા વચ્ચેના અંતરના તફાવતને તેમજ તે હેતુ માટે તેમના વિદ્યાર્થીઓને / લાભાર્થીઓને કરવા પડતા ખર્ચને ધ્યાનમાં રાખીને, કરવાની છૂટ રહેશે.
- 5 જો સંસ્થા પોતે લાભાર્થીઓને વાહનની સુવિધા પૂરી પાડે તો વાહનભથ્થાની રકમ સંસ્થા રાખી લઈ શકશે.

- 6 50% લાભાર્થીદીઠ એટેન્ડન્ટ/આયાની એક જગા. (આ પ્રમાણે એ ટોચમર્યાદા છે અને કર્મચારીઓની સંખ્યા લાભાર્થીઓની વયજૂથના આધાર પ્રમાણે નક્કી કરાશે.)
- 7 કન્ટીજન્સીના મથાળા નીચે પોસ્ટેજ, વાહનખર્ચ, ટેલિફોન, સ્ટેશનરી, દવાઓ, ઓફિસખર્ચ, વીજળી ખર્ચ, પાણીનું ખર્ચ, મકાનની સામાન્ય મરામત, સાધનો અને તેનો નિભાવ વગેરેના ખર્ચને આવરી લેવાશે. જો પ્રાયોજનામાં કોઈ ભારે મશીનરીનો વપરાશ હોય અને તે ચલાવવા માટે વધારે થતો હોય તો તેને અલગથી વિચારણામાં લેવામાં આવશે.
- 8 સ્ટાઇપેન્ડ અને હોસ્ટેલ નિભાવ ખર્ચની ગ્રાન્ટ માત્ર એવા આશ્રિત લાભાર્થીઓના કિસ્સામાં વિચારી શકાશે. જેના કુટુંબની વાર્ષિક આવક તમામ સ્ત્રોતમાં થઈને રૂપિયા 1 લાખ કરતાં ઓછી છે. છાત્રાલયમાં રહેતા લાભાર્થીઓ માટે છાત્રાલય નિભાવ ગ્રાન્ટનો હેતુ ભોજન અને અન્ય છાત્રાલયના ખર્ચને ભરપાઈ કરવાનો છે. આ માટે લાભાર્થી દીઠ વધુમાં વધુ માસિક રૂ. 850/- મંજૂર રખાયા છે. જે તાલીમાર્થીઓ/લાભાર્થીઓ છાત્રાલયમાં રહેતા નથી. તેવા લાભાર્થીઓ માટે, તેમને માટે મર્યાદિત ખર્ચને આવરી લેવા મહત્તમ મર્યાદા માસિક રૂ. 200/- સૂચવેલ છે.
- 9 એ અપેક્ષિત છે કે વોર્ડન (ગૃહપતિ) તરીકેની ફરજો સંસ્થાના કોઈ એક કર્મચારી જ બજાવે જેમને વધારાનું ભથ્થું કે માનદવેતન ચૂકવી શકાય. તેથી વોર્ડન માટેની નિયમિત જગા માટેની વિચારણા એવી પરિસ્થિતિમાં જ થઈ શકશે જેમાં અન્ય કર્મચારી ; ખાસ કરીને શિક્ષક / ઇન્સ્ટ્રક્ટર/વહીવટી કામ સંભાળતા કર્મચારી આવી વધારાની જવાબદારી ઉપાડી લેવા માટે અસમર્થ હોય અથવા જ્યાં રહેણાંકીય સુવિધા છોકરા- છોકરીઓ બંનેને માટે હોય. આ બાબત તમામ પ્રકારની રહેણાંકીય સુવિધા માટે લાગુ પડે છે.

બિડાણ - શ્રવણમંદ દિવ્યાંગો માટેની પ્રાયોજનામાં શૈક્ષણિક અને તાલીમી સામગ્રી અને સાધનોની માત્ર દૃષ્ટાંત રૂપ યાદી

1. Clinical Audiometer
2. Portable Audiometer
3. Speech Trainer

4. Brainstem evoked response Audiometer
5. Impedance Audiometer
6. Group Hearing with access of 10 students
7. TEOAE Screener analyzer with accessories
8. Flexible Naso Pharyngo Baryngoscope Model ENT
9. Phonetic Stimulator
10. Oscilloscope
11. Audio Scope-handheld-Screening Pure tone Audiometer
12. Software, hardware for use as visible speech equipment (for e.g. Vaghmi, SSI-Dr. Speech etc.)
13. Micromotor for ear mould making
14. Artificial Electronic Larynx
15. Baby Reactometer
16. Middle Ear Analyzer with accessories
17. Auto Tympanometer with access
18. Hearing and test system with insertion Gain Measurement

નોંધ: આ યાદી માત્ર દૃષ્ટાંતરૂપ છે, વાસ્તવમાં કયા પ્રકારનાં અને કયા સ્વરૂપનાં શૈક્ષણિક કે તાલીમ સાધનો કે સામગ્રી શાળાઓ અને પુનઃસ્થાપન કેન્દ્રો માટે તેમજ કેવાં સાધનો વ્યાવસાયિક તાલીમ કેન્દ્રો કે શેલ્ટર્ડ વર્કશોપ માટે ઉપયોગી છે તેમજ તેની સહાય કેટલા સમય માટે અપાય છે તે બધી બાબતો વ્યક્તિગત કિસ્સા પ્રમાણે ગુણદોષના આધાર પર નક્કી કરવામાં આવશે. આ મથાળા નીચે સહાયનું પ્રમાણ શૈક્ષણિક અને તાલીમી સાધનસામગ્રી માટે રૂ. 60,000 અને વ્યાવસાયિક તાલીમ કેન્દ્રો તથા પુનઃસ્થાપન કેન્દ્રો માટે રૂ. 2,00,000ની મર્યાદામાં નિયંત્રિત કરાશે.

2 (ક) દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળાઓ

શ્રવણમંદ બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળાઓમાં વિશિષ્ટ શિક્ષણ માટેનો મુખ્ય ઝોક હતો તે મુજબ જ દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળાઓમાં સંદેશાવ્યવહાર અને સંવાદનાં કૌશલ્યો વિકસાવવા પર તેમજ તેમની અન્ય ક્ષમતાઓનાં કૌશલ્યોનો મહત્તમ ઉપયોગ કરવામાં સહાય કરવા પર રહેશે; જ્યારે અંતિમ ઉદ્દેશ તેમને શિક્ષણ માટેની નિયમિત શાળાઓમાં જઈ

શકે તે રીતે તેમજ બૃહદ સમાજમાં પણ ભળી શકે તે પ્રકારે તેમને તૈયાર કરવા પર રહેશે.

1. ઉદ્દેશ

- i. બ્રેઇલ લિપિના ઉપયોગ દ્વારા તેમને સંદેશાવ્યવહાર અને સંવાદની તેમજ ભાષાની વિશિષ્ટ તાલીમ આપવી.
- ii. દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકોને હલનચલનનાં કૌશલ્યો વિકસાવવાની તેમજ જરૂરી સાધન સામગ્રીનો ઉપયોગ કરવાની ક્ષમતા વિકસાવવાની તાલીમ આપવી.
- iii. રોજબરોજનાં જીવન જીવવાનાં કૌશલ્યો માટેની વિશિષ્ટ આપૂર્તિ ઉપલબ્ધ કરવી.
- iv. બહુવિધ ઇન્દ્રિયજન્ય તાલીમના માધ્યમથી ખાસ શિક્ષણ આપી તેનામાં રહેલી અન્ય ઇન્દ્રિયોની ક્ષમતાને સતેજ બનાવવી.
- v. ભૌતિક, મનોવૈજ્ઞાનિક અને સામાજિક પર્યાવરણ વિશેની વિશેષ ઓપવર્ગ (orientation) તાલીમ આપી તેનાથી તેમને પરિચિત બનાવવા.
- vi. અંતે સામાજિક સંકલનમાં પરિણામે તે હેતુથી શરૂઆતમાં શૈક્ષણિક સંકલન માટે તેમને સામાન્ય શૈક્ષણિક કક્ષા દ્વારા તૈયાર કરીને શૈક્ષણિક સંકલન માટેની તકો ઉપલબ્ધ કરી આપવી.
- vii. બાળકોનાં માતાપિતાને પણ તેમનાં બાળકોનાં શિક્ષણની પ્રક્રિયામાં ભાગ લેવા માટે પ્રોત્સાહિત કરી તેમને પણ સાંકળવાં.
- viii. શક્ય હોય તેટલું બાળકોને નિયમિત શાળાઓમાં સંકલિત શિક્ષણ માટે તૈયાર કરવા.
- ix. જે દૃષ્ટિહીન બાળકો સંકલિત / સમાવેશક શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતાં હોય તેમને સમર્થનકારી સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરવી.

2. પ્રાયોજનાનું કદ

અ. વિશિષ્ટ શાળાઓના લાભાર્થીઓની વય 5થી 18 વર્ષની હોવી જોઈએ.

બ. શાળાના કદનો આધાર તે પ્રાથમિક શાળા છે કે માધ્યમિક શાળા છે કે બંને છે તેના ઉપર રહેશે. કોઈપણ કિસ્સામાં એકમદીઠ સૂચિત સંસ્થાનું કદ 50 લાભાર્થીઓનું રહેશે તેમજ શાળાના શિક્ષકોનું પ્રમાણ લાભાર્થી દીઠ 1 : 8થી 1 : 15ની વચ્ચે રહેશે.

3. માળખું.

શાળાની માળખાકીય વ્યવસ્થા દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતા ધરાવતાં બાળકોને માટે યોગ્ય એવી શક્ય હોય તેટલા પ્રમાણમાં અવરોધરહિત તેમજ જોખમ રહિત હોવી જોઈએ. પ્રત્યેક શાળાને દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતાવાળા બાળકને વિશિષ્ટ શિક્ષણ ઉપલબ્ધ કરવા માટે નીચે પ્રમાણે સહાય આપવામાં આવશે: -

4. મળવાપાત્ર સહાય - દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટેની વિશિષ્ટ શાળા

અગાઉ લાભાર્થી દીઠ સહાયનું પ્રમાણ વાર્ષિક રૂ. 23,569
સુધારેલું લાભાર્થી દીઠ સહાયનું પ્રમાણ વાર્ષિક રૂ. 58,923
રહેણાંકીય સુવિધાવાળા લાભાર્થી દીઠ માસિક રૂ. 5,410
બિનરહેણાંકીય સુવિધાવાળા લાભાર્થી દીઠ માસિક રૂ. 4,410

અનાવર્તક ખર્ચ

1. ફર્નિચર, ઓછા ખર્ચનું, બહુવિધ રીતે ઉપયોગી અને અનુકૂળ કરી શકાય તેવું ફર્નિચર ઉપયોગમાં લેવું.)
પ્રત્યેક લાભાર્થી દીઠ રૂ. 2000/- દીઠ પરંતુ ખરેખર જરૂરિયાતની સમીક્ષાને આધીન રૂ. 1,00,000
2. રમતગમતનાં સાધનો (3 વર્ષ માટે) રૂ. 10,000
3. કોમ્પ્યુટર હાર્ડવેર અને આનુષંગિક સામગ્રી રૂ. 50,000
(અધિકૃત વિકેતાના ભાવપત્રક પ્રમાણે ખરેખર ખર્ચને આધીન)
4. વિશિષ્ટ સોફ્ટવેર (જેમ કે સ્ક્રિન રિડીંગ, JAWS (અધિકૃત વિકેતાના ભાવપત્રક પ્રમાણે ખરેખર ખર્ચને આધીન, રૂ. 60,000

5. બ્રેઇલ સ્લેટ, બ્રેઇલર્સ, થર્મોફોમ, ગણિત માટેની ફેમ, નમૂનારૂપ
Abacus, ભૂમિતિ કીટ, વિજ્ઞાનના વિષય માટેની કીટ પ્રાયોજના
વિશિષ્ટ શૈક્ષણિક સામગ્રી અને રમકડાં માટે આપેલ

દર અનુસાર

પ્રાયોજના માટે સંસ્થા દ્વારા નીચે પ્રમાણેના કર્મચારીગણ નિયુક્ત કરાશે:

1. આચાર્ય 1

2. તાલીમબદ્ધ શિક્ષકો (શિક્ષક વિદ્યાર્થી વચ્ચેનું પ્રમાણ 1 : 8થી 1 : 15) 3

3. બ્રેઇલ શિક્ષક 1

4. મોબીલીટી શિક્ષક 1

5. થેરાપિસ્ટ (100 નિયત કરેલા લાભાર્થી દીઠ 1)

પાર્ટ ટાઇમ, મુલાકાતના આધાર પર; માનદવેતન ચૂકવવાની
શરતે, અઠવાડિયામાં બે મુલાકાત આવશ્યક) 1

6. તબીબ (પાર્ટટાઇમ, મુલાકાતના આધાર પર માનદવેતન

ચૂકવવાની શરત પર, અઠવાડિયામાં 1 મુલાકાત આવશ્યક) 1

7. હિસાબનીશ 1

8. વોર્ડન 1

9. રસોઈયા અને મદદનીશ રસોઈયા બંને 1-1

10. સફાઈ કામદાર સહ પટાવાળા 1

11. એટેન્ડન્ટ / આયા (15 લાભાર્થી દીઠ 1) 1

12. વાહનભથ્થું માનવવેતનના 10

%

નોંધ:

1 મકાન માલિકીનું હોય કે ભાડાનું ; પરંતુ તે સ્વચ્છ, વિશાળ, હવા-
ઉજાસવાળું જેમાં તાલીમાર્થી / લાભાર્થીઓ સુવિધાપૂર્ણ રહી શકે અને
શીખી શકે તેવું હોવું જોઈએ. મકાનમાં અને વર્ગખંડમાં અવરોધરહિત
પ્રવેશની સુવિધા જરૂરિયાત પ્રમાણે ઉપલબ્ધ કરવી જોઈએ.

2 મકાનના ભાડા માટેની સહાયની રકમ, તેની સાથે સંકળાયેલા માપદંડ
ધ્યાનમાં લઈને, પ્રાયોજના દ્વારા વપરાશમાં લેવાતા અને કબજે લેવાયેલા

- વિસ્તારને ધ્યાનમાં લઈને, લાભાર્થીઓની સંખ્યા અને જાહેર બાંધકામ વિભાગે સમીક્ષા કરેલા પ્રવર્તમાન ભાડા દર તેમજ ભાડા કરારની વિગતો ધ્યાનમાં લઈને, ઉપરની ટોચ મર્યાદાની અંદર નિયંત્રિત કરાશે.
- 3 શિક્ષક અને વિદ્યાર્થી વચ્ચેનું પ્રમાણ 1 : 15 થી 1 : 8 નક્કી કરવામાં આવેલ છે. તેમ છતાં નાણા સહાયનું પ્રમાણ જુદાં જુદાં પરિબલોના આધારિત રહેશે; જેમકે, સરકાર પાસે સાધનોની ઉપલબ્ધિ, બિનસરકારી સંગઠનની નાણાકીય ક્ષમતા, સેવાઓનું વિતરણ બિનસરકારી સંગઠનની પ્રવૃત્તિઓની કક્ષા તેમજ સંસ્થાએ રજૂ કરેલ જરૂરિયાત અને વાજબીકરણ વગેરે વગેરે. ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવા કિસ્સાઓમાં અને પ્રાથમિક શાળાઓના કિસ્સામાં 1 : 15 કરતાં ઊંચું પ્રમાણ વિચારણામાં લઈ શકાશે.
 - 4 જુદા જુદા કિસ્સામાં ઘરથી શાળા સુધીનું અંતર ઓછું-વધતું રહેવાનું એ હકીકત ધ્યાનમાં રાખીને, શાળાના સત્તાવાળાઓને વાહનભથ્થાની રકમનું એડજસ્ટમેન્ટ, ઘર અને શાળા વચ્ચેના અંતરના તફાવતને તેમજ તે હેતુ માટે તેમના વિદ્યાર્થીઓને / લાભાર્થીઓને કરવા પડતા ખર્ચને ધ્યાનમાં રાખીને, કરવાની છૂટ રહેશે.
 - 5 જો સંસ્થા પોતે લાભાર્થીઓને વાહનની સુવિધા પૂરી પાડે તો વાહનભથ્થાની રકમ સંસ્થા રાખી લઈ શકશે.
 - 6 યોગ શિક્ષક, સંગીત શિક્ષક વગેરે પ્રકારના ખાસ વિષયો માટેની જગાઓ ત્યારે જ વિચારણામાં લેવાશે જ્યારે એ સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે કે તેને લગતા લાભાર્થીઓ વૈજ્ઞાનિક રીતે નક્કી કરી તેની સમીક્ષા કરવામાં આવી છે. જો એમ ખાતરી થાય કે તેઓ આવી સેવાઓની જરૂરિયાત ધરાવે છે તેમજ તેના થકી તેમના જીવનમાં સુધારો આવશે ; અને નહિ કે સામાન્ય પ્રકારે અને યોજનામાં તેને માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે માટે આવી નિમણૂક કરી લેવી. ઉપરાંત આ સેવાઓ અંશકાલીન ધોરણે અને પ્રતિ મુલાકાતદીઠ માનદ વેતન ચૂકવવાના આધાર પર કાર્યાન્વિત થશે.
 - 7 કન્ટીજન્સીના મથાળા નીચે પોસ્ટેજ, વાહનખર્ચ, ટેલિફોન, સ્ટેશનરી, દવાઓ, ઓફિસખર્ચ, વીજળી ખર્ચ, પાણીનું ખર્ચ, મકાનની સામાન્ય મરામત, સાધનો અને તેનો નિભાવ વગેરેના ખર્ચને આવરી લેવાશે. જો

પ્રાયોજનામાં કોઈ ભારે મશીનરીનો વપરાશ હોય અને તે ચલાવવા માટે વધારે વીજળીખર્ચ થતો હોય તો તેને અલગથી વિચારણામાં લેવામાં આવશે.

- 8 સ્ટાઇપેન્ડ અને હોસ્ટેલ નિભાવ ખર્ચની ગ્રાન્ટ માત્ર એવા આશ્રિત લાભાર્થીઓના કિસ્સામાં વિચારી શકાશે. જેના કુટુંબની વાર્ષિક આવક તમામ સ્ત્રોતમાં થઈને રૂપિયા 1 લાખ કરતાં ઓછી છે. છાત્રાલયમાં રહેતા લાભાર્થીઓ માટે છાત્રાલય નિભાવ ગ્રાન્ટનો હેતુ ભોજન અને અન્ય છાત્રાલયના ખર્ચને ભરપાઈ કરવાનો છે. આ માટે લાભાર્થી દીઠ વધુમાં વધુ માસિક રૂ. 850/- મંજૂર રખાયા છે. જે તાલીમાર્થીઓ/લાભાર્થીઓ છાત્રાલયમાં રહેતા નથી. તેવા લાભાર્થીઓ માટે, તેમને માટે મર્યાદિત ખર્ચને આવરી લેવા મહત્તમ મર્યાદા માસિક રૂ. 200/- સૂચવેલ છે.
- 9 એ અપેક્ષિત છે કે વોર્ડન (ગૃહપતિ) તરીકેની ફરજો સંસ્થાના કોઈ એક કર્મચારી જ બજાવે જેમને વધારાનું ભથ્થું કે માનદવેતન ચૂકવી શકાય. તેથી વોર્ડન માટેની નિયમિત જગા માટેની વિચારણા એવી પરિસ્થિતિમાં જ થઈ શકશે જેમાં અન્ય કર્મચારી ; ખાસ કરીને શિક્ષક / ઇન્સ્ટ્રક્ટર/વહીવટી કામ સંભાળતા કર્મચારી આવી વધારાની જવાબદારી ઉપાડી લેવા માટે અસમર્થ હોય અથવા જ્યાં રહેણાંકીય સુવિધા છોકરા-છોકરીઓ બંનેને માટે હોય. આ બાબત તમામ પ્રકારની રહેણાંકીય સુવિધા માટે લાગુ પડે છે.
- 10 બાળકોની આંખની તપાસ માટે સમયાંતરે તબીબી તબાસની જોગવાઈ કરવી તેમજ તે અંગેની વ્યવસ્થા સંબંધે ગોઠવણ કરવી ; જેથી જે કોઈ લાભાર્થીને દૃષ્ટિ પાછી મળી શકે તેમ હોય તેને સહાયરૂપ થઈ શકાય. ઓછી દૃષ્ટિ ધરાવતા માટેના નિષ્ણાત આંખના તબીબ ને પ્રતિ મુલાકાત દીઠ મહેનતાણું ચૂકવવાના આધાર પર બોલાવવા અને જરૂરિયાત પ્રમાણે દર ત્રણ મહિને કે દર છ મહિને આવી મુલાકાત ગોઠવવી.

બિડાણ - દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતા ધરાવતા બાળકો માટે શૈક્ષણિક અને તાલીમી સામગ્રી અને સાધનો/ઉપકરણો માટેની દૃષ્ટાંતરૂપ યાદી

- 1 બ્રેઇલ લખવાની સ્ટેટ

- 2 ટેચલર ફેમ
- 3 Abacus – લખોટા ઘોડી
- 4 ગણિતના વિષય માટેની કીટ
- 5 વિજ્ઞાનના વિષય માટેની કીટ
- 6 સ્પર્શજન્ય તાલીમ માટેની કીટ
- 7 હરવાફરવા માટેની સોટી
- 8 ચેસ બોર્ડ
- 9 રમવાનાં પત્તાંની જોડ
- 10 ડ્રાફ્ટ બોર્ડ
- 11 બ્રેઇલ ભાષામાં પાઠ્યપુસ્તકો
- 12 રેકોર્ડ કરવામાં આવેલાં પાઠ્યપુસ્તકો/ચોપડીઓ

૩ સેરિબ્રલ પાલ્સીવાળાં બાળકો માટેની પ્રાયોજના

૧. ઉદ્દેશ

- i. દરેક લાભાર્થીની સમીક્ષા કરીને તેમની સમસ્યાનું નિદાન કરવું.
- ii. દરેક લાભાર્થીની મનોવૈજ્ઞાનિક અને શારીરિક સારવાર (ફિઝિયોથેરાપેટિક) જરૂરિયાત પ્રમાણે
- iii. દરેક લાભાર્થીની ક્ષમતા પારખીને તેમને જુદા જુદા જૂથ અને જુદા જુદા વર્ગમાં વર્ગીકૃત કરવા
- iv. દરેક લાભાર્થીની વર્તનની સમસ્યાઓનું શમન કરવું અને તેમને વિશિષ્ટ કૌશલ્યો, સ્વ-સહાય કૌશલ્યની તાલીમ આપી તે લાભાર્થીઓની થેરાપેટિક (સારવાર વિષયક) જરૂરિયાતો પૂરી કરવી.
- v. તેમની શૈક્ષણિક અને વ્યાવસાયિક તાલીમ વિષયક જરૂરિયાતો પૂરી કરવી.
- vi. લાભાર્થીનાં સંદેશાવ્યવહાર/સંવાદની ક્ષમતામાં સુધારા લાવવા માટે વિશિષ્ટ ઇનપુટ ઉપલબ્ધ કરવાં.

૨. યોજનાનું કદ – સામાન્યતઃ આ યોજનાનું કદ ૧૫થી ૨૦ બાળકો સુધી સીમિત રહેશે.

૩. સહાયની રકમ

અગાઉ લાભાર્થી દીઠ વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. 43,493

સુધારેલું લાભાર્થી દીઠ વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. 1,08,733

સુધારેલું લાભાર્થી દીઠ માસિક ખર્ચ રૂ. 9,060

અનાવર્તક ખર્ચ

1. ફર્નિચર, ઓછા ખર્ચનું, બહુવિધ ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવું અનુકૂળન કરી શકાય તેવા ફર્નિચરનો ઉપયોગ કરવો) લાભાર્થી દીઠ વધુમાં વધુ રૂ. 2000/- પરંતુ ખરેખર જરૂરિયાત પ્રમાણે સમીક્ષાને આધીન (2000 x 20) રૂ. 40,000
2. રમતગમતનાં સાધનો (3 વર્ષમાં 1 વખત), રૂ. 10,000 ની મર્યાદામાં ખરેખર ખર્ચને આધીન રહીને રૂ. 10,000
3. કોમ્પ્યુટર હાર્ડવેર અને આનુષંગિક સામગ્રી રૂ. 50,000 (અધિકૃત વિકેતાના ભાવપત્રક પ્રમાણે ખરેખર ખર્ચને આધીન રહીને)
4. વિશિષ્ટ સોફ્ટવેર/સ્પે. કી.બોર્ડ/ access ટેકનોલોજી (અધિકૃત વિકેતાના ભાવપત્રક પ્રમાણે ખરેખર ખર્ચને આધીન રહીને) રૂ. 60,000
5. ફિઝિયોથેરાપી/એક્ઝ્યુપેશનલ થેરાપી/સ્પીચ થેરાપીનાં જુઓ બિડાણ સાધનો, વિશિષ્ટ શિક્ષણના ઉપકરણો અને રમકડાં નાના નમુનારૂપ બાળકો માટેના ખાસ રમકડાં, શીખવવા માટે અરીસો પ્રાયોજના

2-અ, 2-બ

અને 2-ક

આ પ્રાયોજના માટે સંસ્થાએ નીચે પ્રમાણેનો કર્મચારીગણ નિયુક્ત કરવાનો રહેશે:

જગાનું નામ જગાની સંખ્યા

1. સ્પેશ્યલ શિક્ષક (1 : 4ના પ્રમાણમાં) 5
2. સ્પીચ થેરાપિસ્ટ (પાર્ટટાઇમ, મુલાકાત દીઠ, માનદવેતનના આધાર પર અઠવાડિયામાં બે મુલાકાત અનિવાર્ય) 1

3. મનોવૈજ્ઞાનિક (પાર્ટટાઇમ, મુલાકાત દીઠ, માનદવેતનના આધાર પર, અઠવાડિયામાં બે મુલાકાત અનિવાર્ય) 1
 4. ફિઝિયોથેરાપિસ્ટ (પાર્ટટાઇમ, મુલાકાત દીઠ, માનદવેતનના આધાર પર, અઠવાડિયામાં બે મુલાકાત અનિવાર્ય) 1
 5. તબીબ (પાર્ટટાઇમ, મુલાકાત દીઠ, માનદવેતનના આધાર, અઠવાડિયામાં એક મુલાકાત અનિવાર્ય) 1
 6. સફાઈ કર્મચારી સહ પટાવાળા 2
 7. એટેન્ડન્ટ / આયા 4
 8. વાહનભથ્થું માનદવેતનના 10 %
- નોંધ: અન્ય પ્રાયોજનાઓની રૂપરેખાની અંદર મકાન ભાડા, વાહન, કન્ટીજન્સી, ઇત્યાદિ બાબતોમાં જે નોંધ કરી છે તે આ પ્રકારની પ્રાયોજનાને પણ લાગુ પડશે.

4 કુષ્ટરોગથી સાજા થયેલાઓ માટેના પુનઃસ્થાપનની પ્રાયોજના

ઉદ્દેશ: આ પ્રાયોજના કુષ્ટરોગમાંથી મુક્ત થયેલા પુખ્તવયના લોકો માટે છે, નહિ કે કુષ્ટરોગથી પીડિત વ્યક્તિઓ માટે. અગાઉ દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટેની પ્રાયોજનાઓમાં જે અંશો દર્શાવવામાં આવેલ છે તે પૈકી માત્ર વ્યાવસાયિક તાલીમ કેન્દ્રો (VTC) માટેના અંશની આ પ્રાયોજના માટે વિશેષ ભારપૂર્વક ભલામણ કરવામાં આવે છે. આ પ્રકારના લાભાર્થીઓ માટે શેલ્ટર્ડ વર્કશોપ પણ ચલાવી શકાય. આ પ્રાયોજનાનો પાયાનો ઉદ્દેશ, કુષ્ટરોગમાંથી મુક્ત થયેલા લોકોને એવાં કૌશલ્યોમાંથી સશક્ત બનાવવાનો છે કે જેનાથી તેઓ પોતાની આર્થિક સામાજિક પરિસ્થિતિનાં સુધારો લાવી શકે ; અને જેનાથી તેઓ સ્વ-રોજગારી કે ઉદ્યોગ સાહસિકતા પ્રાપ્ત કરવા માટે વ્યક્તિગત રીતે કે સામૂહિક રીતે તૈયાર થઈ પોતાનું ગુજરાત ચલાવી શકે. દરેક વ્યાવસાયિક તાલીમી કેન્દ્રમાં આવા કુષ્ટરોગમાંથી મુક્ત થયેલા 25 કે તેથી વધુ લાભાર્થીઓને આવરી લેવા જોઈએ. આ ઉપરાંત વધુ અશક્ત બનેલા કુષ્ટરોગમાંથી મુક્ત બનેલાઓ માટે 50થી 100 વ્યક્તિઓ માટેનાં અલગ ગૃહો માટે પણ સહાય ચૂકવી શકાય.

મળવાપાત્ર સહાય

અ. વ્યાવસાયિક તાલીમ એકમ તેમજ ગૃહો માટે એક સમાન ખર્ચની
આઇટમો (કુલ 150 લાભાર્થી માટે)

આવર્તક ખર્ચ

હાલ લાભાર્થી દીઠ ખર્ચ વાર્ષિક રૂ. 1320

સુધારેલું લાભાર્થી દીઠ ખર્ચ વાર્ષિક રૂ. 3300

સુધારેલું લાભાર્થી દીઠ ખર્ચ માસિક રૂ. 275

બ. ખર્ચની આઇટમ (વ્યાવસાયિક તાલીમ એકમ) (25 લાભાર્થીઓ માટે
તેમજ એક ઉદ્યોગ માટે

હાલ લાભાર્થી દીઠ ખર્ચ વાર્ષિક રૂ. 15,982

સુધારેલું લાભાર્થી દીઠ ખર્ચ વાર્ષિક રૂ. 39,955

રહેણાંકીય લાભાર્થી દીઠ માસિક ખર્ચ રૂ. 3830

બિનરહેણાંકીય લાભાર્થી દીઠ માસિક ખર્ચ રૂ. 2830

અનાવર્તક ખર્ચ

1. સાધનો (પાયાનાં સાધનો) જુઓ નમૂનારૂપ પ્રાયોજનાઓનં.

2-અ, 2-બ, 2-ક જે તે ઉદ્યોગ આધારિત

2. ફર્નિચર – ટેબલ, ખુરશી વગેરે ઉદ્યોગ દીઠ રૂ. 35,000

ક. કુષ્ટરોગમાંથી મુક્ત થયેલા તદ્દન અશક્ત વ્યક્તિઓ માટેનું ગૃહ (100
લાભાર્થીઓ માટે)

આવર્તક ખર્ચ

હાલના ધોરણે લાભાર્થી દીઠ ખર્ચ વાર્ષિક રૂ. 14 ,031

સુધારેલા ધોરણે લાભાર્થી દીઠ ખર્ચ વાર્ષિક રૂ. 35 ,078

લાભાર્થી દીઠ ખર્ચ માસિક રૂ. 2 ,920

અનાવર્તક ખર્ચ

1. વાસણો (100 લાભાર્થીઓ માટે ત્રણ વરસે એકવાર) રૂ. 20 ,000

2. ફર્નિચર, ખાટલા, ગાદલાં, લાભાર્થીદીઠ વધુમાં વધુ

રૂ. 2000 પ્રમાણે પરંતુ ખરેખર જરૂરિયાતની સમીક્ષાને

આધીન. આમાં યોગ્ય તે પ્રકારનું ફર્નિચર ખાટલા, ગાદલાં

ઇત્યાદિ રહેણાંકીય અંતેવાસીઓ માટે (ત્રણ વરસમાં

એકવાર રૂ. 2000 x 100) રૂ.

2,00,000

સંસ્થાએ આ પ્રાયોજના માટે નીચે પ્રમાણેના કર્મચારીગણની નિયુક્તિ કરવાની રહેશે:

જગાનું નામ જગાની સંખ્યા

સામાન્ય ખર્ચ

1. પ્રાયોજના સંકલનકાર 1

2. હિસાબનીશ 1

3. વાહનખર્ચ માનવવેતનના 10

%

વ્યાવસાયિક તાલીમ એકમ

1. વ્યાવસાયિક ઇન્સ્ટ્રક્ટર – 25 લાભાર્થીઓ માટેના એક ઉદ્યોગ
દીઠ એક પ્રમાણે

2. વ્યાવસાયિક કાઉન્સેલર (ઇચ્છનીય છે કે આ જગા માટે અંશકાલીન
કર્મચારીથી ચલાવવામાં આવે; જેને માટે અઠવાડિયામાં બે મુલાકાત
અનિવાર્ય) 75 લાભાર્થીઓ માટે અને ત્રણ ઉદ્યોગો માટે 1

3. હેલ્પર (25 લાભાર્થીઓના એક ઉદ્યોગ દીઠ) 1

4. પટાવાળા-સહ-સફાઈકામદાર (150 લાભાર્થી સુધી) 1

5. વાહનભથ્થું માનવવેતનના 10

% લેખ

કુષ્ઠરોગથી મુક્ત થયેલા પરંતુ અતિશય અશક્ત વ્યક્તિઓ માટેનું ગૃહ

1. વોર્ડન 1

2. રસોઇયા અને મદદનીશ રસોઇયા પ્રત્યેક 1

– 1

3. નર્સ (150 લાભાર્થીઓ સુધી) 1

4. તબીબ (અંશકાલીન, પ્રતિ મુલાકાત આધારિત માનવવેતનના
આધાર પર) 1

5. પટાવાળા-સહ સફાઈકામદાર 1

6. વાહન ભથ્થું માનવવેતનના 10

% લેખ

નોંધ:

- 1 આ ગૃહ એવા કુષ્ઠરોગથી મુક્ત થયેલી વ્યક્તિઓ માટે છે જેઓ તેમની તીવ્ર અશક્તતાના કારણસર, માત્રા વ્યાવસાયિક તાલીમ દ્વારા તેમનું પુનઃસ્થાપન થઈ શકે, તેમ નથી. આ સંદર્ભમાં, વ્યાવસાયિક તાલીમ કેન્દ્રના લાભાર્થીઓ અને કુષ્ઠરોગમાંથી મુક્ત થયેલા વ્યક્તિઓના ગૃહના લાભાર્થીઓ એક સમાન હોઈ શકે નહિ.
- 2 માલિકીનું કે ભાડે રાખવામાં આવેલું મકાન સ્વચ્છ, વિશાળ પૂરતાં હવા-ઉજાસવાળું હોવું જોઈએ જેમાં તાલીમાર્થી / લાભાર્થીઓ સુવિધાપૂર્ણ રીતે તેમાં રહી શકે / તાલીમ લઈ શકે તેવું હોવું જોઈએ.
- 3 ભાડા સંબંધિત સહાયની રકમ, ઉપર દર્શાવેલી મહત્તમ મર્યાદાને ધ્યાનમાં રાખીને તેમજ તે માટેનાં માપદંડ ધ્યાનમાં રાખીને તેમજ કેટલો વિસ્તાર કબજે લેવાયો છે અને કેટલો વિસ્તાર વપરાશમાં લેવાયો છે, કેવા પ્રકારના ઉદ્યોગ ચલાવવામાં આવે છે તેમજ લાભાર્થીઓની સંખ્યા કેટલી છે તેમજ જે તે વિસ્તારમાં જાહેર બાંધકામ વિભાગ દ્વારા સમીક્ષા કરીને ભાડાનો દર શું સૂચવવામાં આવેલો છે તેમજ ભાડા કરારમાં કયો ભાડા દર દર્શાવ્યો છે તે વિગતે ધ્યાનમાં લઈને, નિયંત્રિત કરાશે.
- 4 કન્ટીજન્સી ખર્ચના હેડ નીચે પોસ્ટેજ, વાહનખર્ચ, ટેલિફોન, સ્ટેશનરી, દવાઓ, ઓફિસખર્ચ, વીજળી ખર્ચ, પાણીનું ખર્ચ, મકાનની સામાન્ય મરામત, સાધનો અને તેની મરામત વગેરે પ્રકારના ખર્ચ આવરી લેવામાં આવેલ છે. જે પ્રાયોજનાઓની અંદર ભારે મશીનરીનો ઉપયોગ થાય છે તેના માટેના વધારાના વીજળી ખર્ચ માટે અલગથી વિચારણા કરી શકાશે.
- 5 છાત્રાલય નિભાવ ખર્ચ / સ્ટાઇપેન્ડનું ખર્ચ નમૂનારૂપ પ્રાયોજના 4 ના બિડાણમાં સૂચવાયેલ તાલીમ સમયમર્યાદા પૂરતું જ સીમિત રહેશે, જેમાં વિવિધ પ્રકારના વ્યવસાય / ઉદ્યોગોની તાલીમ વ્યાવસાયિક તાલીમ કેન્દ્રોમાં દર્શાવવામાં આવી છે.
- 6 એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે કે વોર્ડનની ફરજો પ્રવર્તમાન કર્મચારીગણ પૈકીની એક વ્યક્તિ બજાવે, અગર કોઈ અંતેવાસી પોતે બજાવે. તેને માટે વધારાનું ભથ્થું કે માનદવેતન ચૂકવી શકાય.

7 આ મર્યાદાઓની અંદર કાચા માલની પ્રાપ્તિ માટેના વાજબીકરણ આપવું જોઈએ.

બિડાણ - ANNEXURE

વ્યાવસાયિક તાલીમ માટે ભલામણ કરવામાં આવેલા ઉદ્યોગોની દૃષ્ટાંતરૂપ યાદી
- ILLUSTRATIVE LIST OF RECOMMENDED TRADES FOR VOCATIONAL TRAINING

S.No. અનુ.નં.	Name of Trade / Occupation ઉદ્યોગ/વ્યવસાયનું નામ	Duration સમયમર્યાદા
For persons with Locomotor Disability - હલનચલનની દિવ્યાંગતવાળી વ્યક્તિઓ માટે		
i. Automobile Industry Related Trades - મોટર ઉદ્યોગને લગતા વ્યવસાય		
1	Auto Mechnaic (Three wheeler)	10 months
2	Tyre Retrading Vulcanising & Rebuttoning	10 months
ii. Electrical and Electronics Technology Related Trades - વિદ્યુત અને વીજાણુ ટેકનોલોજી સંબંધિત ઉદ્યોગો		
1	Electrical Motor Widning	10 months
2	Electronic / Electrical Appliances Repairining	6 months
3	House Wiring and Repair	6 months
4	Electrical / Electronics assembly	12 months
5	Computer Application and Programming Skills	12 months
6	Web Designing and Internet Management	6 months
7	Telephone Operation	3 months
8	Mobile Reparing	3 months
iii. Mechanical Industry Related Trades - યાંત્રિક ઉદ્યોગો સંબંધિત વ્યવસાય		
1	Draughtsman (Mechanical)	24 months
2	Drilling (Fitters)	10 months

3	General Mechanics	12 months
4	Mechanical Watch & Clock	24 months
5	Sheet Metal Worker, Blacksmith and Welding	12 months
iv. Other Engineering Related Trades - અન્ય ઇજનેરી સંબંધિત વ્યવસાય		
1	Boiler Attendent	10 months
2	Detergent & Cleaning Powder / Phenyle Marking	2 months
3	General Engineering (Leather Work)	12 months
4	Glasses Beads and Bangles - કાચના મણકા અને બંગડીઓ	12 months
5	Manufacture of Footwear - પગરખાનું ઉત્પાદન	12 months
6	Manufacturing of paints, pigments, distemper etc.	10 months
7	Moulding	12 months
8	Photography and Video Shooting	6 months
9	Plumbing	12 months
10	Pottery (Ceramic)	6 months
11	Upholsteary & Plastic Work - ગૃહસુશોભન અને પ્લાસ્ટિક કાર્ય	12 months
12	Welding	12 months
v. Printing Industry Related Trades - છાપકામ ઉદ્યોગો સંબંધિત વ્યવસાય		
1	Book Binding, Printing	6 months
2	Desktop Publishing	12 months
3	Offeset Printing Machine Operator	12 months
4	Photo Lamination	6 months
5	Plate Making	6 months
vi. Textile Industry Related Trades - કાપડ ઉદ્યોગ સંબંધિત		

વ્યવસાય		
1	Bleaching, Dyeing and Calico Printing	12 months
2	Dyeing and Printing of Textiles	6 months
3	Handloom, Powerloom	12 months
4	Weaving, Hand Weaving of Newar Type Durries etc.	12 months
5	Kalamkari and Screen Printing	10 months
6	Khadi Weaving	12 months
7	Laundry Works including Dry Cleaning	6 months
8	Tailoring	6 months
vii. Agriculture and Fisheries Sector Related Trades - કૃષિ અને મત્સ્યોદ્યોગક્ષેત્ર સંબંધિત વ્યવસાય		
1	Gobar Gas Plant Making	10 months
2	Horticulture and Ornamental Plants	6 months
3	Jute Fibre Processing and Product Making	10 months
4	Mashroom Cultivation and Processing	3 months
viii. Veterinary Services Related Trades - પશુરોગ સેવાઓ સંબંધિત વ્યવસાય		
1	Dairy Farming	12 months
2	Sheep and Goat Rearing	6 months
ix. Medical Services Related Trades		
1	ECG & X-ray Technician	6 months
x. Non-Enginnering Trades		
1	Aerated Water and Soft Drinks	3 months
2	Agarbatti Making	1 months
3	Arts and Crafts	12 months
4	Bakery and Confectionery	6 months
5	Pickle & Jam Making	6 months
6	Beautician / Hair & Skin Care	6 months
7	Bee keeping	3 months
8	Black Smithy	6 months
9	Borewell and Pump set maintenance	9 months
10	Brush making (Iron and Brass)	6 months

11	Cane Willow and Bamboo Work - નેતર અને વાંસકામ	12 months
12	Candle Making	1 months
13	Caning of furniture	6 months
14	Carpentry	12 months
15	Carving and Engraving - કોતરકામ	12 months
16	Ceramics Refractory items - Colouring / Print	10 months
17	Chalk Piece Making	1 months
18	China Clay work	3 months
19	Clinical Lab Technician	10 months
20	Coal Briquette Making	1 months
21	Coir Mat making - કાથીકામ	3 months
22	Commercial Art	12 months
23	Commercial Packaging	6 months
24	Conch Shell - Craft - શંખકામ	6 months
25	Cotton Mattress and Pillow Manufacturing	6 months
26	Catering Services	12 months
27	Cutting and Polishing of Granite Stone	9 months
28	Decolam Furniture Making	6 months
29	Dot Pen Refilling Making	2 months
30	Drawing and Painting	10 months
31	Duplicating Machine Operation	2 months
32	Embroidery and Needle Work	12 months
33	Fabric Making and Embroidery	9 months
34	Fabrication, Almirah and other house utility - જાળી-ઝાંપા બનાવવાનું કામ	10 months
35	Fabrication of NETs and Repair of Mech Boat Engine	10 months
36	Flower and Garland Making (Artificial)	3 months
37	Food Preservation - Canning and Pickling	6 months

38	Fruit and Vegetable Presevation (Cold Storage)	12 months
39	Furniture and Cabinet Making	12 months
40	Gem Stone Cutting – હીરાને પહેલ પાડવી	10 months
41	Granite and Marble Cutting polishing etc.	6 months
42	Grinding of food grains – wet and dry / masala making	3 months
43	Hand Crafts, Tricycle, Bullock – Carts Repair & Service	10 months
44	Horn / Bone / Ivory products making – શિંગડાં / હાડકાં / હાથીદાંતમાંથી ચીજવસ્તુ બનાવવી	10 months
45	Interior Decoration	12 months
46	Leaflet Making (including thali stitching) and marble cutting polishing etc.	3 months
47	Mat & Basket Making (Kora and Palm Leaves)	6 months
48	Match Stikc Making	6 months
49	Mosaic Polishing	6 months
50	Optical Lens Cutting	6 months
51	Paddy & Paddy Straw Craft (Decorative)	6 months
52	Papad Making	6 months
53	Paper Bag and Thunga Making / Plate / Envelop etc.	6 months
54	Photo Frame and Glass cutting	6 months
55	Pillow and Bed Making (Cotton)	6 months
56	Plastic Buttons, Hooks, Pins, Buckles, etc.	6 months
57	Poster Making	12 months
58	Pottery Bricks, Tiles and Improved Choola	6 months
59	Pulp and paper material manufacturing	6 months
60	Secretarial Practice	12 months
61	Sofa and Rexin Goods making / repair	6 months

62	Spectacles Frame & Optical Work	10 months
63	Stenography (English / Regional)	12 months
64	Straw Craft Making	6 months
65	Toy Making	10 months
66	Tri-Cycle Assembly	4 months
67	Typewriting (English and Regional Languages)	10 months
68	Umbrella Assembly and Repairs	6 months
69	Wood working	12 months
Persons with Visual Disability – દૃષ્ટિની દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટે		
S.No. અનુ.નં.	Name of Trade / Occupation ઉદ્યોગ/વ્યવસાયનું નામ	Duration સમયગાળો
1	Chair Caning	12 months (incl. 3 months on the job training)
2	Handloom Weaving	18 months
3	Light Engineering	12 months
4	Electricla/Electronics Assembly	12 months
5	Braille Shorthand (Hindi/English)	12 months
6	Computer Application And Programming Skills	12 months
7	Web Designing And Internet Management	6 months
8	Physiotherapy	12 months
9	Office Management	12 months
10	Salesmanship And Marketing	12 months
11	Telemarketing And Call Centre Executive Training	6 months
12	Music (Vocal And Instrumental)	12 months
13	Beautician And Hair Skin Care	6 months
14	Entrepreneurship Training	6 months
15	Candle Making	1 months

16	Agarbatti Making	1 months
17	Detergent Powder Making	1 months
18	Chalk Making	1 months
19	Umbrella Making	2 months
20	Envelope Making	2 months
21	Nylon Plastic Bags Making	3 months
22	Telephone Operation	3 months
23	Mobile Repairing	3 months

Note: Sl. 15 to 23 are subsidiary trades and can be combined with major trades, with a duration of 1 – 2 hours daily. અનુ.નં. 15થી 23ના ઉદ્યોગો ગૌણ ઉદ્યોગો છે. તેમને અન્ય મુખ્ય ઉદ્યોગ સાથે જોડીને દરરોજ 1-2 કલાકની તાલીમ આપી શકાય.

For Persons with Hearing and Speech Disability – શ્રવણની અને વાચાની દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટે

S.No.	Trade	Remark
1	Metal Trade (Fitter, Welder, Turner)	Period of training will be same as duration of the course conducted by VRTC, Mumbai and TCAD, Hyderabad.
2	Carpentry	
3	Cutting and Tailoring	
4	Printing and Composing and Book binding	
5	Arts & Crafts	
6	Screen Printing	
7	General Mechanic	
8	Photography	
9	Textile Printing	
10	Automobile Engineering	
11	Computer Courses	
12	Electrical Courses	
13	Commercial Practice	

Course conducted at NIEPID, Mumbai

1. Certificate course in Desktop Publishing (6 months duration, entry qualification 9th pass)
2. Certificate course in Accounting and Office Automation (6 months duration for SSC passed candidates)

3. Certificate course in Information Technology (6 months duration for SSC passed candidate)

For persons with Intellectul Disability – બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓ માટે

Sr.No.	Name of the Trade	Duration
1	Envelope making	Duration of Training will be thrice the period of training Specified for those trader for, other categories of disbled.
2	Card Board making	
3	Candle making	
4	Chair conning	
5	Printing, Wearing and Dying	
6	Carpentary	
7	File Cover making	
8	Aggarbatti making	
9	Umbrella Making	
10	Light Engineering	
11	Soap and Detergent making	

5 જેમની સારવાર બાદ સાજા થયા છે એવા માનસિક બીમાર વ્યક્તિઓના માનસિક-સામાજિક પુનઃસ્થાપન માટેના હાફ વે હોમ

પ્રાયોજનાનો હેતુ જેમની સારવાર બાદ સાજા થયા છે એવા માનસિક બીમાર વ્યક્તિઓ જેમને માનસિક રોગોની હોસ્પિટલમાંથી કે તેવા asyram માંથી રજા આપવામાં આવી છે. તેવી વ્યક્તિઓના પુનઃસ્થાપન માટે સહાયરૂપ બને તેવી વ્યવસ્થા ઊભી કરવાનો છે. આજકાલ આવા હાફ વે હોમની જરૂરિયાત વર્તાય છે. કારણ કે હજી પણ સમુદાય આવી વ્યક્તિઓને સ્વીકારવા માટે તૈયાર નથી. આ પ્રાયોજનાનો હેતુ આવા સારવાર અપાયા બાદ સાજા થઈ ગયેલા અને નિયંત્રિત બનેલા માનસિક રીતે બીમાર વ્યક્તિઓને વ્યાવસાયિક તાલીમ તેમજ તેમના કુટુંબના સભ્યોને કાઉન્સેલિંગ સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરવાનો છે જેથી તેમનું સમાજમાં અને કુટુંબમાં પુનઃમિલન શક્ય બને. આ પ્રાયોજના અંતર્ગત તેમને તેમની બીમારીને અનુલક્ષીને યોગ્ય પ્રકારની તબીબી સલાહ / સારવાર પણ આપવાનો પણ ઉપક્રમ રાખ્યો છે ; જેથી તેમનામાં પ્રાસંગિક કે સમયાંતરે પેદા

થતી મનોરોગવિષયક ખલેલને શાંત કરી શકાય. અપેક્ષા એવી રાખવામાં આવી છે કે આ પ્રકારના અંતેવાસીઓ વાજબી તેવા સમયગાળામાં નોર્મલ બનીને કુટુંબમાં પુનઃસ્થાપિત થઈ શકશે. આવું હાફ વે હોમ છાત્રાલય 25 અંતેવાસીઓ માટેનું હોઈ શકે.

અનુ.	આવર્તક ખર્ચ	જગાઓની સંખ્યા	કુલ વાર્ષિક ખર્ચ રૂપિયા
અ.	માનદવેતન		
1.	પ્રાયોજના સંકલનકાર (28750 x 12 x 1)	1	3,45,000
2.	હાઉસકીપર/વ્યવસ્થાપક (7500 x 12 x 1)	1	90,000
3.	સહાયક (6250 x 12 x 1)	1	75,000
4.	ચોકીદાર (6250 x 12 x 1)	1	75,000
5.	ઓફિસ સહાયક સહ-હિસાબીનીશ (8750 x 12 x 1)	1	1,05,000
6.	સામાજિક કાર્યકર (14500 x 12 x 1)	1	1,74,000
7.	વ્યાવસાયિક ઇન્સ્ટ્રક્ટર (9500 x 12 x 1)	2	2,28,000
8.	તબીબ (જનરલ ફિઝિશિયન) અંશકાલીન પ્રતિ મુલાકાત 850/- અઠવાડિયામાં બે મુલાકાત અનિવાર્ય (850 x 2 x 52)		88,400
9.	મનોરોગ નિષ્ણાત (અંશકાલીન) પ્રતિ મુલાકાત 850/- અઠવાડિયામાં બે મુલાકાત અનિવાર્ય (850 x 2 x 52)		88,400
10.	એક્ઝ્યુપેશનલ થેરાપીસ્ટ (અંશકાલીન) પ્રતિ મુલાકાત રૂ. 850/- અઠવાડિયામાં બે મુલાકાત અનિવાર્ય (850 x 2 x 52)		88,400
ખ.	આવર્તક ખર્ચ (માનદવેતન સિવાય)		
1.	ભાડું (25 લાભાર્થીઓ સુધી)		3,00,000

	રૂ. 25000 x 12 વર્ગ અ – શહેરો 37,540 વર્ગ બ – શહેરો 25,000 વર્ગ ક – શહેરો / અન્ય 18,750		
2.	છાત્રાલય નિભાવખર્ચ (50% ફાળો આપતા સભ્યો) (1250 x 12 x [12])		1,80,000
3.	કન્ટીજન્સી (25 x 4000)		1,00,000
4.	દવા / પ્રયોગશાળા ખર્ચ		62,500
5.	કાચો માલ @ રૂ. 25,000 થી રૂ. 1,75,000 ઉદ્યોગ / વ્યવસાયદીઠ, કચો વ્યવસાય છે તેના પર આધારિત		50,000
ક.	અનાવર્તક ખર્ચ		
1.	વ્યાવસાયિક તાલીમ વર્ગ માટેનાં સાધનો (2 ઉદ્યોગ)		2,50,000
2.	ફર્નિચર, ખાટલા, ગાદલાં, @ 2,000 પ્રતિ લાભાર્થી ખરેખર સમીક્ષાને આધીન કામકાજના ક્ષેત્રમાં અને છાત્રાલય / ગૃહ માટે યોગ્ય તે પ્રકારનું ફર્નિચર (ત્રણ વરસે એક વાર)		50,000
3.	રસોડાના સાધનો		20,000

6 ગૃહ-આધારિત પુનઃસ્થાપન કાર્યક્રમ (ગૃહ વ્યવસ્થાપન કાર્યક્રમ)

વિશિષ્ટ શાળાઓ અને સંસ્થાઓ મારફતે દિવ્યાંગ બાળકોને શિક્ષણની સુવિધા

પૂરી પાડવા માટે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેની સંસ્થાકીય કાર્યક્રમો ઉપલબ્ધ કરાયા છે ત્યારે તેવા કાર્યક્રમોને પૂરક બની શકે તેવા ગૃહ આધારિત પુનઃસ્થાપન કાર્યક્રમો / ગૃહ વ્યવસ્થાપન કાર્યક્રમની આવશ્યકતા પણ સ્વીકારવી જોઈએ. બૌદ્ધિક અને શારીરિક રીતે દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની જરૂરિયાતોની પરિપૂર્ણતા માટે

સર્વાંગ સૂત્રી અભિગમ લાગુ કરવાના હેતુથી એવી પ્રાયોજનાઓ કે જેનું લક્ષ્ય સમુદાયની સામેલગીરીનું રહેલું છે એવા કૌટુંબિક વાતાવરણવાળી પ્રાયોજનાઓને પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવી છે. આ પૈકી ગૃહવ્યવસ્થાપનની પ્રાયોજન બાળકને તેના પોતાના નીજી પારિવારિક વાતાવરણમાં વિકસવા માટેની જરૂરિયાત પૂરી પાડશે એવું અપેક્ષિત છે. આ અર્થમાં, આ પ્રાયોજના વિશિષ્ટ શાળાઓમાં ઉપલબ્ધ કરાતી આપૂર્તિઓ માટે પૂરક બની રહેશે. હાલમાં જે વિશિષ્ટ શાળાઓ કાર્યરત છે તેમને પ્રોત્સાહિત કરવાનું ચાલુ રહેશે અને એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવી છે કે તેઓ આ સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરવા માટે સંસાધન પૂરાં પાડે. આમ આ સેવાઓ અને કાર્યક્રમો માટે વિશિષ્ટ શાળાઓના માળખાં સંસાધન આધારરૂપ બની રહેશે. તે માટે આવશ્યક એવી સામગ્રી કે વાહનવ્યવહાર માટેના આનુસંગિક ખર્ચ માટે આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત જોગવાઈ કરાશે.

ઉદ્દેશ

- i. હલનચલન (મોબિલીટી)નાં કૌશલ્ય ઉપલબ્ધ કરવાં
- ii. દિવ્યાંગજનો વાણીવ્યવહારની પાયાની કુશળતા પ્રાપ્ત કરે તે માટે તેમને સહાયક બનવું.
- iii. ધરના જ વાતાવરણમાં, વિશેષ કરીને તીવ્ર પ્રકારની દિવ્યાંગતા ધરાવતી વ્યક્તિઓને રોજબરોજના જીવન માટેની પ્રવૃત્તિઓ શીખવવી.
- iv. કાઉન્સેલિંગ અને તેના સંબંધિત અન્ય ઇનપુટ દ્વારા લક્ષિત જૂથનાં માતાપિતા અને વાલીઓની સંવેદના જાગૃત કરવી.
- v. સમસ્યારૂપ વર્તન, વર્તનમાં રહેલી વિકૃતિઓ તેમજ સકારાત્મક વર્તન-સહયોગની સમસ્યાઓના ઉકેલ માટે સંસાધનો અને વિષય સામગ્રી શોધવામાં પરિવારોને સહાય કરવી.
- vi. બાળકની સમસ્યાઓને માતાપિતા કે વાલી તેમના પરિવાર અને બૃહદ સમુદાયના વ્યાપક અને વિશાળ સંદર્ભમાં સમજતા અને જોતા થાય તે પ્રકારનો શ્રેષ્ઠ દૃષ્ટિકોણ અપનાવવામાં માતાપિતાને સહાય કરવી.
- vii. માતાપિતા અને પરિવારોને એવી રીતે સહાય કરવી કે જેથી માતાપિતા ગૃહવ્યવસ્થાપનમાં પડકારરૂપ વર્તનને અસર કરતાં પરિબળોને ઓળખી

/ સમજી શકે અને એવી સમજણ પણ કેળવી શકે કે બાળકને કેવી રીતે સકારાત્મક સહયોગ પૂરો પાડી શકાય જેના થકી તે બાળક સુયોગ્ય રીતે વર્તન કરી શકે.

- viii. દિવ્યાંગોની સારવાર વિષયક જરૂરિયાતોને આત્મસાત કરવી.
- ix. ઘરઆંગણે જ શીખવા-શીખવવા માટેની સામગ્રી અને અન્ય આવશ્યક આનુષંગિક સામગ્રી ઉપલબ્ધ કરવી.
- x. સમીક્ષા મારફતે વાર્ષિક ક્લાયન્ટ મૂલ્યાંકન હાથ ધરવું.

પ્રાયોજનાનું કદ

આ પ્રાયોજના અંતર્ગત, વધુમાં વધુ સંખ્યામાં દિવ્યાંગોને આવરી લઈ શકાય તે પ્રકારનાં 15થી 30 કુટુંબોને લાભાર્થી કુટુંબ તરીકે આવી લેવાં. પ્રત્યેક પ્રવાસી (itinerant) શિક્ષક ઘરદીઠ 1 : 15 ના પ્રમાણમાં વ્યક્તિઓને આવરી લઈ શકે.

મળવાપાત્ર સહાય

આવર્તક ખર્ચ – માનદવેતન માટે

અગાઉનું લાભાર્થીદીઠ વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. 9108

સુધારેલું લાભાર્થીદીઠ વાર્ષિક ખર્ચ રૂ. 22770

સુધારેલું લાભાર્થીદીઠ માસિક ખર્ચ રૂ. 1900

શીખવા/શીખવવા માટેનું સાહિત્ય/સામગ્રી

શીખવા/શીખવવા માટેની સામગ્રી રૂ. 20,000

સંસ્થા આ પ્રાયોજના માટે નીચેના કર્મચારીગણ નિયુક્ત કરી શકે:

જગાનું નામ જગાની સંખ્યા

1. સુપરવાઇઝર (BRS થયેલા હોય તો ઇચ્છનીય 6900 x 12 x 1) 1

2. પ્રવાસી શિક્ષક (1 : 15 પરિવાર) પરિવારદીઠ મહિને

એક મુલાકાત અને દરરોજ જે તે પરિવાર માટે 2થી 6 કલાક

નોંધ:

1. ગૃહ મુલાકાતના ખર્ચ માટે લાભાર્થી બાળકના માતાપિતા પાસેથી વાહનખર્ચ વસુલ કરી શકાશે. પરંતુ ગરીબી રેખા નીચે જીવતાં પરિવારોને તેમાંથી બાકાત રખાશે. આવાં BPL પરિવારોને માટે, પ્રવાસી

શિક્ષક, અન્ય પ્રાયોજનાઓ જોગવાઈ કરી છે તે મુજબ, માનદવેતનના 10 % વધુ રકમ માનદવેતન તરીકે મેળવી શકે.

2. કન્ટીજન્સી ખર્ચના હેડ નીચે, ટપાલ, વાહનખર્ચ, ટેલિફોન, સ્ટેશનરી, દવાઓ, ઓફિસ ખર્ચ, વીજળી ખર્ચ, પાણીનું ખર્ચ, મકાનનું સામાન્ય મરામત ખર્ચ, સાધનો અને તેના નિભાવ માટેનું ખર્ચ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

7 સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન (CBR)ની પ્રાયોજના

સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન પ્રાયોજના અંતર્ગત, એવા વિસ્તારમાં જ્યાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓ માટેની સેવાઓ અત્યંત મર્યાદિત છે અથવા તદ્દન અસ્તિત્વમાં જ નથી એવી વિસ્તારોમાં બિનસંસ્થાકીય વાતાવરણમાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિ, તેનો પરિવાર, સમુદાય અને આરોગ્ય વિષયક સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરનારાઓ સાથે મળીને તે સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરે છે આ સંદર્ભમાં, ખાસ કરીને ગ્રામીણ વિસ્તારો માટે દિવ્યાંગ વ્યક્તિઓની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે આ કાર્યક્રમો સુયોગ્ય છે તેની અનિવાર્ય લાક્ષણિકતા એ છે કે તેનું લક્ષ્ય ભાગીદારિતા અને સમુદાયની સામેલગીરીનું છે. સ્થાનિક કે સમુદાય કક્ષાએ પુનઃસ્થાપન સેવાઓ શરૂ કરવાથી સંસ્થાકીય કાર્યક્રમોમાં રહેલા ઘણા અવરોધ દૂર કરી શકાય છે. ઘરથી સંસ્થા સુધીનો પ્રવાસ ખર્ચ અને તેને લગતી મુશ્કેલીઓ ટાળી શકાય છે અથવા ઓછી કરી શકાય છે. વળી આ કાર્યક્રમમાં દિવ્યાંગ વ્યક્તિને તેના પરિવાર, તેના સમુદાય કે તેના વાતાવરણથી અલગ કરવામાં આવતો નથી અને આ કાર્યક્રમમાં ખુદ કુટુંબના સભ્યો અને સમુદાયના સ્વયંસેવકો જ પુનઃસ્થાપનની પ્રક્રિયામાં ભાગીદાર બને છે. દરેક ભાગીદારો પ્રત્યક્ષ જોઈ શકે છે કે દિવ્યાંગ વ્યક્તિ શું મેળવી રહેલ છે અને કેટલી પ્રગતિ કરી રહેલ છે. આનાથી વ્યક્તિનું પરિવાર અને સમુદાય સાથે સંમિલન શક્ય બને છે અને સમુદાય પણ વ્યક્તિ જે કંઈ પ્રદાન કરી રહેલ છે તેનું મૂલ્ય પિછાની શકે છે.

ઉદ્દેશ

1. સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન (CBR) સેવા, દિવ્યાંગજન માટે દરજ્જાની સમાનતા અને તકની સમાનતા સંબંધિત કામ કરવાની જરૂરિયાત પિછાને છે.
2. દિવ્યાંગજનને પુનઃસ્થાપિત કરવા અને તાલીમબદ્ધ બનાવવા તેમજ તેમને સમુદાયની સાથે સંમિલિત કરવા.
3. ઉદ્દેશ એ પણ રહેલો છે કે શારીરિક અને બૌદ્ધિક દિવ્યાંગતાથી ગ્રસ્ત વ્યક્તિને જીવનના મુખ્ય પ્રવાહમાં લઈ આવવા અને તેમને સ્વ-નિર્ભર બનવાના તેમજ સમાજના સક્રિય સભ્ય બનવાના તેમની પ્રયાસમાં તેમને સહાયરૂપ બનવું.
4. આ અભિગમની અંગભૂત બાબત એ છે કે તેમાં સમુદાયની સક્રિય ભાગીદારી રહેલી છે અને તેનું કેન્દ્રબિંદુ છે. આરોગ્ય કાર્યકરો અને સામાજિક કાર્યકરોની એક નવી જ ફોજને તાલીમબદ્ધ કરવી.

CBR પ્રાયોજનાનું ખર્ચ

સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન યોજના(CBR)ના વિવિધ અંશો પાછળના ખર્ચની વિગતો નીચે દર્શાવી છે. આમ તો આ ખર્ચના મથાળામાં માત્ર દૃષ્ટાંતરૂપ અને સૂચક છે. પરંતુ એ ધ્યાનમાં રાખવાની જરૂર છે કે સમુદાય આધારિત પુનઃસ્થાપન કાર્યક્રમનું કદ તે યોજના કયા સ્થળે અમલી બનાવવાની છે તેની ઉપર નિર્ભર છે. CBR યોજનાના અમલનો અભિગમ અલગ અલગ હોઈ શકે કારણ કે તે બાબત સામાજિક અને વસતિવિષયક પરિસ્થિતિ પર આધાર રાખે છે.

મળવાપાત્ર સહાય

ખર્ચની આઇટમ	જગાની સંખ્યા / આઇટમનું નામ	જે તે આઇટમ પાછળનું ખર્ચ
આવર્તક માનદવેતન		
1. પ્રાયોજના સંકલનકાર	1	રૂ. 20,500 માસિક
2. ગ્રામીણ પુનઃસ્થાપન સ્વયંસેવક	જે તે પંચાયત દીઠ કુલ 2 (1 પુરુષ 1 મહિલા)	માસિક રૂ. 2000 વત્તા રૂ. 625નું માસિક

		મુસાફરી ભથ્થું
3. CBR કર્મચારી અથવા MRWs (માસ્ટર ઓફ રૂરલ વેલ્ફેર)	10 ગામના સમૂહદીઠ 3 બહુલક્ષી પુનઃસ્થાપન કાર્યકરો	રૂ. 9500/- પ્રતિ માસ
4. સામાજિક કાર્યકરો	20 ગામના સમૂહદીઠ 1 સામાજિક કાર્યકર	રૂ. 12000 પ્રતિ માસ
5. નિષ્ણાત (સામાજિક એજ્યુકેટર, ઓર્થોપિડિસ્ટ/ ફિઝિયોથેરાપિસ્ટ	રૂ. 850 પ્રતિ મુલાકાત	
6. વ્યાવસાયિક ઇન્સ્ટ્રક્ટર (નીચેની નોંધ વાંચો)	મેટ્રિક પાસે અથવા તેની સમકક્ષ લાયકાત તેમજ જે તે વ્યવસાયમાં ડિપ્લોમા / પ્રમાણપત્ર	રૂ. 9500/- પ્રતિમાસ
7. વહીવટી ખર્ચ		પ્રાયોજનાના કુલ ખર્ચના 10 %

નોંધ:

1. જો પ્રાયોજનાની સાથે વ્યાવસાયિક તાલીમનું અંગ સંલગ્ન હશે તો જ વ્યાવસાયિક ઇન્સ્ટ્રક્ટરની જગા મંજૂર કરી શકાશે. તાલીમ અંગેનું ખર્ચ અન્ય કાર્યક્રમોની જેમ જ ગણવામાં આવશે. CBR કાર્યક્રમના અમલની સાથે વધારે પ્રમાણમાં પ્રવાસની બાબત સંકળાયેલી હોવાથી, અન્ય કાર્યક્રમોમાં પ્રવાસ માટે જે ખર્ચ મંજૂર કરાયો છે તે કરતાં બે ગણો ખર્ચ આ પ્રાયોજનામાં મંજૂર કરશે.
2. જ્યારે પણ CBRના કાર્યકરોને મોટરબાઇક અથવા સાઇકલ જેવું વાહન ઉપલબ્ધ કરવામાં આવે ત્યારે મુસાફરી ભથ્થું તો જ ચૂકવવામાં આવશે, જો તેમને POL (પેટ્રોલસહિત વગેરે સંબંધ ખર્ચ) ન ચૂકવવામાં આવતું હોય. CBR યોજનાના કાર્યક્રમો પુનઃસ્થાપનના કાર્યમાં તાલીમ પામેલા હોવા જોઈએ. તેમનો અનુભવ પણ ધ્યાને લેવાશે. નિષ્ણાતોની સેવા

અન્ય નિયમિત કાર્યક્રમો સાથે નેટવર્કિંગ મારફતે પ્રાપ્ત કરી શકાય; જ્યાં આ પ્રકારની સેવાઓ આપવામાં આવતી હોય.

8 અલ્પ દૃષ્ટિવાળી વ્યક્તિઓના કેન્દ્રની પ્રાયોજના

દેશમાં અલ્પ દૃષ્ટિવાળી વ્યક્તિઓની સંખ્યા લગભગ 2.5 કરોડ બાળકો અને પુખ્તવયની વ્યક્તિઓની છે. આવી અલ્પ દૃષ્ટિવાળા લોકો માટે તબીબી પુનઃસ્થાપન બાબતો માટેનાં કેન્દ્રો સ્થાપવાની દરખાસ્ત છે. આવાં કેન્દ્રોમાં અલ્પદૃષ્ટિમાં રાહત થાય તેમજ નાની વસ્તુ મોટી દેખાય તે પ્રમાણેની magnification પ્રયુક્તિઓની જોગવાઈ ઉપરાંત યોગ્ય તે પુનઃસ્થાપન સેવાઓ પણ સામેલ હશે. આ કેન્દ્રોના મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે પ્રમાણે છે:-

1. અલ્પદૃષ્ટિવાળી વ્યક્તિઓની ઓળખ સમીક્ષા અને કાઉન્સેલિંગ ઉપરાંત તાલીમ સુવિધા ઉપલબ્ધ કરવી.
2. અલ્પ દૃષ્ટિવાળી વ્યક્તિઓ તેમની મહત્તમ ક્ષમતા સુધી પહોંચી શકે તે માટે સહાય અને માર્ગદર્શન પૂરાં પાડવાં તેમજ યોગ્ય પ્રકારનાં યશમાંની સુવિધા ઉપલબ્ધ કરીને તેમની દૃષ્ટિવિષયક દક્ષતામાં સુધારો લાવવો.
3. જ્યાં જરૂર જણાય ત્યાં યોગ્ય પ્રકારની તબીબી સારવાર માટે રેફરલ વ્યવસ્થાની જોગવાઈ કરવી.
4. અલ્પ દૃષ્ટિવાળી વ્યક્તિઓની વિશિષ્ટ જરૂરિયાતોને અનુરૂપ ઉપકરણો અને સાધનો ઉપલબ્ધ કરવાં.
5. નજીકનું તથા દૂરનું જોવા માટે તેમજ ઘરમાં અને ઘર બહાર પણ જુદાં જુદાં કામ કરવા માટે અલ્પ દૃષ્ટિમાં ઉપકારક ઉપકરણોના ઉપયોગ અંગે તાલીમ આપવી.
6. મનોવૈજ્ઞાનિક, સામાજિક, પુનઃસ્થાપન વિષયક કાઉન્સેલિંગ, ઓપવર્ગ અને તાલીમ અને હલનચલન (મોબીલીટી)ની તાલીમ ઉપલબ્ધ કરવાં.

મળવાપાત્ર સહાય

અનુ.	ખર્ચની આઇટમ	જગાની/ આઇટમની સંખ્યા	કુલ વાર્ષિક ખર્ચ રૂપિયા

માનદવેતન માટેનું આવર્તક માનદવેતન			
1.	પ્રોજેક્ટ સુપરવાઇઝર (Optometricsમાં અને અલ્પદૃષ્ટિ સંબંધિત કામગીરી તાલીમ લીધેલા) @ 28750/- માસિક	1	3,45,000
2.	આંખના દર્દોના નિષ્ણાત 1, અલ્પકાલીન ; મહિનામાં 12 દિવસ માટે @ 850/- મુલાકાત દીઠ		1,22,400
3.	અલ્પદૃષ્ટિ પુનઃવસન સહાયક (રૂ. 8750 પ્રતિમાસ)	1	1,05,000
4.	ઓફિસ આસિસ્ટન્ટ - સહ -ટાઇપિસ્ટ, ડેટાએન્ટ્રી ઓપરેટર (150 લાભાર્થીઓ સુધી 8750 x 12		1,05,000
5.	પટાવાળા / એટેન્ડન્ટ / હેલ્પર 6250 x 12		15,625
માનતવેતન સિવાયનું આવર્તક ખર્ચ			
1.	વહીવટી ખર્ચ (વાર્ષિક) ભાડાસહિત		1,20,000
અનાવર્તક ખર્ચ			
અનુ. નં.	ખર્ચાઓની આઇટમ	સંખ્યા	વાર્ષિક ખર્ચ રૂપિયા
1.	Trail Case Non Illuminated	1	7000
2.	Trail Frame	1	700
3.	Ophthalmoscope Keeler Vista 20 With Local Transformer	1	11500
4.	Indirect Ophthalmoscope Keeler Fison With Local Transformer Keeler Vantage Original Outfit With Volk + 20k Lens	1	42000
5.	Streak Retinoscope Mains Model -	1	4000

	India		
6.	Reverse Roller Test Type Manual	1	3500
7.	Slit Lamp Microscope Indian Make	1	30000
8.	Perimeter Projection, Arc Type - India	1	16000
9.	Table For Perimeter	1	2500
10.	Lensometer T.M.L. - Japan	1	34000
11.	LEA Contrast Sensitivity And Colour Vision Test	1	10000
12.	CBM Indigenous Kit	1	2000
13.	Amsler Chart	1	500
14.	B & H Low Vision Aid Set Of Single Lens Devices	1	2500
15.	Keeler LVA Starter Set Containing Telescopes For Distance	1	40000
16.	Specwell Telescope 2 X 4 X And 6x	1	12000
17.	Specwell Tribal Frame And Accessories	1	5000
18.	Assorted Hand, Stand And Illuminated Magnifiers	1	3000
19.	Set Of 4 Corning Filters	1	20000
20.	CCTV Black And White Unit Telesensorty (USA)	1	80000
21.	Field Expnder Testing Set And Loaner Unit	1	50000
22.	Assortment Of LVA Telescope Distance And Near Single Lens Magnifiers, Hand Held And Spectacle Mounted (For Sale And As Loaner Units And Stock) Approx	1	250000
23.	Floor And Talbe Lamps, Reading Stands Occcluders And Accessories	1	5000

9. PROJECT FOR HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT –

માનવ સંસાધન માટેની પ્રાયોજના

Objective – Human Resource Development – ઉદ્દેશ –

માનવ સંસાધન વિકાસ

- Training for trainers in special education, for the rehabilitation of persons with cerebral palsy, Intellectual Disability and other categories of the disabled.
- To serve as a resource center for the rehabilitation of the disabled persons.
- To provide for the training and learning material and other relevant documentation and to serve as a center for research and networking of resources in the field of rehabilitation of the Persons with disabilities with special reference to the cerebral palsied and person with Intellectual Disability.

Each training program should cater to 20-25 participants in one batch. Though the cost for a cook has been provided it is desirable that the boarding and lodging facility be out sourced wherever feasible.

S.No. અનુ. નં.	Cost Item ખર્ચની આઇટમ	No. Post /Item જગા/ વસ્તુની સંખ્યા	Item Cost (Annual) in Rs. વાર્ષિક ખર્ચ રૂપિયા
1.	Honorarium of Two Core Faculty Members (One at level of Asst professor and one at the level of Lecturer (20000 + 15000) * 12) મુખ્ય અધ્યાપન સભ્યો)	1	420000
2.	Honorarium to 15 guest faculty @ Rs.750 per hour (15 x 750 x 20 hrs) (ગેસ્ટ ફેકલ્ટી)		225000

3.	Training Allowance (20 participants * 10 months Rs. 750 p.m.) (તાલીમ ભથ્થું)		150000
4.	Educational tour including train fare by IInd class and incidental charges Rs. 100 per day per trainee (શૈક્ષણિક પ્રવાસ)		75000
5.	TA/DA to Examiners & guest faculty		25000
6.	Documentation (including translation & distributing) (દસ્તાવેજીકરણ, ભાષાંતર અને વિતરણ)		35000
7.	Contingencies (કન્ટીજન્સી)		35000
For Hostel Facility - છાત્રાલય સુવિધા માટે			
1.	Warden 13000 * 12 (વોર્ડન)	1	156000
2.	Cook 6250*12 (રસોઇયા)	1	75000
3.	Attendant 6250 * 12 (એટેન્ડેન્ટ)	1	75000
4.	Sweeper cum Peon (6250 * 12) (upto 150 beneficiaries) (સફાઈ કામદાર - સહ પટવાળા)		75000

S.No.	Cost Item	No. Post /Item	Item Cost (Annual) in Rs.
Non-recurring			
1.	Projector/display system	1	20000
2.	Tv (colour)	1	10000
3.	DVD /VCD Player	1	5000
4.	Screen	1	6000

5.	Computer Hardware and accessories (subject to actual cost as per quotation from an authorize vendor	1	50000
6.	Specialised Software (subject to actual cost as per quotation from an authorized vendor	1	60000
7.	Photostat machine	1	125000

It should be ensured that the trainees fulfill the eligibility conditions prescribed for similar courses conducted by National Institutes. It would be required to give an undertaking to this effect. The institute should also be authorized /approved by RCI to carry out the Human Resource Development Programs.

એ બાબત સુનિશ્ચિત કરવી જોઈએ કે તાલીમાર્થીઓ, આ જ પ્રકારના અન્ય અભ્યાસક્રમો માટે, નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ્સ દ્વારા સૂચિત કરાયેલી પાત્રતાની શરતો પરિપૂર્ણ કરે છે. તેમણે તે મતલબની ખાતરી આપવાની રહેશે. ઉપરાંત તાલીમી સંસ્થા પણ RCI દ્વારા માનવ સંસાધન વિકાસ કાર્યક્રમ હાથ ધરવા માટે અધિકૃત / મંજૂર રખાયેલ હોવી જોઈએ.

ଅନୁକ୍ରମ 1

ANNEXURE-I

FORM-I

GFR 19-A

(See Rule 212(1)1

Form of Utilization Certificate

S. No.	Letter no. & Date	Amount
	Total	

Certified that out of Rs. _____ of grant-in-aid sanctioned during the year _____ for the year _____ in favour of _____ under this Ministry/Department Letter No. given in the margin and Rs. _____ on account of unspent balance of the previous year, a sum of Rs. _____ has been utilized for the purpose of _____ for which it was sanctioned and that the balance of Rs. _____ remaining unutilized at the end of the year has been surrendered to Government (vide No. _____ dated _____)/will be adjusted towards the grant-in-aid payable during the next year _____

2. Certified that I have satisfied myself that the conditions on which the grant-in-aid was sanctioned have been duly fulfilled/are being fulfilled and that I have exercised the following checks to see that the money was actually utilized for the purpose for which it was sanctioned.

Kinds of checks exercised.

1. Registers and records maintained for recording receipt of grant
2. Bank Statements /Cash Book /Ledgers
3. Vouchers / Bills maintained
4. Others to be specified.

Signature _____

Designation _____

Date _____

Chartered Accountant

બિડાણ 2

ANNEXURE-II

FORM-II

Name of the Scheme/project

DETAILS OF STAFF EMPLOYED – નિયુક્ત કરવામાં આવેલ કર્મચારીગણની વિગતો

- i. Name of the organization
- ii. Name and address of the Project
- iii. Project Year of Grant

S. No.	Name, Designation and address	Educational qualification and experience	Date of appointment and period of which employed during the year	Honorarium per month	Total Honorarium paid during the previous year	Total Honorarium proposed to be paid during the current year (the grant year)	Aadhaar number	Aadhaar seeded bank account number	IFSC code	Name and address of the Bank	Remarks
							The information in these columns is NOT to be submitted in hard copy and other means and is only to be filled in e-Anudaan Portal.				

Note:

1. If services of personnel are used for more than one project this may suitably be brought out.
2. It may be confirmed that the provisions of schemes/cost norms to honorarium have been made known to the Human Resource personnel engaged by way of a note.

Sd/-

Secretary / General Secretary

NGO Name

ଭିକ୍ଷା 3

ANNEXURE-III

FORM-III

Name of the Scheme – DDRS

Project _____

LIST OF BENEFICIARIES – ଲାଭାର୍ଥୀઓની ଯାଠି

Name of Organisation:

- i. Name and address of the Project
- ii. Year

S. No.	Name of the beneficiary	Father's/ Mother's/ Guardian's Name	Correspondence Address of Beneficiary	Date of Birth	Gender	Type of disability	%age of severity of Disability	Date of entry in institution	No. of completed months/ years with the institution	Aadhaar number/ UDID number	Aadhaar seeded bank account number (either in name of beneficiary of parent of guardian)	IFSC code and Bank branch (Full address & Tel. no.)	Remarks about Outcome / Results
1										The information in these columns is NOT to be submitted in hard copy and other means and is only to be filled in e-Anudaan Portal.			
2													
3													

Note:

The list should include all the beneficiaries who were with the institution for any part of the previous financial year. The total number should tally with the total in the application.

As far as possible the list should be separate for each identified activity or facilitate identification of beneficiary with an activity/component of the project.

The list should preferably in alphabetical order or some other well-defined order and followed from year to year.

The fact whether the beneficiary is residentially non-residential may be brought out in remarks column or in a separate column.

Sd/

Secretary/General

NGO Name

Secretary

બિડાણ 4

ANNEXURE-IV

FORM-IV

Details of office bearers / Managing Committee of the Organization - સંસ્થાના હોદ્દેદારો / વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્યોની વિગતો

- i. Name of the organization
- ii. Name and address of the Project
- iii. Year of Grant

S. NO.	Name	Occupation	Address	Tel. No.	Edu. Qualification	Experience	Remark
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							

Note: (i) The tenure upto which the above management committee will be valid is to be indicated and that it has been constituted legally after following the prescribed procedure may be confirmed. In case if any of the above members is an office bearer in any other organisation receiving assistance from the Ministry, this may be suitably indicated.

Sd/
Secretaly/General
NGO NAME

Secretaly

બિડાણ 5

ANNEXURE-V

Budget estimate / Standardised Calculation Sheet for new projects and continuing projects – અંદાજપત્રના અંદાજો /

નવી પ્રાયોજના અને ચાલુ પ્રાયોજના માટે ધોરણસરની ગણતરીનું પત્રક

Ministry of Social Justice and Empowerment

Department of Empowerment of Persons with Disabilities

Name of the Organisation _____

Purpose for which grant requested: _____

No of beneficiary		Last year		Current Year		Recurring / Non-recurring		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
S. N o.	Name of Post/item of cost	Honorarium Amount Last year (Total)	Grant Allowable per month	No. of Posts/ items/ Beneficiary (current year)	Whether rates as per norms	Whether staff qualified or not	Grant proposed / recommended by N.G.O./ State Govt. (Current year)	To be sanctioned during current year (p.a.)
1								

Total _____

90 Percent _____

1st Instalment _____

Unspent Balance _____

2nd Instalment _____

Signature of the Authorised Signatory

Name

Designation

Address

Date

Office Stamp

i. Separate Sheet may be used for Recurring & Non-recurring grants

ii. Separate Sheet may be used for each project.

iii. New posts / items may be indicated in a separate block.

બિડાણ 6

ANNEXURE-VI

Proforma for submission of audited item wise/post wise break up of expenditure made by the organization during the year in respect of for the Project of _____ at _____

_____ ખાતે ચાલતી પ્રાયોજના _____ અંતર્ગત વર્ષ
દરમિયાન સંસ્થા દ્વારા કરવામાં આવેલા ખર્ચની આઇટમ-દીઠ/જગા દીઠ વિગતો
દર્શાવતું ઓડિટ કરેલું પત્રક રજૂ કરવાનો નમૂનો

S. No.	Post / Item	Total Admissible Amount (100%) (Rs.) as shown in Deptt's sanction order	Amount sanctioned (Rs.) [90%/100%] of the admissible amount shown in column 3	Amount (Rs.) spent by organization out of amount sanctioned as whon in column 4	Amount (Rs.) spent by the organization out of its own resources	Total amount (Rs.) spent by the organization (Col. 5 + 6)	Remark if any (excess amount / less spending - in Rs.)
1	2	3	4	5	6	7	8

Name, Signature, with Date of the President/Secretaly

Seal of the Organisation Name, Signature, with Date and Seal of the Chartered Accountant

Note: At the time of 1st installment unaudited item wise / post wise break up of expenditure statement can be submitted.

1. At the time of second installment audited item wise / post wise break up of expenditure statement is to be submitted.

ANNEXURE-VII

**Assets acquired wholly or substantially out of Government grants
Register maintained by grantee institution**

સરકારી ગ્રાન્ટમાંથી સંપૂર્ણપણે કે અંશતઃ વસાવેલી અસકયામતો ગ્રાન્ટ મેળવતી સંસ્થાએ નિભાવેલું રજિસ્ટર

Block Account maintained by Sanctioning Authorities

Name of the Sanctioning Authority

1. Serial No.
2. Name of the Grantee institution
3. No. and date of sanction
4. Amount of the sanctioned grant
5. Brief purpose of the grant
6. Whether any condition regarding the right of ownership of government in the property or other assets acquired out of the grant was incorporated in the grant-in-aid sanctioned.
7. Particulars of assets actually credited oracquired
8. Value of the Assets as on
9. Purpose for which utilized atpresent
10. Encumbered or not
11. Reasons if Encumbered
12. Dispose or not
13. Reason and authozity, if any, for disposal
14. Amount realized on disposal
15. Remark

Place

Date

Signature:

Name of the Secretazy/president

Seal of the Organisation

Note: In case there is no change from the previous year a photocopy of the statement of the previous year be furnished with the following statement

“No change from the year _____”

ଓଡ଼ିଆ ୫

ANNEXURE-VIII

(____Name and Address of the NGO ____)

RESOLUTION

ଫରମ

No. _____

Date of the Resolution:

Shri / Smt..... (name of the authorized signatory),
(Designation of the authorized signatory) and/or “Shri / Smt
..... (Name of the alternative authorized signatory, if any),
.....(designation of the alternative authorised signatory) is/are
hereby authorised to make all correspondence including, signing on
the utilisation certificate and the Bond on behalf of this NGO, with the
Department of Empowerment of Persons with Disabilities, Ministry of
Social Justice & Empowerment, Government of India, New Delhi.

Sl. No	Name	Designation of the Management / Executive Committee	Signature
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			

ଅନୁକ୍ରମ ୨

ANNEXURE-IX

(To be furnished on a Rs. 20/- Non-judicial stamp paper)

BOND

Know all men by these presents that we the
(Name of the Organization as in Registration Certificates) as association registered under the Societies Registration Act, 1860 having been registered by the office of **(Name and full address of Registering Authority)**, vide Registration Number dated office at in the State of (herein after called the obligor *or* obligors) are held and firmly bound to the President of India (hereinafter called the Government) in the sum of Rs. (in words Rs only) with interest therein @ 10% per annum well and truly to be paid to the President on demand and without demur, for which payment we bind ourselves and our successors and assigns by these presents.

2. SIGNED this.....day of.....in the year two thousand and.....
3. WHEREAS the obligors has sent a request proposal to Government through the Department of Empowerment of Persons with Disabilities, Ministry of Social Justice & Empowerment for grants of Rs.....**(write the amount of grants-in-aid applied for estimated budget)** vide his letter number dated.....**(write the no. and date of the forwarding letter of the NGO)**, the obligors has agreed to execute this bond in advance, in favour of Union Ministry of Social Justice & Empowerment for entire amount of Rs..... as requested in the proposal sent to the Government. The obligor is willing to accept the proposed amount or any other amount approved/ sanctioned by the Government. The obligor is willingly executing this bond of proposed amount with the stipulation that obligor will be bound upto this amount or by the actual amount approved/ sanctioned by the Government, whichever is less. The obligor is also willing to accept all terms and conditions mentioned in the "Letter of Sanction" to be issued by the Government.
4. Now the condition of the above written obligation is such that if the obligors duly fulfil and comply with all the conditions mentioned in the letter of sanction, then above written bond or obligation shall be void and of no effect. But otherwise it shall remain in full force and virtue. If a part of the grant is left unspent after the expiry of the period within which it is required to be spent, the obligors agree to refund the unspent balance along with interest at the rate

of 10% (ten percent) per annum unless it is agreed by the sanctioning authority to be carried over to the next financial year. The amount of grant shall be refunded along with interest earned thereon.

5. The Society/Trust agrees and undertakes to surrender/pay to Government the monetary value of all such pecuniary or other benefits which it may receive or derive/have received or derived through/upon unauthorized use (such as letting out premises for adequate or less than adequate consideration or use of the premises for any purpose other than that for which the grant was intended) of the property /building or other assets created/acquired/ constructed largely from out of Government grant. The decision of the Secretary to the Government of India in the Ministry of Social Justice & Empowerment or the administrative Head of the Department concerned shall be final and binding on the Society/Trust, in respect of all matter relating to the monetary value mentioned above to be surrendered/paid to the Government.
6. The member of the executive committee of the grantee will
 - a. abide by the conditions of the grants-in-aid by the target dates, specified in the letter of sanction; and
 - b. not divert the grants or entrust execution of the scheme or work concerned to other institution (s) or organization (s); and
 - c. abide by any other conditions specified in the agreement governing the grants-in-aid

In the events of grantee failing to comply with the conditions or committing breach of the conditions of the bonds, the signatories to the bonds shall be jointly and severally liable to refund to the President of India, the whole or a part of the grant with interest @ 10% per annum thereon.

7. AND THESE PRESENTS ALSO WITNESS THAT

- i. The decision of the Secretary to the Government of India in the Department of Empowerment of Persons with Disabilities, Ministry of Social Justice & Empowerment on the question whether there has been breach or violation of any of the terms and conditions mentioned in the sanction letter shall be final and binding on the obligors; and
- ii. The Government shall bear the stamp duty payable on these bonds. The cost can be adjusted from the grants

In witness whereof these presents have been executed as under on behalf of the obligors and day herein above written in pursuance of the Resolution No _:..... dated ::_..... passed by the Governing Body of the obligors, a copy whereof is annexed hereto as Annexure B.

(_____)

Signed for and on behalf of^{**}.....

Signature of the grantee ^{***} _____

(Name of the Obligor Association, as registered)

Full Mailing Address

Telephone Number/Mobile No

E-mail address (if available)

Fax Number

(in the presence of) Witness name, address and signature

1. Registration Number of Association _____

2. Date of Registration _____

3. Registration Authority (RA): _____

4. Telephone no. j Email, etc. of RA _____

(i)

(ii)

(Sign)

Accepted for an on behalf of the President of India

Designation

Date

Name & Address

* No. & date of the Resolution of the Management / Executive Committee vide which Organization has authorised the designated person to sign its bond.

** Name of the NGO.

*** Name and Signature of the Office Bearer authorised by a Resolution of the NGO to sign such Bond

બિડાણ 10

ANNEXURE-X

Authorization Letter for sending Grants-in-aid/Funds directly into the Bank Accounts of the Organization

સહાયક ગ્રાન્ટની રકમ સીધી જ સંસ્થાના બેન્કના ખાતામાં જમા કરાવવા સંબંધિત અધિકારપત્ર

I/We (name of the entity /Society /Organization) would like to receive the grants-in-aid disbursed by the Department of Empowerment of Persons with Disabilities, Ministry of Social Justice & Empowerment directly into the bank account of the society /institution/ organization etc. through electronic mode of transfer. The particular are as under:

Payee Particulars							Bank details						
Name of the Payee in bank Account	Address	District	Pin Code	State	Mobile No. (as stated in NGO – Darpan Portal)	Email Address (as stated in NGO – Darpan Portal)	Name of Bank	Bank Branch (Full Address and Telephone No.)	Bank Account no.	Account Type	Mode of Electronic Transfer available	IFSC code	MiCR Code
Account has been verified by me (Manager) (Bank Branch maintaining the account) (Seal)							Name of the organization..... Registration No. and date..... /Authority and place of Registration..... Registration No. and date under RPwD Act:..... Unique ID of NGO-Darpan:..... TIN/TAN/PAN No. (PAN number mandatory):..... I certify that information provided above is consistent with the information provided by the organization on the NGO-Darpan portal as well Authorized signatory of the organization :.....(name)..... (signature).....						

Form conveying acceptance of the terms and conditions of the sanction

મંજૂરીની શરતો અને બોલીઓ કબૂલ હોવા બાબતની સ્વીકૃતિ દર્શાવતો નમૂનો

Ref No.

Date

To

The Under Secretary to the Government of India

Ministry of Social Justice & Empowerment

Department of Empowerment of Persons with Disabilities

(DD. II/V Section) 5th Floor, Pt. Deendayal Antodaya Bhawan,

CGO Complex, Lodhi Road, New Delhi- 110003.

Subject: Grant in aid for the project titled.....for the year..... regarding.

We do hereby confirm that the Terms and conditions contained in the sanction letter No. dated..... on the above mentioned subject are acceptable to the Organization and agree to abide by them.

Yours sincerely,

Signature with Date

Name & Designation

Name of the NGO with Rubber Stamp

ANNEXURE-XII

Details of Human Resource Personnel along with Qualifications

માનવશક્તિ સંસાધન (કર્મચારીગણ) અને તેમની લાયકાત દર્શાવતી વિગતો

S. No.	Name of Posts	Amended proposed qualification and experience
1	Project Director/ Coordinator	Post Graduate in related field from any recognized University with 5 Years experience
2	Medical Doctor (Pediatrician/ Psychiatrist/ Specialist/ ENT Neurologist / Orthopedic Surgeon /etc.)	MD or PG Diploma in area of Specialization
3	Nurse	Degree or Diploma in nursing
4	Senior Occupational Therapist	Post Graduate in related field with 2 Years experience or Graduate in related field with 5 Years experience
5	Junior Occupational Therapist	Graduate in related field with 2 years experience.
6	O.T. Assistant	Diploma in Occupational Therapy
7	Senior Physiotherapist	Post Graduate in related field with 2 Years experience or Graduate in related field with 5 Years experience
8	Junior Physiotherapist	Graduate in related field with 2 years experience.
9	P.T. Assistant	Diploma in Physiotherapy
10	Orthotist/ Prosthetist	Diploma in Orthotics/Prosthetics with 2 years Experience.
11	Assistant Orthotist / Prosthetist	Dip / Certificate in Orthotics/ Prosthetics
12	Senior Speech Therapist	Post Graduate in related field with 2 Years experience or Graduate in related field with 5 Years experience

13	Junior Speech Therapist	Graduate in related field with 2 years Experience
14	Assistant Speech Therapist	Diploma in Speech Therapy
15	Audiometrician	DHLS with 2 years experience
16	Assistant Audiometrician	DHLS
17	Earmould Technician	Dip/Certificate in relevant field
18	Clinical Psychologist / Rehabilitation Psychologist	M. Phil in Clinical Psychology M. Phil in Rehabilitation Psychology
19	Junior Psychologist	PG in Clinical Psychology Plus 2 years experience
20	Braille Instructor	B.Ed. in Special Education and sound knowledge of Braille
21	Mobility Instructor	Degree/Dip. in Orientation/Mobility
22	Housekeeper (for Half-Way Home for Mentally Ill)/ Care Giver	Class 10 plus certificate course in care giving
23.	Supervisor for Home Based Rehabilitation /Management Programme	Diploma in the relevant field with 3 years experience
24	Principal/ Head-master of Secondary / Middle School	M.Ed. in relevant special education field with 2 year experience or B.Ed in Spl. Education with 4 years experience or Diploma in Spl. Education with 6 years experience or BRS Graduates with 5 years experience
25	Special Teacher	BEd in Special Education with 2 years experience or Diploma in Special Education with 3 years experience, Or BRS with one year experience.
26	Trained Graduate Teacher/ Head Master of Primary School	B.Ed. in Special Education with no experience or Diploma in Special Education with 1 year experience Or BRS graduates

27	Assistant Teacher	B.Ed. in Special Education with no experience for Graduates or D.Ed. in related field with 1 year experience for Matric and 10+2 with experience of 2 years.
28	Music Teacher	Diploma in related field
29	Dance Teacher	Diploma in related field
30	Craft Teacher	Diploma in related field
31	Drawing Teacher	Diploma in related field
32	Yoga Instructor/ Teacher	Diploma in related field
33	Social Worker	Bachelor in Social Work from recognized university with 2 years experience or MSW or DRS or PG diploma Rehabilitation Management.
34	Rural Rehabilitation Workers/ Volunteers	10+2 with 2 years experience in rehabilitation and social work
35	Editor	Degree from recognized University and Diploma in Journalism
36	Foreman	Diploma in related field and experience in supervision and maintenance
37	Vocational Counselor	Graduate from Recognized University and Diploma in Counseling
38	Vocational instructor for any trade	Certificate course in related trade
39	Book Binder	Certificate course in related trade
40	Composer	Certificate course in related trade
41	Proof Reader	Certificate course in related trade
42	Copy Holder	Certificate course in related trade
43	Machine Operator	Certificate course in related trade
44	Map Maker	Certificate course in related trade
45	Treadle man	Diploma course in related trade
46	Packer	Diploma course in related trade
47	Early Intervention Therapist	M.Sc. in Disability Studies with 2 year experience or MRS with 2 years experience.

48	Para Legal Trainer	Law degree
49	Supervisor/ Office Incharge	Graduate from Recognized University BRS or MRS and experience in supervision of rehabilitation project administration matters, accounting, budget etc.
50	Warden	Diploma in related field
51	Office Assistant cum Typist/ Data Entry Operator	Graduate from Recognized University or 10+2 with diploma course.
52	Accountant	B.Com from Recognized University and preferably 2 years experience
53	Store Keeper	Class 10 +2
54	Cook	Experience in cooking
55	Ward Boy	Matric/Higher Sec.
56	Peon/ Ayah/ Helper	Class 8
57	Sweeper	Nil
58	Chowkidar/Watchman	Nil
59	Placement Officer	Graduate with experience of 2 years
60	Librarian	Degree in Library Science
61	Assistant Librarian	Diploma in Library Science
62	Driver-cum-Attendant	Class 10, with valid Driving License
63	Doctors (various specialities) (per visit)	MD or PG Diploma in area of Specialization
64	Therapists / Braille/ Sign Language Instructors (per visit)	Graduate from Recognized University with adequate knowledge of the specific work area
65	Rural Rehabilitation Volunteers (Per month)	10+2
66	Guest Faculty (per hour)	As per requirement for teaching / training
67	Assistant Professor	Ph. Din relevant field
68	Lecturer	Ph. D/M.Phil in relevant field
69	Rehabilitation Psychologist	M. Phil in Rehabilitation Psychology
70	Assistant Cook	Experience in relevant field

NOTES

- a. The qualifications prescribed above are the desirable minimum and should be read and interpreted with reference to qualifications recognised by RCI.
- b. The Human Resource Personnel are the employees of Non Governmental Organisations and not of Govt. of India. The organisations are free to offer higher honorarium from their own resources and the Ministry's funding under the scheme will not exceed the above ceilings. This should be made clear at the time of engaging the resource personnel.
- c. The basic tenet of the Scheme is voluntary action and reference to or requirement of adherence to qualifications in this scheme is not to be construed in any way as the basis to claim equivalent remuneration paid elsewhere. This should be made clear at the time of engagement of Human Resource Personnel.
- d. A mere listing of the post in this part of the annexure does not automatically entitle to funding of the post under any of the project profiles for major activities given in this annexure, for a set of defined parameters and the extent of assistance will be regulated keeping in view these project profiles. The funding of each post will be considered on merits and keeping in view the ideal cost per beneficiary of a particular project profile.
- e. A number of posts pertaining to rehabilitation services such as Physiotherapist, Speech Therapist etc. have been given but these services should preferably be hired on part time basis

નોંધ

- અ. ઉપર સૂચિત કરવામાં આવેલ લાયકાત ઓછામાં ઓછી ઇચ્છનીય (desisable minimum) છે અને તેનું વાંચન અને અર્થઘટન RCI એ સ્વીકૃત કરેલ લાયકાતના સંદર્ભમાં કરવું જોઈએ.
- બ. માનવસંસાધન કર્મચારીગણ એ ભારત સરકારના કર્મચારીઓ નથી પરંતુ બિનસરકારી સંગઠનના કર્મચારીઓ છે. બિનસરકારી સંગઠનો ઇચ્છે તો તેમને પોતાના ભંડોળમાંથી વધુ માનદ વેતન ચૂકવી શકે છે. પરંતુ ભારત સરકારના મંત્રાલયનું ભંડોળ તો ઉપર દર્શાવેલ માનદવેતનથી વધશે નહિ. માનવ સંસાધન કર્મચારીગણને નિયુક્ત કરતી વખતે આ હકીકત તેમની સમક્ષ સ્પષ્ટ કરી લેવી જોઈએ.
- ક. આ યોજના પાછળનો પાયાનો સિદ્ધાંત સ્વૈચ્છિક કાર્યનો છે. આ યોજના અંતર્ગત જે - તે લાયકાતને વળગી રહેવા માટેનો આગ્રહ કે તે સંબંધે કોઈ સંદર્ભને કારણે, અન્યત્ર ચૂકવાતા વધારે વેતનની સમકક્ષ વેતન મેળવવા માટેના દાવા

માટેનો આધાર બની શકશે નહિ. માનવસંસાધન કર્મચારીગણની નિયુક્તિ વખતે આ બાબત તેમની સમક્ષ સ્પષ્ટ કરી લેવી જોઈએ.

- ડ. બિડાણના આ ભાગની અંદર જગાઓની જે યાદી સૂચવવામાં આવી છે તેને કારણે જરૂરી નથી કે કોઈપણ પ્રાયોજનાની રૂપરેખા અંતર્ગત આ બિડાણમાં દર્શાવેલી મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓ માટે જે તે જગા માટે આપોઆપ જ ભંડોળ પ્રાપ્ત કરવાની પાત્રતા મળી જાય. કારણ કે, આ પ્રાયોજનાઓની રૂપરેખાની વિગતો ધ્યાનમાં રાખીને જ વ્યાખ્યાયિત કરેલા માપદંડો અને સહાયનું પ્રમાણ નક્કી કરાશે. દરેક જગા માટે નાણા ભંડોળ ચુકવવાનું માત્ર ગુણવત્તાના આધાર પર જ, અને જે તે પ્રાયોજના માટે લાભાર્થીદીઠ આદર્શ ખર્ચને ધ્યાનમાં રાખીને, નક્કી કરાશે.
- ઘ. પુનઃસ્થાપનના હેતુ માટે ફિઝિયોથેરાપિસ્ટ, સ્પીચ થેરાપિસ્ટ જેવી અનેક જગાઓ આપવામાં આવી છે. પરંતુ આ પ્રકારની સેવાઓ શક્ય હોય ત્યાં સુધી માત્ર અંશકાલીન ધોરણે જ રાખવાની રહેશે.

બિડાણ 13

ANNEXURE – XIII

Details of Honorarium of Human Resource Personnel

કર્મચારી ગણ માટે માનદવેતનની વિગતો

S. No.	Posts	Honora rium (in Rs.)	Revised Honorari um with multipli cation factor of 2.5	Qualification
Technical Staff				
1	Project Director/ Coordinator	11500	28750	Post Graduate in related field from any recognized University with 7 Years experience

2	Medical Doctor (Pediatrician/ Psychiatrist/ ENT Specialist/ Neurologist/ Orthopedic Surgeon /etc.)	8200	20500	MD or PG Diploma in area of Specialization
3	Nurse	3800	9500	Degree or Diploma in nursing
4	Senior Occupational Therapist	8200	20500	Post Graduate in related field with 5 Years experience
5	Junior Occupational Therapist	5800	14500	PG in related field with 2 Years experience or Graduate in related field with 5 Years experience
6	O.T. Assistant	3800	9500	Diploma in Occupa- tional Therapy
7	Senior Physiotherapist	8200	20500	Post Graduate in related field with 5 Years experience
8	Junior Physiotherapist	5800	14500	PG in related field with 2 Years experience or Graduate in related field with 5 Years experience
9	P.T. Assistant	3800	9500	Diploma in Physiotherapy
10	Orthotist/ Prosthetist	5800	14500	Diploma in Orthotics/ Prosthetics with 3 years Experience
11	Assistant Orthotist / Prosthetist	3800	9500	Dip / Certificate in Orthotics/ Prosthetics
12	Senior Speech Therapist	8200	20500	Post Graduate in related field with 2 Years experience
13	Junior Speech Therapist	5800	14500	Graduate in related field with 5 years Experience

14	Assistant Speech Therapist	3800	9500	Diploma in Speech Therapy
15	Audiometrician	5800	14500	DHLS with 2 years experience
16	Assistant Audiometrician	3800	9500	DHLS
17	Earmould Technician	3300	8250	Dip/Certificate in relevant area
18	Clinical Psychologist	8200	20500	M. Phil in Clinical Psychology or Ph.D. in Clinical Psychology
19	Junior Psychologist	5800	14500	PG in Clinical Psychology Plus 2 years experience
20	Braille Instructor	5800	14500	Graduate from Recognized University and sound knowledge of Braille
21	Mobility Instructor	5800	14500	Degree/Dip. in Orientation/Mobility
22	Housekeeper (for Half-Way Home for Mentally Ill)	3000	7500	Class 10
23.	Supervisor for Home Based Rehabilitation /Management Programme	6900	17250	Graduate plus Diploma in the relevant field with 3 years experience [preferably BRS]
24	Principal/ Head-master of Secondary / Middle School	8200	20500	Post Graduate or Graduate plus B.Ed. (General); Bed in special education with 4 year experience or Diploma in Spl. Education with 6 years experience or BRS Graduates with 5 years experience
25	Special Teacher	6900	17250	Graduate plus Bed or Graduate (General); BEd in Special Educ-

				ation with 2 years experience or Diploma in Special Education with 3 years experience, Or BRS with one year experience.
26	Trained Graduate Teacher / Head Master of Primary School	5800	14500	Graduate or Graduate with BEd (General); BEd in Special Education with no experience or Diploma in Special Education with 1 years experience, Or BRS graduates
27	Assistant Teacher	3800	9500	Graduate or Matric or 10+2 (General); Dip in Speical Education with no experience for Graduates or Dip in Spl Education with 1 year experience for Matric and 10+2
28	Music Teacher	3800	9500	Diploma in related field
29	Dance Teacher	3800	9500	Diploma in related field
30	Craft Teacher	3800	9500	Diploma in related field
31	Drawing Teacher	3800	9500	Diploma in related field
32	Yoga Instructor/Teacher	3800	9500	Diploma in related field
33	Social Worker	5800	14500	PG in Social Work from recognized university with 2 years experience
34	Rural Rehabilitation Workers/ Volunteers	3800	9500	Graduate with 2 years experience in rehabilitation and social work
35	Editor	5800	14500	Degree from recognized University and Diploma in Journalism
36	Foreman	5800	14500	Graduate from recognized University,

				Diploma in related field and experience in supervision and maintenance
37	Vocational Counselor	5800	14500	Graduate from Recognized University and Diploma in Counseling
38	Vocational instructor for any trade	3800	9500	Matric or Equivalent and Certificate course in related trade
39	Book Binder	3800	9500	Matric or Equivalent and Diploma course in related trade
40	Composer	3800	9500	Matric or Equivalent and Diploma course in related trade
41	Proof Reader	3800	9500	Matric or Equivalent and Diploma course in related trade
42	Copy Holder	3800	9500	Matric or Equivalent and Diploma course in related trade
43	Machine Operator	3800	9500	Matric or Equivalent and Diploma course in related trade
44	Map Maker	3800	9500	Matric or Equivalent and Diploma course in related trade
45	Treadle man	3000	7500	Matric or Equivalent and Diploma course in related trade
46	Packer	2700	6750	Matric or Equivalent and Diploma course in related trade
47	Early Intervention Therapist	6900	17250	Graduate plus Post Graduate Diploma in Early Intervention
48	Para Legal Trainer	8200	20500	Law degree

Non-Technical Staff				
49	Supervisor/ Office Incharge	5200	13000	Graduate from Recognized University BRS or MRS and/or Graduate from Recognized University plus experience in super vision of rehabilitation project administration matters, accounting, budget etc.
50	Warden	5200	13000	Degree from Recognized University
51	Office Assistant cum Typist / Data Entry Operator	3500	8750	Graduate from Recognized University
52	Accountant	3500	8750	B.Com from Recognized University and preferably 2 years experience
53	Store Keeper	2700	6750	Class 10
54	Cook	2500	6250	Experience in Cooking
55	Ward Boy	2500	6250	Matric/Higher Sec.
56	Peon/ Ayah/ Helper	2500	6250	Class 8
57	Sweeper	2500	6250	Nil
58	Chowkidar / Watchman	2500	6250	Nil
59	Placement Officer	6200	15500	Graduate with experience of 2 years
60	Librarian	5200	13000	Graduate from Recognized University and Degree in Library Science 2 years experience
61	Assistant Librarian	3500	8750	Graduate from Recognized University and Degree in Library Science

62	Driver-cum-Attendant	3700	9250	Class 10, with valid Driving License
Part-time staff				
63	Doctors (various specialities) (per visit)	340	850	MD or PG Diploma in area of Specialization
64	Therapists/Braille/Sign Language Instructors (per visit)	340	850	Graduate from Recognized University with adequate knowledge of the specific work area
65	Rural Rehabilitation Volunteers (Per month)	1100	2750	Graduate with 2 year experience in rehabilitation and social work
66	Guest Faculty (per hour)	400	1000	As per requirement for teaching / training

* If school is not recognized by CBSE/NIOS/State Education Board

** Honorarium for teaching staff/non-teaching staff is applicable only if school is recognized by CBSE/NIOS/State Education Board (Special School for Persons with intellectual Disabilities (as per The National Trust Act) is exempted)

ANNEXURE - XIV

Cost Ceilings for recurring items other than Honorarium

માનદવેતન સિવાયના અન્ય આવર્તક માટેની મહત્તમ મર્યાદા

S. No.	Item	Unit	Parameters	Ceiling rates (in Rs.) / Norms
1.	Rent (under model projects II (A, B & C), IV and V	Per month	A Class City	50000
			B Class City	35000
			C Class City	25000
2.	Rent (under model projects III, I (A and B) and VI	Per month	A Class City	35000
			B Class City	27500
			C Class City	17500
3.	Rent (under model projects VII	Per month	A Class City	37500
			B Class City	25000
			C Class City	18750
4.	Rent (under model projects VIII	Per month	A Class City	17500
			B Class City	13500
			C Class City	8750
5.	Building Maintenance	Per annum	i. 2% of cost of building ii. Previous year's expenditure iii. Rs. 70000	Lowest of options i, ii & iii.
6.	Transport allowance	Per month Per beneficiary	A Class City	1000
			B Class City	875
			C Class City	625
7.	Contingencies (under modal projects IV, V, II (A, B & C), VI	Per month Per beneficiary	-	4000
8.	Contingencies (under modal	Per month Per	-	1750

	projects III, I and IX)	beneficiary		
9.	Contingencies (under modal projects VIII)	Per month	-	5000
10.	Contingencies (under modal projects XVII)	Per month	-	3500
11.	Contingencies (under modal projects XII)	Per annum	-	35000
12.	Administrative expenses including rent (under model project XI)	Per annum	-	120000
13.	Stipend / Hostel Maintenance	Per month Per beneficiary	Residents	2125
			Non-Residents	500
14.	Raw material*	Per annum Per trader	Project size of 15-20 beneficiaries	25000 to 175000
15.	Legal aid (court expenses including lawyer's fees)	Per case		22500

* Amount of assistance admissible would depend upon type of trade taken and no. of beneficiaries.

બિડાણ 15

ANNEXURE - XV

Cost Ceilings for Non-recurring items

અનાવર્તક ખર્ચ માટેની મહત્તમ મર્યાદા

S.No.	Item	Ceiling rates (in Rs.)
1.	Seminar / Workshop / Rural camp Model Project XII)	250000
2A.	Computer Hardware & Accessories (in model projects excluding separate	50000 *

	project XV Grant for Computer)#_(1 set)	
2B.	Specialised Software	60000 (subject to actual cost <u>**</u>)
3.	Colour TV (1 TV)	10000
4.	VCR /VCD/DVD player (1player)	5000
5.	Books (once in 2 years)	15000
6.	Teaching and Training Material and Equipment (for 50 beneficiaries)	60000
7.	Trade Specific Equipment for Vocational Training and Rehabilitation (for upto trades) (for 150 beneficiaries)	200000
8.	Sports Equipment/Adapted sports Equipment/Toys and play Equipment (for 50 beneficiaries)	10000
9.	Medicine & Lab Charges (Model Project VII)	25000
10.	Furniture in residential projects per beneficiary once in 3 years (including bedding/mattresses)	2000
11.	Furniture in special schools (for 15 beneficiaries once in 3 years)	14000
12.	Kitchen Equipment/utensils in residential projects (for 100 beneficiaries once in 3years)	20000

In existing model project XV, the cost has not been specified as it will depend on configuration which will be as appropriate for the requirement projected by the NGOs

* Includes state of art accessories (scanner, CD/DVD player/writer, etc.) required for persons with disabilities. Rates for these items will be fixed on an year to year basis by the expert technical committees for review of model projects.

** Includes specialized software now available for disabled persons, e.g. screen reading s/w JAWS for persons with visual disability, special keyboard/access technology for persons with cerebral palsy, text conversion in audio files for hearing impaired. Rates will be fixed on year to year basis by expert technical committees for review of model projects.

ANNEXURE-XVI

Half-Yearly Physical Progress Report - છ માસિક ભૌતિક પ્રગતિ અહેવાલ

Name of the Scheme: Deendayal Disabled Rehabilitation Scheme

Type of Model Project: Community Based Rehabilitation

Half-Year to which the Report pertains: April-Sept/Oct-March 20_

Name/ Address of Grantee NGO:

Project details:

Part 1: Physical & Financial Progress

S. No.	Component of the scheme for which central assistance / grant received	unit physical progress	Physical Progress										
			Physical Progress during the Financial Year										
			In prev. Half year of the financial year (where applicable)			During the Half year under report			Cumulative progress (4+5)				
			Male	Female	Total	Male	Female	Total	Male	Female	Total		
1	2	3	4			5			6				
1.	Medical assessment / therapy	No. of beneficiaries											
2.	Vocational Training / Education	No. of beneficiaries											
3.	Sensitization	i. No. of camps ii. No. of sessions iii.No of persons with disabilities counsell ed											
	Total												

Note:

1. Details of Blocks I Panchayats I Villages covered should be indicated in Part II.
2. Details of persons with disabilities integrated into the community or education system should be indicated in Part III, along with other notable achievements

Part-11: Details of Blocks / Panchayats / Villages covered (mentioning the district in which they belong)

Part-III: Details of Notable Events / Achievements / problems, if any during the Half-Year under report

(Signature of Authorised Signatory)

Designation:

Dated:

Name:

ଭିକ୍ଷା 17

ANNEXURE-XVII

List of Disabilities as per Rights of Persons with Disabilities Act, 2016 - RPwD, 2016 ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦିବ୍ୟାଙ୍ଗତାଓନି ଯାଣି

1. Physical disability-

- A. Locomotor disability** (a person's inability to execute distinctive activities associated with movement of self and objects resulting from affliction of musculoskeletal or nervous system or both), including-
- (a) "leprosy cured person" means a person who has been cured of leprosy but is suffering from –
 - i. loss of sensation in hands or feet as well as loss of sensation and paresis in the eye and eye-lid but with no manifest deformity;

- ii. manifest deformity and paresis but having sufficient mobility in their hands and feet to enable them to engage in normal economic activity;
- iii. extreme physical deformity as well as advanced age which prevents him/her from undertaking any gainful occupation, and the expression "leprosy cured" shall construed accordingly;
- (b) "cerebral palsy" means a Group of non-progressive neurological condition affecting body movements and muscle coordination, caused by damage to one or more specific areas of the brain, usually occurring before, during or shortly after birth;
- (c) "dwarfism" means a medical or genetic condition resulting in an adult height of 4 feet 10 inches (147 centimeters) or less;
- (d) "muscular dystrophy" means a group of hereditary genetic muscle disease that weakens the muscles that move the human body and persons with multiple dystrophy have incorrect and missing information in their genes, which prevents them from making the proteins they need for healthy muscles. It is characterised by progressive skeletal muscle weakness, defects in muscle proteins, and the death of muscle cells and tissue;
- (e) "acid attack victims" means a person disfigured due to violent assaults by throwing of acid or similar corrosive substance.

B. Visual impairment-

- (a) "blindness" means a condition where a person has any of the following conditions, after best correction-
 - i. total absence of sight; or
 - ii. visual acuity less than 3/60 or less than 10/200 (Snellen) in the better eye with best possible correction; or
 - iii. limitation of the field of vision subtending an angle of less than 10 degree.
- (b) "low-vision" means a condition where a person has any of the following conditons, namely: -
 - i. visual acuity not exceeding 6/18 or less than 20/60 upto 3/60 or
 - ii. limitation of the field of vision subtending an angle of less than 40 degree up to 10 degree.

C. Hearing impairment-

- (a) "deaf" means persons having 70 DB hearing loss in speech frequencies in both ears;

- (b) "hard of hearing" means person having 60 DB to 70 DB hearing loss in speech frequencies in both ears;
 - D.** "speech and language disability" means a permanent disability arising out of conditions such as laryngectomy or aphasia affecting one or more components of speech and language due to organic or neurological causes.
- 2. Intellectual disability**, a condition characterised by significant limitation both in intellectual functioning (reasoning, learning, problem solving) and in adaptive behavior which covers a range of every day, social and practical skills, including-
- (a) "specific learning disabilities" means a heterogeneous group of conditions wherein there is a deficit in processing language, spoken or written, that may manifest itself as a difficulty to comprehend, speak, read, write, spell, or to do mathematical calculations and includes such conditions as perceptual disabilities, dyslexia, dysgraphia, dyscalculia, dyspraxia and developmental aphasia;
 - (b) "autism spectrum disorder" means a neuro-developmental condition typically appearing in the first three years of life that significantly affects a person's ability to communicate, understand relationships and relate to others, and is frequently associated with unusual or stereotypical rituals or behaviours.
- 3. Mental behaviour,-**
 "mental illness" means a substantial disorder of thinking, mood, perception, orientation or memory that grossly impairs judgment, behaviour, capacity to recognize reality or ability to meet the ordinary demands of life, but does not include retardation which is a condition of arrested or incomplete development of mind of a person, specially characterised by subnormality of intelligence.
- 4. Disability caused due to-**
- (a) chronic neurological conditions, such as-
 - i. "multiple sclerosis" means an inflammatory, nervous system disease in which the myelin sheaths around the axons of nerve cells of the brain and spinal cord are damaged, leading to demyelination and affecting the ability of nerve cells in the brain and spinal cord to communicate with each other;
 - ii. "parkinson's disease" means a progressive disease of the nervous system marked by tremor, muscular rigidity, and slow, imprecise movement, chiefly affecting middle-aged

and elderly people associated with degeneration of the basal ganglia of the brain and a deficiency of the neurotransmitter dopamine.

(b) Blood disorder-

- i. "haemophilia" means an inheritable disease, usually affecting only male but transmitted by women to their male children, characterised by loss or impairment of the normal clotting ability of blood so that a minor wound may result in fatal bleeding;
- ii. "thalassemia" means a group of inherited disorders characterised by reduced or absent amounts of haemoglobin.
- iii. "sickle cell disease" means a hemolytic disorder characterised by chronic anemia, painful events, and various complications due to associated tissue and organ damage; "hemolytic" refers to the destruction of the cell membrane of red blood cells resulting in the release of hemoglobin.

5. **Multiple Disabilities** (more than one of the above specified disabilities) including deaf blindness which means a condition in which a person may have combination of hearing and visual impairments causing severe communication, developmental, and educational problems.
6. **Any other category as may be notified by the Central Government.**

બિડાણ 18

ANNEXURE-XVIII

List of border districts of the country (Referred to in para 3.5.1)

યોજનાના ફકરાનં. 3.5.1. માં જેનો ઉલ્લેખ કરેલ છે તે સરહદી જિલ્લાઓની યાદી

S. No.	State	District
1	Bihar	Pashim Champaran
		Purba Champaran
		Sitamarhi
		Madhubani
		Supaul

		Araria
		Kishanganj
2	Gujarat	Banas Kantha
3	Punjab	Pathankot
		Gurdaspur
		Amritsar
		Tarn Taran
		Firozpur
		Fazilka
4	Rajasthan	Ganganagar
		Bikaner
		Jaisalmer
		Barmer
5	Uttar Pradesh	Pilibhit
		Lakhimpur
		Bahraich
		Shravasti
		Balrampur
		Sidharth Nagar
		Maharajganj
6	West Bengal	Darjeeling
		Jalpaiguri
		Cooch Behar
		Uttar Dinajpur
		Dakshin Dinajpur
		Malda
		Murshidabad
		Nadia
		North 24 Parganas